CAMIL MUREŞAN

IOAN DE HUNEDOARA ŞI VREMEA SA

CUPRINS:

Cuvânt înainte.

S-a împlinit, la 11 august 1956, o jumătate de mileniu de la moartea uneia dintre cele mai reprezentative personalităţi militare şi politice, înălţate din mijlocul poporului nostru pe scena largă a istoriei universale: loan de Hunedoara.

Viaţa lui îşi desprinde contururile de pe fondul sumbru al acelui veac al XV-lea, în care răsăritul Europei era ameninţat cu înrobirea de năvalnica expansiune a Imperiului otoman. Primejduite în existenţa lor, popoarele român, maghiar, sârb, albanez şi bulgar s-au ridicat împotriva cotropitorilor; avântul eroic, de care ele au dat atunci dovadă, a format temelia luptei de apărare ce a zăgăzuit pe malurile Dunării puhoiul turcesc, întârziindu-i cu mai bine de o jumătate de veac revărsarea asupra Ţărilor Române, Ungariei şi centrului Europei. Izbânzile din timpul acela s-au datorat în bună parte faptului că efortul comun al popoarelor amintite a fost organizat şi condus de strălucitul talent militar şi politic al lui loan de Hunedoara.

Figura şi faptele lui se încadrează în şirul marilor personalităţi ale trecutului nostru: un Mircea, un Ştefan, un Ion Vodă, un Mihai Viteazul… El întruchipează însă mai limpede, pe un plan mai larg, ideea solidarităţii popoarelor din această parte a lumii întru apărarea şi înfăptuirea unor ţeluri atât de îndelung şi de trudnic urmărite: libertatea şi independenţa.

În acest sens, popasul lângă amintirea lui Ioan de Hunedoara apare ca un omagiu, oricând actual, adus omului care a reuşit, într-o măreaţă clipă istorică, să simbolizeze în ochii lumii întregi aceste năzuinţe ale luptei de veacuri dusă de poporul român şi de popoarele din jurul său; prietenia ce lej

uneşte în zilele noastre se încheagă mai trainic, prin firele ne-J văzute ale amintirilor comune…

„URAGANUL RIDICAT DE SEMILUNA…”

Cu aproape o mie de ani în urmă, viaţa popoarelor din Europa şi Asia începea a păşi, treptat, pe un făgaş mai liniştit, după ce multă vreme cunoscuse frămân-ţările lăuntrice şi luptele care hotărniceau prăbuşirea vechii societăţi sclavagiste şi a Imperiului roman, făurind îri clocotul lor noua societate feudală.

Rând pe rând, venite din miazănoapte sau răsărit, popoare germanice, slave şi asiatice, pătrunzând peste hotarele şubrezite ale statului roman, răsturnaseră putreda lui clasă dominantă – a stăpânilor de sclavi; eliberarea maselor populare din robia acestora este astfel înlesnită, deschizându-se societăţii europene posibilitatea de a se dezvolta mai departe, în condiţii încă tot grele pentru cei exploataţi de noii stăpâni, dar mai lesnicioase totuşi decât cele dinainte. O nouă clasă, cea feudală, începe să-şi exercite dominaţia ei asupra producătorilor de bunuri materiale, iobagii, clasă născută şi ea din aceleaşi schimbări sociale. Sunt fenomene care apar o dată cu perioada denumită a marii migraţiuni a popoarelor, a năvălirilor „barbare”.

‘Cele din unmă năvăliri care neliniştesc răsăritul Europei şi Orientul Apropiat au loc pirin secolele X-XI’ şi sunt săvârşite ide popoare de rieaim turc, originare de prin Asia centrală: pecenegii, cumanii şi turcii propriu zişi. Intre timp, în cadrul statelor şi popoarelor apărute în cursul frământărilor precedente, se închegaseră noile relaţii de producţie feudală, vre-

1 în secolul al XIII-lea mai apar şi mongolii (cunoscuţi ţi sub numele de tătari).

murâle se mai liniştiseră, iar munca de zi cu zi a maselor populare dezvoltă tot mai mult producţia de bunuri -materiale, în agricultură şi meşteşuguri. De aceea, ultimele năvăliri nu mai joacă în viaţa socială acelaşi rol progresist, ele nu fac decât să împiedice această lentă, dar sigură dezvoltare economică, socială şi culturală.

Printre popoarele care, de prin veacul al XI-lea, au apărut în răsăritul Mării Mediterane şi la hotarele Europei, jucând un rol de lungă durată în istoria continentului nostru, cel mai însemnat este poporul turc.

Turcii, venind din Asia centrală, au pătruns pe la jumătatea veacului al XI-lea în Iran şi Irak, ocupând unul după -altul micile stătuleţe arabe şi chiar Bagdadul, capitala ultimilor califi arabi. Ei neliniştiră mai multă vreme hotarele de răsărit ale Imperiului bizantin. In anul 1071 pricinuiesc o grea înfrângere armatelor bizantine, luând prizonier pe însuşi împăratul Romanos Diogene. In urma acestei victorii turcii cuceresc, în mai puţin de douăzeci de ani, Asia Mică, Siria şi Palestina. Imperiul bizantin era greu ameninţat, la fel şi interesele economice pe care statele din apusul Europei le aveau în răsăritul Mării Mediterane. Pentru a stăvili puternica expansiune a statului turcilor selgiukizi -aşa erau ei numiţi, după un conducător al lor – statele apusene, Franţa, Imperiul germanic, Anglia, oraşele italiene au organizat acele expediţii de cruciadă, care, în parte, au reuşit să smulgă turcilor unele teritorii din Asia Mică şi de pe coastele de răsărit ale Mediteranei.

În măsura în care comandanţii militari din jurul sultanului selgiukid, emirii, puneau stăpânire pe pă-mânturi întinse, pe bogăţii rezultate din prada de război şi din exploatarea populaţiilor supuse, aceşti reprezentanţi ai păturii avute din triburile turce încep a duce o politică proprie, nu se imai supun autorităţii unui singur sultan. Statul selgiukid se fărâmiţează în câteva state mai mici, dintre care unul, destul de important, se formează în Asia Mică, în jurul oraşului Iconium (Konieh, în limba turcă).

În secolul al XlII-lea, statele selgiukide sunt ameninţate de primejdia unei năvăliri, ce se îndrepta asupra lor dinspre răsărit, prin sudul Mării Caspice. Erau mongolii, care în uriaşa lor expansiune subjugaseră la acea vreme, în Europa, cnezatele ruseşti şi devastaseră Ungaria, Cehia, Polonia, iar o altă aripă a lor îşi întindea stăpânirea după 1250, asupra Orientului Apropiat. Statele turcilor selghikizi au fost în mare parte cucerite de mongoli, ori au ajuns în dependenţă faţă de aceştia. Mai ferite oarecum fură sultanatele şi emiratele din Asia Mică, dar şi acestea slăbiră consideraţii, în urma incursiunilor mongole.

Năvălirea mongolă a împins către apus şi o altă ramură a turcilor, nu prea numeroasă; era mai curând un simplu trib de păstori războinici. Mai târziu, tot după numele unui conducător, vor fi numiţi turci otomani sau osmanlâi. Aceştia, sub conducerea semi-le-gendarului Ertoghrul, au intrat pe la jumătatea secolului al XlII-lea în slujba sultanului de la Iconium, Alleddin II, care i-a aşezat în nord-vestul Asiei Mici, în jurul oraşului Sogiid (în greceşte era numit The-basion). Le-a dat acest teritoriu restrâns ca un fel de feud, însărcinându-i în schimb să păzească hotarele sultanatului faţă de bizantini şi lăsându-le toată libertatea să întreprindă incursiuni împotriva pământuri-lor bizantine din apropierea mării. Acestea au fost începuturile modeste ale viitorului Imperiu otoman.

Turcii otomani erau atunci un popor de păstori. Chiar şefii lor mai trăiau încă în corturi. Când între-prindeau vreo incursiune de pradă, ei se grupau în cete, sub conducerea unor „viteji”, aşa numiţii alp sau gâzi, care formau o aristocraţie a tribului. Aceştia, în urma expediţiilor de cucerire şi pradă pe care le desfăşurau în toate direcţiile, au ajuns să-şi însuşească averi mai mari, iau în stăpânire pământuri şi se transformă treptat în proprietari feudali, ale căror venituri permanente provin din dările pe care le storc populaţiei supuse. Autoritatea lor se întemeia acum pe avere şi nu pe prestigiul vitejiei arătate în lupte. împrejurările istorice în care luau astfel naştere clasele sociale şi statul feudal otoman au permis turcilor pe de o parte să-şi creeze o organizaţie militară puternică, pe de altă parte să cucerească relativ uşor părţi din vestul Asiei Mici şi din Europa. Pretutindeni în-tâlneau şi subjugau populaţii care se aflau faţă de ei pe o treaptă superioară de dezvoltare economieă-socială: practicau agricultura încă din timpuri foarte vechi, de asemeni şi meseriile, în vreme ce turcii abia acuim depăşeau stadiul pastoral. Clasa dominantă otomană şi-a dat repede seama că prădarea şi aservirea popoarelor mai dezvoltate constituie o admirabilă sursă de venituri. De aceea, războaiele de expansiune şi jaf devin o trăsătură fundamentală a politicii noului stat otoman; în vederea susţinerii lor, clasa dominantă

otomană are, pe plan intern, ca preocupare principală întărirea continuă a armatei sale. In teritoriile pe care le cucereau, turcii nu aduceau şi nu puteau aduce nici o contribuţie dezvoltării producţiei de bunuri materiale sau progresului cultural. Dimpotrivă, ei erau aceia care ar fi avut de învăţat de la aceste popoare mai înaintate. Turcii se mărginiră însă să impună populaţiei cucerite dări felurite, exploatând-o şi ţinând-o în supunere cu ajutorul armatei. In statul otoman se formează, prin urmare, un feudalism întru-câtva aparte: este un regim feudal de un pronunţat caracter militar, care se bazează în primul rând pe cucerirea de teritorii şi aservirea unor populaţii, pe care ei le exploatează doar prin biruri, fără a interveni cu ceva în organizarea şi dezvoltarea producţiei.

— Expansiunea statului otoman în a doua jumătate a secolului al XIII-lea a fost înlesnită de faptul că incursiunile mongolilor au slăbit şi fărâmiţat sultanatul de Iconium; turcii otomani, mai feriţi prin aşezarea lor geografică de invazia mongolă, devin mai puternici decât stăpânii lor, cuceresc teritorii din fostul sultanat, pe oare până în cele din urmă îl vor supune în întregime.

Şi înspre apus împrejurările le erau prielnice. Bizantinii reuşiseră să recucerească, în 1261, Constan-tinopolul, care le fusese răpit în 1204 de una din expediţiile de cruciadă ale apusenilor şi erau ocupaţi acum cu restabilirea autorităţii lor în Europa, slăbind apărarea părţii asiatice a imperiului.

În timpul conducătorului lor Osman (1288-1326), primul care îşi ia titlul de sultan, turcii îşi întind deja cuceririle în teritoriul bizantin, iar fiul şi urmaşul său, Orkhan, ocupă importantele oraşe Brussa şi Nicea. Primul dintre ele devine reşedinţa sultanului. Pe la jumătatea secolului al XIV-lea, statul bizantin trece printr-o perioadă de frământări interne, prilejuite de luptele unor partide feudale şi ale unor pretendenţi la tronul imperial. Unde dintre partidele în luptă cheamă în ajutor pe turci, mai ales împotriva unei răscoale a maselor populare, care izbucnise în oraşul Salonic şi în Tracia. Turcii au astfel binevenita ocazie de a interveni şi în Europa. Ei dispuneau în acel timp, în jurul anului 1350, de o armată puternică şi bine organizată. Fusese înfiinţat corpul de elită al infanteriei lor – ienicerii – dispuneau şi de o cavalerie numeroasă şi rapidă – până la vreo 16.000 de luptători • – la care se mai adăugau trupele feudalilor mai mărunţi – aşa-numiţii spahii – care erau obligaţi să facă sultanului slujba militară. Trecând în Europa, ei ocupă la 1357 portul Gallipoli, la 1361 marele oraş Adrianopol şi regiunile înconjurătoare. Sultanul Murad I îşi strămută capitala în acest din urmă oraş şi începe o serie de atacuri în direcţia Bulgariei şi Serbiei.

Statele din Balcani, alarmate de apariţia acestui duşman, încearcă să-i stăvilească atacurile. La 1371 sârbii au o ciocnire cu turcii pe câmpia râului Mariţa. Turcii ies învingători. Prin 1385-86 înaintează până la Sofia şi Niş. In 1387 ei siuferă, la Ploănik, o înfrân-gere în faţa unei armate unite a bulgarilor, sârbilor şi bosniecilor, dar fără urmări grave pentru expansiunea lor ulterioară. Dimpotrivă, în anul următor turcii intră din nou în Bulgaria de răsărit şi constrâng pe ţarul Şişman să încheie pace în condiţii grele, plătindu-le tribut anual. La 20 iunie 1389, turcii obţin o nouă mare victorie, la Kossovopolje (Câmpia Mierlei), în Macedonia. Le stătea înainte o anmată

compusă din sârbi, unguri, bulgari şi albanezi, poate şi un detaşament muntean. La începutul bătăliei, soarta părea a le fi împotrivă, căci eroul sârb Milos Obilici pătrunse până la cortul sultanului Murad I şi îl ucise. Fiul sultanului, Baiazid I, supranumit „Fulgerul”, luând comanda trupelor, transformă deruta momentană într-o mare iabândă, în urma căreia independenţa Serbiei şi Bulgariei este grav ameninţată.

Turcii cuceresc ultimele posesiuni ipecare bizantinii le mai aveau în partea de nord-vest a Asiei Mici, ocuipă Bulgaria, până la Dunăre, în 1393. Expansiunea lor în Peninsula balcanică începe a nelinişti Ungaria şi chiar statele din apusul Europei. Acestea, sub conducerea regelui Ungariei, Sigismund de Luxemburg, organizează în anul 1396 o mare expediţie comună împotriva turcilor. Armata lor înfruntă pe cea a sultanului Baiazid la Nicopol, pe malul de sud al Dunării, la 28 septembrie 1396. Cavalerii apuseni nu cunoşteau tactica de luptă a turcilor. Aceştia luptau organizat, disciplinat, mişcăriile trupelor lor erau bine coordonate între ele, ordinele sultanului erau respectate întocmai. Apusenii nu puteau opune unei asemenea armate decât cel imult bravura individuală a cavalerilor, care pierdea însă mult din valoare prin indisciplina ce le risipea eforturile.

Turcii ies încă odată învingători. S-ar fi aruncat poate atunci asupra Ungariei, dacă n-ar fi survenit un eveniment grav pentru ei. Un alt mare stat care se formase în a doua jumătate a secolului al XlV-lea în Asia centrală, sub conducerea lui Timur-Lenk, sau Tamerlan şi oare manifesta aceleaşi tendinţe de expansiune şi jefuire a altor popoare, îşi întinde stăpânirea, în jurul anului 1400, până în Asia Mică. Sultanul Baia-zid I încearcă să se împotrivească noilor invadatori, dar fu bătut şi luat prizonier în lupta. de la Angora, din anul 1402. Timur cuceri aproape toată partea asiatică a Imperiului otoman. După moartea lui Timur, în anul 1405, puterea statului său slăbeşte şi turcii îşi redobândesc provinciile pierdute, dar între urmaşii lui Baiazid izbucniră lupte pentru tron, care timp de mai mult de zece ani slăbesc statul otoman şi permit chiar intervenţia în aceste lupte a Imperiului bizantin, a Serbiei şi a domnului [Tării Ramâneşti, Mircea cel Bătrân.

După reîntronarea ordinei interne şi a autorităţii unui singur sultan, turcii pot relua politica lor agresivă, începând mai ales cu domnia lui Murad al II-lea (1421-1451). In anul 1430 ei cuceresc marele oraş Sallonic; întreprind apoi atacuri sistematice împotriva Serbiei, Bosniei, Ţărilor Române, Ungariei şi Transilvaniei.

Dintre aceste state feudale, Ungaria era cel mai întins şi mai puternic. împreună cu celelalte ţări amintite, Ungaria se încleştează cu turcii într-un lung şir de războaie de apărare, care în secolul al XV-lea, în ciuda şi a multor înfrângeri, au reuşit totuşi să întâr-zie cu aproape un secol revărsarea turcească spre miazănoapte, peste Dunăre şi Carpaţi.

Statu’l feudal maghiar avea în fruntea sa, din anul 1387, pe regele Sigismund de Luxemburg, care deveni, după 1410, împărat german1, iar de la 1419 şi rege al Boemiei. Aceste titluri monarhice, întrunite în mâi-nile sale, l-au obligat să stea mulţi ani departe de Ungaria, timp pe care nobilii feudali

din această ţară l-au folosit pentru consolidarea puterii lor economice şi politice şi pentru slăbirea autorităţii regale.

Sigismund de Luxemburg a căutat totuşi să întreprindă şi o acţiune de combatere a atacurilor turceşti.

1 Până la încoronarea oficială ca împărat, în 1433, purta doar titlul de „rege al romanilor”.

Un prim exemplu este chiar expediţia încheiată prin înfrângerea deja Nieopol, în 1396. A încercat, de prin anul 1410 şi imai ales prin al treilea deceniu al veacului XV, să întărească dominaţia Ungariei în Bosnia, în Serbia şi în Ţările Române, căutând a folosi forţele armate ale acestor state în sprijinul Ungariei. Felul în care politica lui Sigismund de Luxemburg a căutat să lege aceste ţări de regatul maghiar n-a dus la o închegare imai trainică a unui front comun anti-tur-cesc, deoarece se ivea temerea, justificată de altfel, a unor tendinţe acaparatoare ale Ungariei faţă de ele. Faptul acesta alimenta politica trădătoare, filo-tur-ceaseă, a unei părţi din nobilimea feudală din statele amintite. Astfel, Sigisimuod de Luxemburg atacă Bosnia la 1410, pentru a înlesni venirea la putere aci a partidei favorabile Ungariei. Serbiei îi impune cedarea către Ungaria a importantelor cetăţi Belgrad şi Golubaţ.

În interiorul ţării, regele şi-a dat întrucâtva seama de atitudinea şovăielnică a marii nobilimi în problema luptei anti-otomane. Marea nobilime, preocupată numai de interesele ei înguste, de clasă, prefera să amine riscurile unei ciocniri hotărâtoare cu turcii şi să cumpere mai curând pacea cu aceştia, decât s-o câştige în bătălii, lăsând grija luptei efective, acolo unde aceasta se impunea, ţărilor vasale Ungariei, de la hotarele ei sudice. Sigismund a înţeles şi insuficienţele sistemului de organizare şi de tactică militară a regatului maghiar şi a căutat, în diete, să impună anumite reforme şi regulamente militare, prin care să con-strângă mai temeinic nobilimea să furnizeze regelui, la nevoie, contingente armate şi să permită o mai largă participare a populaţiei la oaste. Faptul acesta lovea însă în interesele nobilimii, astfel că ea s-a opus traducerii în realitate a acestor măsuri. Sigismund, datorită şi absenţelor sale îndelungate din ţară, dar mai ales faptului că el se sprijinea, în interior, tocmai pe marea nobilime, n-a avut tăria şi independenţa necesară pentru a-şi impune voinţa. Ungaria a răma’s deci, în timpul său, fără aliaţi de nădejde în afară, fără o organizare militară corespunzătoare luptelor cu Imperiul otoman; de aceea ea nici nu înregistrează vreun succes hotărâtor în aceste lupte, pe care Sigis-mund le-a dus, cu întreruperi destul de lungi, vreme de peste patruzeci de ani.

Influenţa Ungariei în ţara Românească este din ce în ce mai vehement combătută de turci. Ei se folosesc şi de rivalităţile dintre partidele boiereşti. Sprijinind pe unii pretendenţi la tron, turcii reuşiră, la 1420, să înlăture de la domnie ipe fiul lui Mircea cel Bătrân, Mihail, care avea ajutor unguresc. Anii următori din istoria Ţării Româneşti se caracterizează prin luptele continue dintre Dan II, sprijinit de Sigismund de Luxemburg şi Radu II Praznaglava, ajutat de turci. începe a se observa în atitudinea clasei dominante a Ţării Româneşti o tendinţă tot mai evidentă de politică dublă, în sensul că domnii, fără a întrerupe legăturile economice şi politice cu Transilvania învecinată şi

cu regatul maghiar, nu pot să nu ţină seamă de forţa otomană şi de posibilităţiile acesteia de a interveni oricând în ţară. Aşa se întâmplă cu un Alexandru Aldea, domn între 1431-35, care e supus turcilor, dar în acelaşi timp înştiinţează pe braşoveni despre mişcările lor. La fel face şi Vlad Dracul, un alt fiu al lui Mircea cel Bătrân. El este înscăunat la 1437 tot cu sprijinul Ungariei, unde-şi petrecuse mulţi ani ca pretendent pribeag. Totuşi, scurtă vreme după aceea, trebuie să se închine turcilor şi să aştepte un moment mai favorabil pentru a-şi da pe faţă sentimentele de prietenie faţă de Ungaria.

Mai la apus de acest front al Dunării, pe care Sigismund de Luxemburg nu reuşeşte să-1 consolideze, el încearcă să întărească apărarea în nordul Serbiei, prin cucerirea cetăţii Golubaţ, căzută între timp în mâinile turcilor. Aceste acţiuni ofensive înspre Balcani încercase Sigismund a le pregăti şi pe tărâm diplomatic, ducând, în 1425, tratative cu Veneţia, pentru ca puternica flotă a acesteia să contribuie la blocarea strâmtorilor, oprind trecerea turcilor din Asia în Europa, în cazul în care regele Ungariei ar înainta în Balcani, „spre Grecia”. Tratativele n-au dus la nici un rezultat practic.

La sfârşitul lui aprilie 1428, Sigismund de Luxemburg atacă cetatea Golubaţ, având o armată de vreo 20-25.000 de oameni, printre care şi români trimişi de Dan II. La 3 iunie 1428 turcii îi surprind armata su’b zidurile cetăţii şi o înfrâng. După acest insucces, Sigi’smund încheie un armistiţiu cu turcii, iar pe viitor se va menţine, pe acest front, mai mult în defensivă. Intre 1429-32 el aşează în banatul de Severin un grup de cavaleri teutoni, dăruindu-i cu venituri însemnate şi însărcinându-i cu apărarea cetăţilor din acele părţi: Severin, Orşova, Mehadia, Saan (Ada-Kaleh), precum şi a unor alte cetăţi din Serbia, tot pe linia Dunării. Aceştia însă, pe lângă faptul că erau nemulţumiţi cu veniturile acordate de rege, se dovedesc şi incapabili să opună o rezistenţă oarecare turcilor; ei sunt grav bătuţi în vara anului 1432 şi siliţi să părăsească posesiunile lor de la Dunăre, care sunt pustiite de imusullmani. In acelaşi an, turcii năvălesc cu multă armată în Transilvania şi în Moldova. Revin şi în anul următor, precum şi în 1435-36, cu incursiuni care ating Ţara Românească, sudul Transilvaniei, banatul de Severin şi unele localităţi din Serbia.

În această ultimă ţară, despotul Gheorghe Branco-vici duce o evidentă politică de duplicitate, caracteristică marilor feudali, care se tem să ia o atitudine hotă-râtă în lupta antiotomana. La 1433 el îşi căsătoreşte pe fiica lui, Mara, cu sultanul Murad II, iar pe o altă fiică cu Ulrich Cillei, membru al unei puternice familii feudale de la hotarele Austriei, înrudit cu familia imperială din Germania. Totodată Brancovici, prin 1434-35, manifestă mai hotărât intenţia sa de a se alătura Ungariei şi luptelor împotriva turcilor. In fond îşi păstra calea deschisă pentru a adopta în viitor orice altă atitudine.

În anul 1437, vara, ungurii au unele succese locale în Serbia. In schimb, în 1438, sultanul conduce o mare expediţie în Transilvania, în timp ce o altă ramură a armatei jefui a din nou prin Serbia. Turcii trec în Ţara Ramânească ipe la Vidin, silind pe Vlad Dracul să-i însoţească în Transilvania. Aci nu era nimic pregătit pentru apărare. Provincia fusese zguduită de marea răscoală ţărănească din 1437-38 şi nobilimea se preocupase numai de înăbuşirea ei.

Oastea turcească pătrunse în Transilvania prin Haţeg, unde zdrobi împotrivirea locală încercată de nobilul Kendefi (Cândea). înainta apoi, în toiul verii, pe valea Mureşului şi spre Sibiu, arzând şi jefuind totul. La asediul Sebeşului, Vl'ad Dracul a determinat predarea oraşului, promi-ţând fruntaşilor de aci întoarcerea lor grabnică din captivitatea care îi aştepta. Se pare că s-a ţinut de cuvânt.

Turcii au mai prădat Mediaşul, Sighişoara; n-au putut cuceri Sibiul şi Cetatea de Baltă, nici n-au pătruns între zidurile Braşovului, dar au ars cartierele situate înafara lor. S-au întors în Ţara Românească prin pasul Bran, cu mulţi robi şi încărcaţi cu pradă.

Aceste continue incursiuni turceşti, cărora nu li se putea opune din partea statelor feudale din răsăritul Europei o rezistenţă hotărâtă, arată limpede un fapt: în viaţa popoarelor din aceste părţi apăruse o mare şi permanentă primejdie. Viaţa economică, dezvoltarea oraşelor, a relaţiilor comerciale, locuitorii înşişi erau într-o continuă nesiguranţă. Exemplul înrobirii Bulgariei, a Greciei, a unor părţi din Serbia şi Albania arăta care urma să fie, în scurtă vreme, soarta Ungariei şi a Ţărilor Române. O sarcină de fundamentală importanţă istorică apărea în faţa popoarelor acestor ţări, înrobite sau ameninţate cu înrobirea: să-şi adune toate forţele lor, aruncându-le în lupta de apărare, să înlăture şovăiala, dezinteresul şi chiar trădarea claselor dominante de la conducerea statelor, să afle din mijlocul lor omul cel mai potrivit pentru a conduce această luptă internă şi externă, ce punea în cumpănă însăşi soarta lor. Poporul maghiar şi cel român, atrăgând după ele şi alte popoare, s-au dovedit capabile de marele efort colectiv pe care-1 pretindea gravitatea momentului. Ele au putut ridica din mijlocul lor şi o puternică personalitate politică şi militară, demnă de conducerea acestei grandioase lupte.

SUB BLAZONUL CORBULUI CU INEL.

Către sfârşitul veacului al XlV-lea, vremuri tot mai tulburi ameninţau soarta Ţării Româneşti şi a locuitorilor ei. In sudul Dunării, turcii erau stăpâni; ei se apropiau zi de zi de hotarul marelui fluviu. In 1393, ultima rămăşiţă a unui stat bulgar se prăbuşeşte sub loviturile lor. In anul următor, 1394, toamna, o armată turcească trece în nordul Dunării, înaintând prin sudul Olteniei. Domnul Ţării Româneşti, Mirtcea cel Bătrân, le iese în întâmpinare cu oastea sa, undeva pe apa Jiului, poate pe lângă Craiova de astăzi, într-un loc numit Rovine. S-a dat aci întâia mare luptă în care poporul Ţării Româneşti şi-a apărat libertatea sa împotriva cotropirii otomane, dovedind că turcii pot fi înfrunţi, atunci când împotrivirea nu urmăreşte nimbul unei deşarte glorii cavalereşti, ci e însufleţită de sentimentul adânc al dreptăţii cauzei în cumpănă, izvorât din dragostea poporului faţă de căminul său, faţă de pământul pe care-1 muncea. Turcii suferă pierderi grele, nu se pot lăuda cu adăugarea unei noi victorii fulgerătoare la şirul acelora care ajunseseră să-i aducă sultanului Baiazid I (supranumele de „Fulgerul”.

S-a întâmplat însă de pe acum un fapt care se va mai repeta în istoria luptelor Ţărilor Române cu turcii şi pe care cronicarii îl vor cuprinde în constatarea amară că: „nevoie este a opri cei puţini pre cei mulţi”. Intre

puternicul şi întinsul Imperiu otoman şi micul stat feudal din nordul Dunării era o prea zdrobitoare diferenţă de resurse militare, pentru ca o singură victorie să poată fi hotărâtoare. Chiar înfrânte pentru moment, forţele turceşti rămâneau copleşitoare. Rezistenţa se arăta cu atât mai greu de urmat, cu cât o parte a boierimii muntene, temându-şi numai moşiile şi bunăstarea ei, şi-a trădat ţara, sprijinind ridicarea în domnie a unui boier cu numele Vlad, care înclina spre o înţelegere cu turcii. înţelegerea nu era greu de încheiat. Trebuia doar să li se promită un tribut, pe care boierimea îl storcea de la ţărani, nu din bunurile şi nici din munca ei. In schimb, avea nădejdea că îşi va păstra rangurile, slujbele, moşiile, putinţa de a exploata pe mai departe poporul. închinarea faţă de turci convenea deci marilor boieri, fiind pentru ei o cale mult mai uşoară şi în aparenţă mai sigură decât aceea a împotrivirii, care, în cazul înfrângerii, le-ar fi adus pierderea averilor şi fuga peste hotare, spre a se feri de robie sau moarte. Inârângerea în faţa turcilor ei o considerau cu atât mai probabilă, cu cât nu aveau încredere în ţărănimea pe care o exploatau, se temeau să o vadă purtând armele şi numai rareori recurgeau la sprijinul ei în lupta de apărare a ţării.

Pentru ţărănime însă, fie ea liberă sau iobagă, închinarea faţă de turci însemna sporirea obligaţiilor ei, a dărilor în produse îndeosebi, prin care ea trebuia să acopere nu numai pretenţiile boierilor şi ale bisericii, ci şi pe acelea ce decurgeau din plata tributului, închinarea mai însemna deschiderea hotarului de miazăzi pentru pătrunderea oricând a oştilor turceşti – în drum spre Transilvania ori Moldova – oşti care trebuiau întreţinute şi care se dedau, în trecere, la tot soiul de jafuri şi silnicii.

Nu toată boierimea gândea însă la fel, mai cu seamă în această primă epocă a luptelor împotriva turcilor. O parte a ei înţelegea urmările dominaţiei otomane, n-avea încredere în trăinicia soartei sale, se temeai de o vreme în care această soartă avea să depindă de bunul plac al sultanului şi al celor din jurul său. Nu primea cu uşurinţă nici ideea unei împărţiri a conducerii înăuntrul ţării, „între ea şi o putere suzerană, cu atât mai mult cu cât aceasta însemna şi o ştirbire adusă intereselor ei materiale: tributul plătit turcilor se adăuga la celelalte îndatoriri ale ţăranului şi stingherea întrucâtva libertatea exploatării ţăranului din partea boierimii. Două puncte de vedere, două concluzii posibile, două forme prin care se căuta, de fapt, apărarea aceloraşi interese înguste de clasă, îndemnau, prin urmare, pe unii boieri să trădeze, după cum pe alţii îi făceau să adopte poziţia contrară, a sprijinirii luptei de apărare, în care singure masele populare aveau un interes trainic şi sincer. Influenţată şi de biserică, instituţie care nu putea, fireşte, să adopte de la început altă atitudine faţă de turci – mahomedani – decât aceea de duşmănie, partida boierească ce se hotărâse pentru luptă scotea pe primul plan, ca motivare a politicii sale, nevoia apărării credinţei creştine, împotriva „păgânilor”.

În cursul toamnei şi al iernii anului 1394, atunci când Mircea cel Bătrân, copleşit până la urmă de numărul prea mare al turcilor, trădat de o parte a boierimii, a trebuit să se retragă pe dramurile care duceau spre munţi, în Transilvania, mulţi dintre boieri au rămas credincioşi domnului şi l-au însoţit la

Braşov. Acolo sunt ei pomeniţi, în actul de alianţă împotriva turcilor, pe care Mircea cel Bătrân îl încheie cu Sigis-mund de Luxemburg, regele Ungariei. Au participat apoi la noua campanie împotriva turcilor, din 1395, în urma căreia, având şi ajutor unguresc, a fost, se pare, eliberată partea de apus a Ţării Româneşti de sub domnia uzurpatorului Vlad, pentru ca după încă un an, cam în preajma bătăliei de la Nicopol, din^ septembrie 1396, Mircea cel Bătrân să-şi poată recâştiga domnia asupra întregii ţări, trădătorul şi părtaşii săi fiind alungaţi.

Ţara Românească trecuse, aşadar, prin doi ani grei, în cursul cărora de mai multe ori pământul îi fusese străbătut de ostile turceşti şi de cele ungureşti şi mun-ţene, se dăduseră lupte, se săvârşiseră pustiiri, jafuri, ieşise la iveală nesiguranţa vieţii şi a avutului, pe care vor trebui să o înfrunte locuitorii, atâta vreme cât turcii erau de-a lungul Dunării. De aceea unele familii, mai ales de mici boieri, care nu aveau interese materiale prea mari în Ţara Românească, încep să-şi părăsească ţara şi să se aşeze în Transilvania, deocamdată mai ferită de atacurile turceşti, atât datorită lanţului de anunţi al Canpaţilor de miazăzi, cât şi puterii militare mai mari a regatului feudal maghiar.

Printre familiile de mici boieri munteni care, după ce au participat la luptele amintite, au preferat să se strămute în Ungaria se găseau şi doi fraţi, dintre care unul purta numele de Şertm şi se distinsese prin slujba sa militară împreună cu fiii săi Voicu, Mogoş şi Radu. Celălalt frate, al cărui nume nu-l cunoaştem, avea de asemenea un fiu cu numele Radu. Faima de buni ostaşi de care se învredniciseră aceştia a atras atenţia regelui Sigismund asupra lor, înlesnindu-le aşezarea în Ungaria şi luându-i în serviciul său. După intrarea în slujba regelui Ungariei, s-a distins îndeosebi fiul mai mare, Voicu, în calitatea sa de „oştean al curţii regelui”. A luptat probabil în armata ce apăra sudul Ungariei şi al Transilvaniei, căci era cunoscut şi sprijinit de generalul de origine florentină Filippo Şcolari – numit în Ungaria Pippo de Ozora, sau Pippo Spano – căruia îi era încredinţată conducerea militară în acele părţi. Pe acelaşi front luptau foarte mulţi cnezi ramării din Banat şi Ţara Haţegului; e de aşteptat prin urmare ca şi pribegii munteni să fi fost mai legaţi de un ţinut apropiat de patria pe care o lăsaseră.

Venirea familiei acesteia din Ţara Românească în Ungaria este un fapt pe care îl afirmă unele cronici dar în realitate nu avem siguranţa că lucrurile s-au petrecut chiar astfel. Informaţia cronicarilor poate să fie alcătuita sub influenţa faptului, ştiut în mod sigur, că Voicu şi fraţii săi erau de origine română şi astfel s-a socotit, poate, că ei trebuiau să fi venit nea-

1 Thuroczi, în Schwandtner, Scriptores rerutn Hungaricarum (Scriitorii istoriei ungare), I, Viena, 1746, p. 242.

Loan de Hunedoara parat din sudul Carpaţilor. Ei puteau li însă tot atât de bine şi români din Hunedoara, ţinut în care populaţia românească ce trăia în regatul feudal maghiar îşi păstrase multă vreme o organizare locală autonomă, respectată de rege şi de comiţii sau castelanii săi. In fruntea satelor şi a obştiilor româneşti din Hunedoara stăteau, ca şi în Banat, Maramureş sau în alte părţi, reprezentanţi ai populaţiei locale, numiţi cnezi.

Unii dintre ei erau recunoscuţi de rege în calitate de conducători ai unor obşti locale şi erau înzestraţi cu anumite drepturi. Aceştia erau aşa numiţii cnezi regali. Mulţi dintre cnezii regali s-au distins prin serviciile militare aduse regelui, răsplătiţi fiind cu danii de moşii; ei intrau astfel în rândurile nobilimii mici. Ridicarea ‘familiei lui Voicu, fiul lui Şerbu, prin slujbe militare la curtea regală se poate deci foarte bine încadra în procesul mai larg de ridicare a unei părţi a enezilor hunedoreni în rândurile nobilimii. Acest fapt ar explica mai bine legăturile de mai târ-ziu ale acestei familii cu cnezii şi cu mica nobilime din Hunedoara şi Caras.

Fie că venise din Ţara Româneaseă, fie că se ridicase dintre cnezii din părţile Hunedoarei, un fapt şi-gur rămâne acela că Voicu a fost în slujba regelui Ungariei şi că iîn primii ani ai veacului al XV-lea se căsătoreşte cu o tânără din mica nobilime hunedo-reană, de origine probabil maghiară şi de confesiune catolică, ifapt care se poate presupune atât după religia în care îşi vor creşte fiii, cât şi după numele de Clara – neobişnuit ‘ia romuri – pe care-l va purta una dintre fiicele lor.

Din această căsătorie is-a năiseut, pe la anul 1407, un ifiu cu numele de Ioan. Era acela care avea să devină marele conducător de oşti Ioan de Hunedoara, cel mai de seamă luptător împotriva turcilor, în prima jumătate a veacului al XV-lea. A mai avut un frate care purta aed aşi nume1, născut după 1409 şi care îi va sta alături. Mai târziu, în cariera sa militară, murind în luptele de pe lângă Belgrad, la 1441. Un alt frate, mai mic, Voicu, moare de tânăr, după 1419. Dintre surorile sale, una se va mărita cu nobiluil Ioan Szekely, iar cealaltă cu Pancraţiu de Dinde’leag. Unele ştiri amintesc încă două surori: una căsătorită cu Petru II, domnul Moldovei din anii 1447-48, iar alta, după o ştire şi mai puţin sigură, ar fi fost soţia unui boier din Ţara Româneaseă, numit „Manzilla” din Argeş, prin care familia pare a se fi înrudit cu domnii Ţării Româneşti. Un descendent al aces’tei uMime ramuri ar fi învăţatul umanist Nicolae Olahul (1493-1568). In amândouă cazurile, cercetările istorice consideră că, de fapt, e vorba de rudenii mai îndepărtate, iar nu de surori.

1 în documentele medievale se întâlnesc multe cazuri care doi fraţi poartă acelaşi nume.

Un moment important în ridicarea acestei familii survine în anul 1409, când regele Sigiismund de Luxemburg dăruieşte Iui Voicu, fraţilor săi Mogoş şi Radu şi vărului lor Radu, precum şi fiului lui Voicu, Ioan, cetatea Hunedoara, cu pământurile care ţineau de ea, pe care se aflau aşezate vreo 40 de sate, vămi,. Mine de sare, aur, argint şi fier. Era o danie însemnata prin care se constituia în proprietatea familiei lui Voicu un domeniu feudal cam tot atât de întins şi de. Bogat ca acela ce ţinea de cetatea Devei. In urma acestei danii, familia lui Ioan de Hunedoara ocupă deja o poziţie fruntaşă în rân-durile nobilimii provinciale de stare mijlocie. Răs-plătindu-i serviciile militare iîn acest fel, regele Şi-gismund urmărea să întărească apărarea graniţei Ungariei împotriva turcilor, legând asemenea familii, prin interese materiale, de regiunile ce începeau a fi mai direct ameninţate.

Mai târziu, familia de Hunedoara a primit şi un blazon noibiliar, având drept emblemă un corb cu aripile uşor desfăcute şi purtând în plisc un inel. După ce Ioan de Hunedoara şi-a câştigat faima de erou al luptelor cu turcii, iar fiul său mai mic, Matei, a ajuns rege al Ungariei, pe seaima acestui blazon s-au plăsmuit felurite legende referitoare la originea familiei care-l purta. Asemănarea acestui blazon cu stema Ţării Româneşti -• un vultur ou o cruce în cioc – a fost invocată ca dovadă a strămutării familiei lui Voicu din Ţara Românească şi a înrudirii ei cu familiile domneşti de aci.

Mai cunoscută este însă legenda care spune că regele Sigismund de Luxemburg, în trecere prin Transilvania, s-ar fi îndrăgostit de o romăncă din părţile Hunedoarei, pe care, la despărţire, a dăruit-o cu un inel, ca semn de recunoaştere pentru copilul cel avea să se nască din dragostea lor şi pe care mama trebuia să-l trimită, când va fi mare, la curtea regală. Mai târziu fata sa căsătorit cu un nobil de prin partea locului. Odată, la o vânătoare, un corb ispitit de strălucirea inelului cu care se juca micul Ioan, cum fusese nuimit copilul, i-l fură şi zbură cu el pe craca unui copac. Tatăl vitreg, atras de ţipetele băiatului, săgeta corbul şi salvă inelul preţios pentru viitorul familiei. Astfel se putu prezenta tină-rul Ioan, mai târziu, la curtea regală, unde fu recunoscut mulţumită inelului, luat sub protecţia regelui şi dăruit cu moşii întinse. Aâlând întknplarea ce o avusese în copilărie, regele i-a dat ca blazon tocmai un corb cu un inel.

O altă legendă, care nu merită de altfel nici o crezare, este aceea plăsmuită de umanistul italian Bon-finius, istoricul de curte al regelui Matei Corvin; în dorinţa de a-şi măguli stăpânul, el se străduieşte să alcătuiască o genealogie fantezistă, potrivit căreia familia Huniazilor (sau Corvinilor cum au început ei a fi numiţi, tot în legătură cu blazonul ce-l purtau) s-ar fi tras din familia romană Valeria Corvina, potrivit tradiţiei căreia, un corb ar fi ajutat pe unul din membrii ei să învingă pe un luptător gal. Târziu, în vremea împăratului Augustus (31 î.e. n – 14 e.n.) un descendent ai acestei familii, Valerius Messala Gorvinus, a fost trimis în Panonia spre a înăbuşi o răscoală. De la el.

— Inventează în continuare Bon-finius – s-a păstrat numele Croaţiei (Corvatia, în latineşte), iar urmaşii săi s-au strămutat apoi în Transilvania, aducând cu ei numele de Corvinus.

Povestea lui Bonfinius n-a fost crezută probabil nici de autor şi nici de cei pe care se străduia să-l preamărească; ea n-a avut o circulaţie în popor. Cealaltă însă s-a răspândit şi a fost preluată de tradiţia populară şi de cronicarii de mai târziu. Nici această legendă însă nu poate fi adevărată. Cel mult a putut avea loc incidentul neobişnuit al săgetării unui corb ce furase un inel oarecare de-al familiei. Amintirea lui s-a păstrat, amplificându-se şi adăugân-du-i-se o anumită semnificaţie.

Originea regală a lui Ioan de Hunedoara este însă o închipuire. Informaţiile documentare nu confirmă prin nimic favoarea deosebită pe care Sigismund de Luxemburg i-ar fi acordat-o. Adevărata lui ascensiune începe abia în vremea urmaşului acestuia, Albert de Austria, după anul 1438, iar împrejurările acestei ascensiuni sunt destul de cunoscute şi de uşor

explicabile. De altfel, dacă Ioan de Hunedoara ar fi fost fiu nelegitim al regelui, n-ar fi avut nici un motiv să nu declare el însuşi acest fapt, care pe atunci nu era deloc înjositor, ci dimpotrivă i-ar fi justificat, în unele ocazii, chiar pretenţii asupra tronului, pe care Ioan nu le-a formulat niciodată.

Tema aceasta a unui inel sau a unui alt obiect mulţumită căruia s-au putut recunoaşte de către înalţii lor protectori persoane de rang obscur, dar de origine nobilă, e foarte des întâlnită în literatura medievală. Ea mai apare, de pildă şi în legătură cu un episod din viaţa regelui Matei Corvinul.

Ioan de Hunedoara s-a născut probabil la curtea regală şi a copilărit la Hunedoara, în castelul pe care părintele său l-a primit ca danie după naşterea lui. Tatăl, Voicu, a murit între anii 1414-19, cap al familiei rămânând fratele său, Radu, care este amintit în documente, la 1419, sub numele rqaghiarizat de Ladislau, ceea ce arată procesul de asimilare a familiei cu nobilimea maghiară şi catolică.

Pe moşia Hunedoarei şi-a petrecut deci copilăria marele erou. A cunoscut de mic viaţa ţăranilor din acele părţi, şi-a cunoscut rudeniile, printre cnejii şi micii nobili din acele locuri, a văzut pe munţii care străjuiau în zarea de miazăzi castelul părintesc focurile ce dădeau semn sinistru, în noapte, despre apropierea unor armate turceşti, a putut vedea chiar răniţii unor lupte ce s-au dat cu turcii, în părţile Haţegului, pe la 1421. Apropierea lui de cnejii şi ţăranii liberi, legăturile de familie pe care se va sprijini în cursul carierii lui politice, primejdia otomană, au fost idei care au crescut cu sine, din primele observaţii pe care i le-a prilejuit viaţa. Copilărind în Transilvania, s-a înrădăcinat în el şi mai adânc ideea luptei comune a românilor şi ungurilor împotriva cotropirii turceşti, s-a obişnuit cu o largă îngăduinţă şi în problemele religioase.

De tânăr, ca toţi fiii de nobili, şi-a însuşit o educaţie militară. Carte n-a învăţat prea multă. Il va fi îndrumat poate parohul Hunedoarei, sau capelanul castelului, dar latineşte n-a ajuns să ştie bine niciodată. Tot la o vârstă foarte tânără a plecat de acasă, fiind trimis, după obiceiul micilor nobili, să-şi desă-vârşească educaţia militară în slujba câte unui mare baron; A servit ca aprod la familiile Csanâdi şi Csâky şi a trecut apoi în serviciile despotului sârb Ştefan Lazarevici, probabil pe una din moşiile pe care le avea acesta în sudul Ungariei. Astfel s-au putut naşte tradiţiile populare sârbeşti despre îndrăz-nealţa faptă a lui Ioan, care, la o vânătoare,. ar fi reuşit să ucidă un lup fioros, sau chiar despre descendenţa iui din despotul sârb.

Ieşind din slujba lui Ştefan Lazarevici, el a intrat în aceea a familiei Ujlaki şi apoi în aceea a viitorului episcop de Zagreb, Dumitru Osupor. Era de-acum nu un simplu ostaş, ci conducătorul unui mic detaşament de 6 până la 12 călăreţi. Primele lui fapte de arme le săvârşeşte aşadar în sudul Ungariei, aproape de acele nestatornice hotare otomane, unde îşi va câştiga gloria de mai târziu. S-a cunoscut în vremea aceasta cu Pippo de Ozora, care-l sprijinise şi pe tatăl său.

Pe la 1430, Ioan de Hunedoara se căsătoreşte cu Elisabeta Szilâgyi, dintr-o familie nobilă din Slavonia, sau din comitatul Solnocului de mijloc. Familia Szilâgyi era printre cele care sprijineau domnia lui Sigismund de

Luxemburg. Tatăl Elisabetei, Ladislau, un om destul de învăţat, luase parte la luptele împotriva unor ‘alţi pretendenţi ce se opuneau venirii lui Sigismund la tronul Ungariei.

Din această căsătorie s-au născut doi fii: cel rrtare, Ladislau, în 1431, cel mic, Matei, la Cluj, la 24 februarie 1443.

În vara sau toamna anului 1430, Ioan de Hunedoara a intrat, ca şi tatăl său odinioară, în serviciile directe ale regelui Sigismund. Cronicile spun că la această dată el era încă tânăr. Ii descriu şi portretul fizic şi moral, în care se amestecă, desigur, trăsături deduse din strălucitele lui fapte de mai târziu. Era un om de înălţime mijlocie, bine legat, cu gât puternic, cu un păr castaniu sclipitor, ochii mari, faţa rumenă, cu un aer de seriozitate în ţinută. Meseria armelor însemna pentru el totul în viaţă. Viaţa de ostaş, spun cronicile, însemna pentru el ceea ce e apa pentru peşti, sau pentru cerbii cei iuţi hăţişul pădurilor umbroase.!

În slujba regelui, Ioan de Hunedoara şi-a putut îmbogăţi cunoştinţele, mai ales pe cele militare. A luat parte, la început ca un om destul de neînsemnat, în întreprinderile mari ale regelui său. A cunoscut oameni, locuri, îşi-a îmbogăţit experienţa vârstei lui încă tinere. In toamna anului 1431 îl însoţeşte pe Sigismund de Luxemburg în Italia, intrând în numărul acelor soldaţi pe care regele Ungariei îi promisese ca ajutor ducelui Milanului, Filiippo Visoonii, împotriva Veneţiei.

O impresie adâncă trebuie să fi făcut asupra tână-rului ostaş această ţară bogată, în plină dezvoltare economică şi culturală. La Milano, marele centru meşteşugăresc şi comercial din nordul Italiei, a stat Ioan de Hunedoara vreme de doi ani. A cutreierat străzile însufleţite de lume, deşi multe din ele înguste şi murdare, ale bogatului oraş. A văzut mulţimea pestriţă a oamenilor veniţi de pretutindeni şi a lucrurilor aduse aci din toate părţile de negustori. I-au izbit uneori auzul mirat şi frânturi de grai din ţara lui şi poate astfel a cunoscut acolo pe clericul Ioan de Zredna, care în urma anilor petrecuţi la studii în Italia va deveni unul din primii reprezentanţi ai culturii umaniste în Ungaria, iar prietenia cu Ioan de Thuroczi, în Schwandtner, lucrarea citată, I, p. 242.

Hunedoara îl va înălţa la rangul de episcop de Oradea şi de cancelar al regatului. La 25 noiembrie 1431, tânărul comandant era, desigur, în fruntea ostaşilor săi, în (mulţimea care se îmbulzea în piaţă să privească încoronarea regelui Sigismund cu coroana de fier a regilor longobarzi, act care preceda încoronarea ca împărat, ce trebuia să aibă loc la Roma, săvârşită fiind de însuşi papa. La Roma însă, unde Sigismund s-a dus în imai 1433, pentru încoronare, pe Ioan nu-l aflăm. A rămas acolo unde îl reţinea slujba sa militară, la Milano şi în nordul Italiei, în-văţând din organizarea armatelor italiene, din metodele lor de luptă, legând cunoştinţă cu unii comandanţi ai vremii, ca Francesco Sforza, de la care, precum şi de la alţii, a putut învăţa ştiinţa militară, dar nu s-a apropiat niciodată de spiritul de aventură şi de caracterul îndoielnic al acestor „condottieri” 1 italieni.

Şederea în Italia i-a fost folositoare tânărului Ioan şi din alt punct de vedere, decât acela al îmbogăţirii cunoştinţelor despre lume, oameni şi

meseria sa. Nu putem şti prin ce mijloace, dar constatăm că la Milano el a dobândit o oarecare avere, putând împrumuta, în anii următori, regelui Sigismund, în mai multe rânduri, sume importante de bani, pentru care primeşte ca zălog sate şi moşii prin jurul Aradului, al Cenadului şi în comitatul Bekes.

După întoarcerea lui Sigismund din Italia, Ioan de Hunedoara părăseşte slujba ducelui Milanului şi îşi însoţeşte suveranul în Elveţia, la Basel, unde îl întâlnim la 17 ianuarie 1434. Aici se ţineau în acel timp şedinţele nesfârşite ale unei adunări generale a reprezentanţilor de frunte ai bisericii catolice, un conciliu, cum i se spunea. In jurul oraşului acestuia se concentra, ca în vremea oricărui mare congres diplomatic, o bună parte din activitatea religioasă

1 Şefi de trupe mercenare care se angajau în slujba oricărui principe sau stat, pentru plată.

Şi politică europeană, fiind de faţă multe personalităţi de seamă ale timpului. De va fi pătruns, ca privitor, în sălile conciliului, ori poate pe străzile oraşului, a admirat fără îndoială splendoarea odăjdiilor scumpe ale înalţilor prelaţi ai bisericii, fără să priceapă prea mult din subtilele cuvântări în la- * tineşte pe care ei le rosteau. Îşi va fi încrucişat privirea şi cu cel ce, în veşmântul lui purpuriu, prezida această mare adunare: trimisul papei, cardinalul Giuliano Cesarini. Nu putea să ştie atunci că, abia zece ani mai târziu, soarta îl va face să-l vadă murind pe acest cardinal, în preajma sa, pe câmpiile de luptă din Bulgaria, pe care le vor fi străbătut împreună.

La conciliul de la Basel s-a discutat între altele şi o problemă însemnată pentru împăratul Sigismund de Luxemburg: mijloacele de a înăbuşi mişcarea de eliberare a poporului ceh de sub jugul feudal german, cunoscută sub numele de mişcarea husită. In anul 1415, un alt conciliu al bisericii, ţinut tot în Elveţia, la Constanţa, încercase să pună capăt mişcării printr-un act barbar: atrăsese acolo pe Ian Huş, conducătorul ei şi îl arsese pe rug, ca „eretic”. Rezultatul r. fusese o şi mai mare înăsprire a luptei poporului ceh. – împotriva asupritorilor săi feudali: Imperiul germanic şi Biserica romano-catolică. De aceea, conciliul de la Basel încerca acum să procedeze într-altfel, mai pe ocolite. El intră în tratative cu burghezia şi feudalii cehi, care alcătuiau tabăra moderată a mişcări huşite şi care, însţpăimânfcati de revendicările şi luptele sociale ale maselor populare, se arătau dispuşi să accepte din nou dominaţia germană.

Prin trădarea acestor elemente din conducerea mişcării huşite, Sigismund de Luxemburg a fost iarăşi recunoscut ca rege al Cehiei şi în anii următori el va pleca în Boemia, spre a-şi lua în stăpânire tronul, de la care husiţii îl înlăturaseră în 1419. In ‘436-1437, mereu în suita suveranului său, dar stând deja în fruntea unui detaşament de 50 de călăreţi

— Foan de Hunedoara 33 greu înarmaţi, la care se adăugau ajutoarele acestora, Ioan de Hunedoara participă şi la campania lui Sigismund de Luxemburg’ în Cehia. Înstăpânirea acestuia asupra noului regat n-a fost cu totul uşoară, deşi Sigismund fusese, oficial, recunoscut ca rege şi primit la Praga. Masele populare însă şi chiar o parte din orăşenimea cehă, nu erau de

acord cu revenirea stăpânirii germane; o considerau rezultatul unei trădări şi au încercat, în unele părţi, să i se opună cu armele. Rezistenţa lor izolată a fost în-frântă, aşa cum cereau interesele coroanei. Ioan de Hunedoara a participat la aceste lupte, unele din ele destul de grele, în care a trebuit să-şi rişte chiar viaţa. Ii stătea alături acum şi fratele său mai tânăr, Ioan, care în vremea campaniei din Italia rămăsese în ţară şi luptase împotriva turcilor, chiar şi prin Ţara Românească, în anii 1433-34.

Luptele pe care le-a purtat în Cehia n-au rămas fără urmări asupra formării anumitor convingeri politice şi asupra cunoştinţelor de artă militară ale lui Ioan de Hunedoara. El vedea în faţa lui o armată compusă din oameni simpli, ţărani, meseriaşi, lucrători mineri, care aproape douăzeci de ani înfruntaseră armatele ifeudale trimise împotriva lor ca să-i răpună. Hărţuiţi în aceste războaie îndelungate, cu rândurile larg rărite în atâtea campanii sângeroa-s-e, trădaţi de conducătorii lor, aceşti oameni din popor găseau totuşi tăria morală a unui efort pentru cauza lor, chiar fără speranţă de izbândă. Aci a putut deci Ioan de Hunedoara să cunoască valoarea acestor elemente huşite, pe care le va angaja ulterior în mare număr, în armata sa, împotriva turcilor.

A mai putut observa îndeaproape şi tactica militară pe care o foloseau husiţii: întrebuinţarea mai largă a infanteriei şi a tunurilor uşoare şi în deosebi folosirea căruţelor ca mijloc de transport şi ca mijloc de apărare improvizată. Când dădeau o bătălie în câmp deschis, husiţii îşi aşezau cu repeziciune căruţele în formă de dreptunghi, le legau între ele cu lanţuri şi întăreau spaţiile goale cu bârne şi scân-duri. Retrasă în interiorul acestei cetăţi de căruţe, armata husită putea frânge_ avântul dezordonat al şarjelor cavaleriei feudale. In campaniile sale împotriva turcilor, Ioan de Hunedoara va lâncepe să aplice, la un moment dat, unele din învăţămintele tacticii huşite.

Hotarele Cehiei erau ameninţate în acei ani şi de Polonia. Dinastia Jagello, care domnea acolo, plănuia să ocupe şi tronul ceh. Nădejdea îi era acum risipită prin revenirea lui Sigisimund de Luxemburg. Şi pe acest teatru de luiptă cei doi fraţi au avut deci prilejul de a-şi risca viaţa şi a se înălţa în favoarea suveranului lor.

În decembrie 1437, împăratul Sigismund de Luxemburg moare. In aceeaşi lună, Ioan de Hunedoara era la Alba Regală (Szekesfehervar), la încoronarea lui Albert de Austria, noul rege al Ungariei. Se întoarce apoi în Cehia, unde rămâne aproape în tot cursul anului 3438. E sigur că nici el, nici fratele său n-au participat la luptele nobilimii din Transilvania împotriva ţăranilor răsculaţi în anii 1437-38.

La sfârşitul anului 1438, sau începutul celui următor, Ioan de Hunedoara şi fratele său au părăsit Cehia şi au fost numiţi bani ai Severinului, având în paza lor cetăţile Severin, Gureni, Orşova şi Me-hadia. In luna mai a anului 1439, ei se angajaseră să servească pe regele Albert cu un număr de o sută de călăreţi, pe cheltuiala lor, pentru care sumă de bani le sunt zălogite câteva localităţi din comitatul Bodrog. După lungi peregrinări prin atâtea ţări, Ioan de Hunedoara îşi începe astfel activitatea lui pe acel teatru de lupte

unde îşi va câştiga renumele de ostaş ce îl va înălţa până la cele mai mari demnităţi.

Era pe-atunci un om încă tânăr. Avea cam 32 de ani. De vreo 15 ani viaţa îi era consacrată'carierei armelor. In acest timp văzuse mult din tot ceea ce îi putea servi unui conducător de oşti în desăvârşirea artei sale. Participase la unele ciocniri mai puţin înx.

Semnate cu turcii, văzuse ce înseamnă o ţară dezvoltată din punct de vedere meşteşugăresc şi comercial, cum era Italia, îşi dăduse seama de resursele materiale pe care o asemenea dezvoltare le oferă statului şi armatei, învăţase din experienţă ceva din arta militară a condottierilor italieni, trăsese poate deja concluziile sale asupra avantajelor pe care le prezentau armatele de mercenari şi a condiţiei pe care trebuia să o întruneşti pentru a le putea angaja şi menţine credincioase: banul. In atmosfera de intrigi politice din statele italiene şi în aceea tot atât de complicată a conciliului de la Basel, se iniţiase – nu deajuns însă pentru a-şi pierde cu totul încrederea în ea, aşa cum o merita – în ascunzişurile întorto-chiate ale diplomaţiei curţilor europene, care, prin lipsa ei de sinceritate, învăluită în promisiuni şi cuvinte, îl va decepţiona de atâtea ori. In Cehia învăţase să cunoască valoarea pe care o dă armatei credinţa într-un ideal social şi politic ce corespundea intereselor poporului, apreciase măiestria cu care hu-siţii ştiuseră găsi noi metode de luptă, superioare tacticii, sau, imai bine spus, lipsei de tactică militară a trupelor feudale. Serviciile militare neîntrerupte şi valoroase pe care le făcuse regilor Ungariei îi aduseseră drept recompensă multe moşii, prin care el rotunjise averea iniţială a familiei şi se ridicase, ca stare materială, aproape de rangul marilor nobili, înainte de 1439, Ioan de Hunedoara a avut posibilitatea de a-şi îmbogăţi experienţa, de a se forma ca om politic şi mai cu seamă ca şef militar. Atunci când primejdia turcească devenea tot mai ameninţătoare, iar marea nobilime feudală din Ungaria şi din alte ţări apropiate tot mai nesimţitoare în faţa primejdiei, tot mai ahtiată numai după urmărirea intereselor ei egoiste de clasă, popoarele din răsăritul Europei vor trebui să se ridice cu mai multă hotărâre întru apărarea existenţei şi a viitorului lor. Un asemenea moment se apropia în preajma anului 1440. Pentru înfăptuirea sarcinii istorice concrete ce stătea i I începuturile carierii militare.

IOAN DE HUNEDOARA

' Călătoriile lui loan <k Hunedoara în tinereţe, cu onşeh fi tcurik unk a îndeplini slujbe militare.

Atunci în faţa popoarelor Ungariei, Ţărilor Române, Serbiei, Albaniei şi Bulgariei, trebuiau însă şi energia, inteligenţa şi priceperea unui conducător, care să fie la înălţimea greutăţilor pe care avea să le înfrunte. Pentru această misiune, Ioan de Hunedoara era unul an oamenii cei mai pregătiţi.

INTRE DOI DUŞMANI.

Prin numirea sa ca ban al Severinului, în 1438- 1439, loan de Hunedoara ocupa întâia demnitate mai însemnată în regatul ungar; alături de rolul militar pe care-l avusese până atunci şi care rămânea sarcina lui

principală în acea regiune de graniţă, el avea să joace de acum înainte şi un rol politic.

Împrejurările ascensiunii lui politice de după anul 1439 sunt strâns legate de evenimentele interne ce se desfăşurau atunci în Ungaria, de luptele pentru putere dintre anumite partide feudale.

În prima jumătate a secolului al XV-lea, Ungaria era o ţară în care feudalismul se afla în dezvoltare. Făcea progrese, încete, dar sigure, agricultura, la fel se dezvoltau şi meşteşugurile în oraşe, deveneau tot mai strânse şi mai numeroase legăturile comerciale dintre oraşe şi ţinutul înconjurător, sau chiar dintre diferite oraşe mai îndepărtate unele de altele. De asemenea, sunt în progres şi legăturile comerciale cu alte ţări: cu Imperiul germanic, cu Italia, cu Ţările Române ş.a.

Dezvoltarea vieţii economice în Ungaria se făcea în profitul clasei care deţinea în mâinile sale puterea economică şi politică: feudalii. Aceştia aveau în proprietatea lor cea mai mare parte a pământurilor; pe moşiile lor ei îi exploatau pe ţăranii iobagi, pretin-zându-le prestarea unor zile gratuite de muncă, cedarea în folosul feudalului a unei părţi din recolta micului lot de pământ pe care ei îl aveau în folosinţă; le pretindeau şi dări în bani. Feudalii mai exploatau pe ţărani şi pe orăşeni prin mijlocirea impozitelor cuvenite vistieriei regale, prin taxele pe negoţ – vămile de la hotare şi din locurile de târg dinăuntrul ţării – prin obligaţia militară pe care o aveau oraşele şi ţăranii liberi, prin nenumărate alte impuneri ce decurgeau din drepturile administrative şi judecătoreşti ale nobilului asupra ţăranului.

Profitând de pe urma tuturor acestor forme de exploatare a celor ce munceau, nobilimea feudală caută mereu să-şi lărgească acele condiţii care făceau cu putinţă exploatarea: proprietatea asupra pământului şi drepturile ei politice, juridice şi administrative. Dezvoltarea regimului feudal are loc, prin urmare, în strânsă legătură cu creşterea marii proprietăţi, cu tendinţa de concentrare în mâinile familiilor nobililor mai de frunte a unor moşii tot mai întinse, care ajung să ia proporţiile unui mic stat. Pe imensele domenii care se adunau în proprietatea lor, marii feudali caută de asemenea să dobândească tot mai multe drepturi: de administraţie, de judecată, de strângere a dărilor pentru vistieria regală, de organizare proprie a unor trupe de „apărare” (pe care ei le pot folosi tot atât de bine pentru a-şi ataca şi jefui vecinii de moşii) – cu un cuvânt, ei caută să stăpânească într-un chip cât mai deplin domeniile lor, spre a le putea exploata mai în voie. Nici chiar puterea regelui şi a organelor sale administrative nu le este pe plac, îi stânjeneşte; se simt destul de puternici pentru a-şi rezolva fiecare în parte problemele legate de stăpânirea lor asupra pământului şi de ţinerea în supunere a iobagilor. Marii nobili feudali duc, aşadar, o politică de fărâmiţare a statului, de întărire a propriei lor puteri locale. Conflictele dintre ei şi le rezolvă de multe ori singuri, ducând lupte unii cu alţii, jefuindu-şi reciproc moşiile, atacând oraşele şi pe negustorii ce călătoreau cu mărfurile lor, pustiind ogoarele şi gospodăriile ţărăneşti. In fruntea statului ei doreau un rege slab, care să nu fie în stare a se împotrivi domniei bunului lor plac, Această anarhie feudală, care convenea marilor nobili, era profund dăunătoare dezvoltării economice, vieţii oraşelor şi

a gospodăriilor ţărăneşti. Pentru a-şi putea desfăşura în voie munca lor paşnică, masele de ţăfani, meşteşugari, negustori şi lucrători aveau nevoie de linişte şi ordine în interiorul ţării, astfel că ei preferau o guvernare centrală energică, puternică, în stare să ţină în frâu anarhia marilor nobili.

Marea nobilime nu se preocupa în mod serios nici de primejdia dinafară, expansiunea otomană. Văzân-du-şi numai de interesele sale înguste de clasă, ea nu voia să-şi rişte viaţa în luptele cu turcii. Preferă tratativele, darurile oferite acestora, în speranţa că va reuşi să îndrepte atacurile turcilor în altă parte şi astfel viaţa şi bunăstarea ei să nu fie ameninţate. Starea de fărâmiţare a statului, luptele interne dintre feudali slăbeau puterea de rezistenţă a întregii ţări, împiedicau organizarea apărării împotriva unui duşman ale cărui intenţii de subjugare şi jefuire a altor popoare erau vădite pentru toată lumea. In însemnările unor contemporani putem citi asemenea cuvinte, la adresa marilor nobili unguri…: „. Nu se tem de dumnezeu, ci îşi iubesc doar pântecele, se feresc să meargă la război acolo unde ameninţă turcii, nu apără ţara şi poporul”. Un alt nobil, din părţile Dalmaţiei, recunoaşte într-o scrisoare către rege că a preferat să linguşească pe turci cu daruri, în nădejdea de a-şi feri astfel moşiile de pustiire.

Pentru masele populare însă, apărarea hotarelor faţă de turci, sau de orice duşman, era dorită în aceeaşi măsură cu pacea şi ordinea înăuntrul ţării. Incursiunile turceşti, tot mai dese, pustiau sate şi oraşe, duceau inii de locuitori în robie. Negustorii se fereau să mai meargă spre ţinuturile care erau încontinuu ameninţate cu război. Viaţa economică era tulburată, mizeria poporului se adâncea. Mai putem adăuga şi faptul, de care oamenii de atunci nu-şi puteau da însă seama, în această forma, că ocupaţia otomană exercita o influenţă negativă asupra vieţii, ’| popoarelor subjugate, deoarece turcii aveau un regir feudal de tip militar, care nu se preocupa aproape d loc de organizarea şi încurajarea producţiei, ci numai| de organizarea exploatării populaţiei supuse. Funcţio-*”! Nării şi armata otomană erau necinstiţi, corupţi şi comiteau nenumărate abuzuri împotriva populaţiei, adâncindu-i sărăcia şi înapoierea ei culturală. Apărarea împotriva expansiunii turceşti era o sarcină de căpătâi pentru popoarele din răsăritul Europei: însemna apărarea de o iformă şi, mai crudă şi mai grea a exploatării feudale, decât aceea care domnea, în general, în Europa. Înţelegând primejdia, popoarele din această parte a continentului s-au împotrivit cu îndâr-jire năvălirilor turceşti, s-au strâns în jurul acelor oameni care erau pentru o politică de rezistenţă hotă-râtă. Liniştea înăuntrul şi în afara ţării, aceasta era dorinţa simplă şi legitimă a celor care munceau.

Mica nobilime din Ungaria, la fel ca cea din multe alte ţări, era nemulţumită de nemăsurata întărire a puterii marilor feudali. Ea nu avea moşii prea întinse şi nici venituri prea mari. Unii mici nobili erau de-a dreptul săraci. Moşiile nu şi le puteau decât cu greu spori, căci pretutindeni îi înconjurau domeniile imense ale marilor nobili. In această situaţie, micii nobili îmbrăţişau mai ales cariera armelor, intrau în slujba marilor baroni sau a regelui, în nădejdea unei îmbogăţiri în urma unor fapte de arme. Starea lor de subordonare, drepturile politice mai puţine, greutatea de a ocupa marile

demnităţi ale statului, situaţia lor materială modestă în comparaţie cu a marilor nobili, toate acestea făceau din mica nobilime o pătură socială duşmană până la un anumit punct marii nobilimi şi o aliată posibilă, până la un alt punct, cu oraşele şi chiar, în cazuri mai rare, cu ţărănimea. Mica nobilime vrea să se ridice la aceeaşi situaţie economică şi politică cu marea nobilime: vrea o egalitate politică pentru ea, nu şi pentru masele populare, pe care tinde uneori să se sprijine, spre a da mai multă tărie revendicărilor ei. Faptul că la răscoala ţăranilor români şi unguri din Transilvania, din anii 1437-38, participă şi elemente din mica nobilime şi unele oraşe, arată limpede contradicţiile dintre marile partide (nu în înţelesul modern al cuvântului, ci într-unui «nai general) din viaţa politică a Ungariei, în prima jumătate a veacului al XV-lea: de o parte marii feudali, în rândul cărora intrau şi înalţii prelaţi ai bisericii, de altă parte mica nobilime, căreia i se alăturau oraşele Şi în anumite împrejurări putea conta chiar pe un oarecare sprijin al maselor ţărăneşti.

Mica nobilime nu avea însă nici puterea, nici îndrăzneala de a pune deschis problema unei „reîmpărţiri a puterii” în statul feudal, de a pretinde direct, pentru sine, conducerea politică. Pentru a-şi atinge acest scop, ea recurge la metoda sprijinirii puterii regale, luptă pentru o întărire a autorităţii acesteia, ipentru un fel de „reformă” a organizării politice a statului, în aşa fel ca toţi nobilii, de orice stare, să fie egali între ei în faţa regelui, să aibă aceleaşi drepturi şi aceleaşi obligaţii faţă de rege. In problema principală a politicii externe – lupta antiotomană – mica nobilime, legată mai ales de cariera’rhilitară, era mai favorabilă unei rezistenţe armate, deşi cu oarecare rezerve. In general, nici ea nu e dispusă să lupte în afara hotarelor regatului.

Faţă de linia politică generală reprezentată de marea nobilime – fărâmiţarea teritorială şi forma anarhică de guvernare, cu o putere centrala slabă, şovăială până la trădare în politica externă – mica nobilime este pentru întărirea puterii regelui, pentru strângerea legăturilor între provincii şi lichidarea anarhiei conducerii marilor feudali locali, pentru o apărare mai hotărâtă a graniţelor statului. Această din urmă linie politică, chiar dacă era izvorâtă tot din interese înguste de clasă, era mai în acord şi cu interesele’ orăşenimii şi ţărănimii, asigurând în mai mare măsură dezvoltarea viitoare a societăţii din Ungaria.

Ioan de Hunedoara, în calitatea lui de membru al păturii nobilimii mici, ridicându-se până la treptele unor demnităţi mai înalte, aproape exclusiv în urma unor servicii militare aduse regelui, a împărtăşit punctul de vedere al categoriei sale sociale şi a luat atitudine în acest sens în evenimentele politice interne din Ungaria, de după anul 1439. Chiar dacă între timp el dobândise moşii întinse, care-l puneau pe picior de egalitate cu marii nobili, aceştia nu l-au recunoscut niciodată ca fiind unul de-ai lor: l-au privit cu dispreţ, l-au considerat un fel de „parvenit”. In cariera lui, Ioan de Hunedoara va avea să înfrunte mereu duşmănia marilor baroni, mai ales că el se dovedea a fi omul acelei partide care urmărea să le ştirbească deplinătatea privilegiilor politice. Succesele obţinute în luptele cu turcii, îndată după numirea lui ca ban al Severinului, îl impun şi drept cel mai talentat general

din Ungaria acelui timp. Şi din punctul de vedere al evenimentelor interne şi din acel al luptelor de apărare a regatului, Ioan de Hunedoara s-a dovedit a fi omul cel mai potrivit spre a reprezenta interesele partidei micii nobilimi şi astfel aceasta l-a ridicat în fruntea ei.

În anul 1439, activitatea oştilor turceşti se întăreşte în Serbia, în apropierea hotarelor de miazăzi ale Ungariei. In primăvara acelui an, sultanul Murad al II-lea atacă şi cucereşte Serbia de la răsărit de râul Morava. In acelaşi timp, unii vasali ai turcilor devastau părţile de apus ale regatului sârbese. Sultanul asediază apoi capitala Serbiei, Semendria (Smede-revo). Despotul sârb Gheorghe Brancovici lăsă cetatea să fie apărată de fiul său, Grigore şi de unchiul acestuia, Toma Contacuzino şi se refugie în Ungaria, ducând cu sine pe fiul cel mai mic, averile pe care le putuse lua şi fiind însoţit de mulţi boieri şi preoţi. Brancovici ceru ajutor nobilimii maghiare. Aceasta, în dieta ţinută la Buda, la 29 mai 1439, hotărî o campanie împotriva turcilor, mai mult pentru a îndepărta primejdia ce ameninţa Belgradul, decât pentru a-i ajuta pe sârbi. Dieta stabili, de altfel, că regele va pleca în luptă numai cu armatele sale personale (banderiile regale) şi cu cele ale marilor nobili şi prelaţi, neavând dreptul să ridice la oaste toată nobilimea şi nici să pună dări generale pentru a strânge mercenari.

Expediţia fu pregătită încet; nobilii nu arătau nici o tragere de inimă, căutau doar să arunce unii asupra altora răspunderea ridicării ostaşilor. Se adunară cu greu, în tabăra de la Seghedin, vreo câteva mii de oameni, slab pregătiţi, iar plecarea în campanie fu mult tărăgănată. La 27 august 1439, cetatea Semendria căzu în mâinile turcilor, care pedepsiră cu cruzime pe rudele lui Brancovici, ajunse în captivitate. Murad al H-lea lăsă o garnizoană în Semendria şi se îndreptă spre sudul Serbiei, unde cuceri bogatul centru minier Novobrdo. Probabil în legătură cu aceste evenimente constatăm, în septembrie 1439, că îoart de Hunedoara şi fratele său dublaseră forţele ce le stăteau la înde-mănă pentru apărarea cetăţilor din Banatul Severinu-lui. Ei au acum 200 de oameni greu înarmaţi, pe lângă trupele auxiliare.

Abia pe la sfârşitul lunii iulie, „când Semendria nu mai putea fi salvată, regele Ungariei, Albert, se hotărî să se pună în mişcare. Armata înainta greoi, spre miazăzi, pe valea Tisei; cu ea era şi un fiu al fostului domn muntean Dan II. Începuse a bântui în rândurile ei dizenteria. Ostaşii şi nobilii nu ascultau ordinele regelui, dezertările luau proporţii, astfel că înaintarea trebuia oprită. Printre puţinii care rămaseră fermi lângă rege fu şi Ioan de Hunedoara. Se hotărî retragerea. Armata se împrăştie tot mai, mult. Ioan reveni în Severin şi aci avu mai multe ciocniri cu turcii, fără a se mărgini numai la apărare, ci trecând şi la unele atacuri locale, în regiunea Vidinului.

Regele se întoarse în Ungaria, până într-o localitate de lângă Strigoniu (Esztergom), unde se îmbolnăvi şi muri, la 27 octombrie, lăsând pe văduva sa, regina Elisabeta, în aşteptarea unui moştenitor eventual al tronului.

Aşa se sfârşi această expediţie foarte puţin glorioasă şi care mai pricinuise şi o altă greutate: lăsase Ungaria fără rege şi fără un moştenitor sigur. Copilul pe care-l aştepta regina trebuia neapărat să fie băiat, pentru a putea moşteni tronul.

Această nesiguranţă era gravă, în momentele acelea în care Ungaria, după căderea Semendriei, şi, de fapt, a întregului regat sârbesc, era ameninţată îndeaproape de turci. Era neapărată nevoie de rezolvarea problemei succesiunii la tron pentru a se putea apoi organiza mai bine rezistenţa împotriva turcilor.

În jurul problemei dinastice ieşi la iveală deosebirea de vederi dintre partida marilor baroni şi aceea a micii nobilimi. Marii nobili se grupară în jurul reginei Elisabeta şi apărară drepturile la tron ale viitorului ei fiu. Abia în cazul în care ea ar fi dat naştere unei fete trebuia ales un alt rege. Marilor nobili le convenea să aibă în fruntea statului un suveran numai cu numele, un copil pus sub tutela lor. Principalele familii care sprijină această candidatură la tron sunt: ducii Cillei, familia Garai, familia Szecsi, din care făcea parte Dionisie Szecsi, arhiepiscopul de Stri-goniu.

Regina Elisabeta avea însă şi adversari moilţi şi puternici, ca palatinul Laurenţiu Hedervâry sau episcopul de Eger, Simion Rozgonyi. Era apoi împotriva ei majoritatea nobilimii mici şi mijlocii, care dorea un rege în stare să guverneze efectiv. O parte din marii nobili din regiunile învecinate cu Serbia, care aveau de aparat moşiile lor din sudul Ungariei, ori nutreau chiar planuri de expansiune în Balcani, aveau şi ei nevoie de o regalitate puternică, spre a le apăra interesele împotriva turcilor, în faţa cărora ei nu mai puteau rezista singuri şi nici nu-i putea îndupleca prin daruri. Aşa erau familiile Talloczi (de Talovac), Marczali ş.a.

În dieta care se întruneşte la Buda, în ziua de 1 ianuarie 1440, regina Elisabeta cere sprijinul nobililor maghiari, pentru a putea conduce regatul până la apropiata naştere a moştenitorului legitim.

La dietă participă şi Ioan de Hunedoara. El zugrăvi într-o cuvântare gravitatea primejdiei turceşti, duşmănia dintre Ungaria şi Polonia pentru coroana cehă, pentru Galiţia şi Moldova, arătă pericolul ca Ungaria să rămână total izolată, deoarece sultanul oferise deja a alianţă militară, împotriva Ungariei, regelui polon Vladislav III Jagello. El trase concluzia că era nevoie imediată de un rege major, cu autoritate reală de a conduce statul şi de o întărire a legăturilor regatului maghiar cu ţările vecine şi îndeosebi cu Polonia (mica nobilime şi oraşele nu priveau cu ochi buni influenţa germană, de aceea sprijinirea pe imperiu nu e luată în considerare de Ioan de Hunedoara). Încheie, pro-punând candidatura regelui polon la tronul Ungariei. Acestuia avea să i se propună o dată cu tronul şi căsătoria cu regina-văduvă Elisabeta, rămânând în vigoare drepturile de moştenitor ale copilului pe care îl aştepta, dar numai după moartea lui Vladislav.

Proiectul acesta îu primit de majoritatea membrilor dietei, astfel că şi regina se lăsă, cu greu, convinsă să accepte trimiterea unei solii la curtea polonă.

Solia plecă în capitala Poloniei, la Cracovia, între 23-30 ianuarie 1440, unde începură tratativele cu curtea polonă. In timpul convorbirilor, la 22 februarie, regina Elisabeta născu un fiu, care va fi cunoscut sub numele de Ladislau Postumul. Ea trimise de îndată scrisori la Cracovia, poruncind delegaţiei maghiare să-şi retragă invitaţia făcută regelui polon. Ambasada

însă, sprijinită de îndemnurile lui Ioan de Hum&loara şi ale altora, continuă discuţiile, astfel că, la 6 martie, regele Vladislav acceptă tronul Ungariei.

El promite că va întări prin jurământ, la încoronarea sa, drepturile, libertăţile şi obiceiurile Ungariei (adică ale nobilimii) şi că va apăra Ungaria şi Polonia de turci şi de tătari. Peste câteva zile, dieta maghiară confirmă alegerea lui Vladislav ca rege, deschizându-se astfel calea războiului civil între aderenţii reginei Elisabeta şi ai fiului ei şi între susţinătorii noului rege.

Furioasă pentru dejucarea planurilor sale, regina aresta pe membrii soliei, care se întorceau din Polonia, le confiscă şi le distruse actele pe care le aduceau cu ei. Ladislau Garai, care păzea tezaurul regal, din cetatea Vişegrad, îi puse la dispoziţie, în ascuns, coroana regilor Ungariei, cu care nevârstnicul Ladislau Postumul fu încoronat, la Alba Regală, de arhiepiscopul de Strigoniu, Dionisie Szecsi. Ducele Ulrich Cillei presta jurământul de credinţă în numele nobililor prezenţi, iar Nicolae Ujlaki, un alt mare baron, încinse, în mod simbolic, sabia, regelui din leagăn. Copilul fu pus oficial sub tutela ducelui Albert de Austria, spre a atrage pe habsburigi în sprijinul partidei Elisabetei. Acestora li se cedează şi câteva oraşe de la graniţa de vest a ţării.

Reţinut în Polonia de revolta unui principe lituan, Vladislav nu putu sosi în Ungaria decât la 21 mai, când intră în Buda cu o impunătoare suită polonă, întâm. Pinânidu-l palatinul Laurenţiu Hedervâry, Ioan de Hunedoara, numeroşi alţi nobili, precum şi delegaţi ai regelui Bosniei şi ai despotului Gheorghe Bran-covici.

Se hotărî încoronarea lui Vladislav pentru ziua de 17 iulie 1440, la Alba Regală. Arhiepiscopul de Stri-goniu fu constrâns de dietă să accepte a săvârşi în persoană şi această a doua încoronare. Deoarece adevărata coroană fusese predată de Garai reginei Eli-sabeta, lui Vladislav i se puse pe creştet coroana ce împodobea relicvele regelui Ştefan cel Simt, la Alba Regală. După încoronare, Vladislav, potrivit obiceiului, fu condus în biserica din piaţa oraşului, unde apăru pe tron în ornatele regale, primind aclamaţiile şi omagiile mulţimii. Străbătu apoi călare străzile, se opri în faţa unei alte biserici, urcă în turnul ei şi, de la cea mai înaltă fereastră, se văzu fulgerând în lumină sabia lui, cu care el brăzda aerul în direcţia celor patru puncte cardinale, ca simbol al hotărârii sale de a apăra hotarele ţării împotriva duşmanilor din orice parte.

După încoronarea lui Vladislav, ruptura dintre cele două partide se adânceşte. Alături de regină şi de marii nobili – Cillei, Garai, arhiepiscopul Szecsi – rămaseră părţile de apus şi de nord ale ţării. De partea lui Vladislav şi a aderenţilor săi, printre care se găsea şi Ioan de Hunedoara, se alăturară regiunile de răsărit, cuprinzând şi Transilvania.

Pentru a-şi asigura stăpânirea asupra bogatelor comitate miniere din Slovacia, regina Elisabeta chemă trupe de mercenari husiţi din Boemia, sub conducerea aventurierului Ioan Jiskra. Acesta ocupă oraşele miniere şi principalele cetăţi din nordul Ungariei. Poporul de aci n-a văzut însă în el pe un mercenar al marilor nobili, ci l-a primit ca pe un fost tovarăş de luptă al conducătorilor războaielor huşite pentru libertate. Neavând bani pentru a-i

plăti pe aceşti mercenari, regina amanetă regelui Friedrich III de Hab-sburg coroana „sfântă” a Ungariei. Trecu asupra acestuia şi drepturile de tutelă asupra fiului ei, „regele” Ladislau V Postumul.

În toamna şi iarna lui 1440-41 regina, tot pentru a-şi procura bani în vederea susţinerii războiului civil, mai amanetează lui Friedrich de Habsburg moşii de-ale ei de prin Austria şi chiar oraşul şi ţinutul Şopron, din Ungaria. Toate aceste acte potrivnice intereselor Ungariei au îndepărtat şi mai mult de regină majoritatea nobilimii şi a populaţiei, care vedea în marii nobili din jurul Elisabetei pe exploatatorii cei mai odioşi.

Ioan de Hunedoara, numit în fruntea trupelor partidei regelui Vladislav I’, atacă <mai întâi cetatea Gyor, pe care episcopul oraşului o predase Elisabetei, iar Cillei o întărise. Cetatea nu putu fi cucerită, în schimb fură curăţite de duşmani împrejurimile oraşelor Buda şi Alba Regală, iar Ulrich Cillei, care, în laşitatea sa, nici nu avusese de gând să reziste, e prins de un detaşament polon, în vreme ce căuta să fugă spre Pojon (Bratislava) şi predat regelui Vladislav. Acesta îl ţinu într-o captivitate onorabilă şi după câteva luni, în ianuarie 1441, îl eliberă, cerându-i în schimb jură-mânt de credinţă şi un număr de ostateci. Regele spera ca prin mijlocirea lui Cillei să poată ajunge la o împăcare cu partida adversă.

Intre timp, în sudul Ungariei izbucni o revoltă a nobilimii fidele faţă de Elisabeta. In fruntea ei stătea Ladislau Garai. Împotriva lui se îndreptă armata condusă de Ioan de Hunedoara şi Nicolae Ujlaki. Intâl-nirea celor două armate avu loc în sudul Ungariei, nu departe de malul drept al Dunării, lingă Bâttaszek. Mişcându-şi cu repeziciune armata, dând dispoziţii tru-

1 Ca rege al Poloniei, el era intitulat Vladislav al III-lea, dar pe tronul Ungariei era cel dintâi suveran cu acest nume.

Pelor sale de a cruţa regiunea şi populaţia, Ioan de Hunedoara şi-a asigurat superioritatea asupra marilor feudali, pe care el îi numeşte, înainte de luptă, „vânză-tori de patrie*. Ii înfrânge şi alungă resturile oastei lor din sudul Ungariei. Ladislau Garai fuge în Austria. In această luptă, Ioan de Hunedoara s-a impus, în atenţia regelui şi a întregii partide ale cărei trupe le conducea, prin capacitatea sa militară. Ca răsplată a serviciilor aduse, a fost numit într-una din cele mai înalte demnităţi: voievod al Transilvaniei şi comite al Timişoarei, păstrând şi calitatea de ban al Severinu-lui. Voievod al Transilvaniei era nuimit împreună cu Nicolae Ujlaki. El nu-şi ocupă noua funcţie decât în primăvara anului 1441, căci în toamna şi iarna lui 1440 primi sarcina să reorganizeze apărarea cetăţii Belgrad.

Într-adevăr, se siimţea din nou la hotarele de miazăzi nevoia unui priceput conducător de oaste. Turcii, având în fruntea lor pe însuşi sultanul Murad II, se concentrară în primăvara anului 1440 în apropiere de Belgrad. Aci, înainte de a începe asediul cetăţii şi ostilităţile cu Ungaria, sultanul aşteptă câtva timp rezultatul ofertei de alianţă militară pe care o făcuse Poloniei. Când auzi însă că regele Vladislav a acceptat coroana ungară, văzându-şi dejucate speranţele, începe, în iulie, asediul. Belgradul era înconjurat de ziduri puternice, cu numeroase turnuri de apărare. Fortăreaţa era aşezată pe o înălţime şi era apărată din trei părţi de fluviile Dunărea şi

Sava, care se întâl-neau aci. Garnizoana cetăţii, compusă în mare parte din mercenari nemţi, era sub comanda nobilului de origine croată Ioan de Talovac (Talloczi). Turcii înconjurară cetatea pe uscat şi o blocară cu vase, de pe cele două fluvii. Şi pe uscat şi pe vase aveau maşini grele de război, cu care bombardau zidurile oraşului. Garnizoana trebuia să reconstruiască în cursul nopţii părţile din zid pe care asediatorii le doborâseră peste zi. Pentru a-şi înlesni asaltul, turcii începură în taină săparea unei subterane, în partea de sud a zidurilor,

De unde voiau să înceapă un atac prin surprindere. Un necunoscut din lagărul otoman înştiinţa garnizoana Belgradului despre acest plan, printr-un bilet legat de o săgeată, trasă peste zid. Se iputură astfel lua măsuri de minare a părţii ameninţate. Când turcii porniră la atac, fură decimaţi de explozii şi astfel tentativa lor fu mult slăbită. Ei reuşiră să treacă zidurile în unele puncte, pătrunseră în oraş, dar garnizoana dădu un contraatac viguros şi îi respinse.

Intre timp sosiră la sultan trimişii lui Vladislav I, care îi reamintiră oferta anterioară de bună înţelegere şi îi cerură oprirea asediului. Murad îşi dădea seama că nu mai are forţe suficiente pentru a cuceri Belgradul, astfel că primi să trateze. Se arătă dispus să înceteze pentru moment asediul, dar pentru încheierea păcii puse condiţia de a i se ceda ulterior Belgradul. In cazul în care această pretenţie nu i-ar fi fost respectată, el ameninţa că va reveni şi va pustii totul în cale. Deocamdată îl lăsă pe Ishak, begul de Semen-dria, să mai neliniştească hotarul Dunării şi împrejurimile Belgradului, iar sultanul se îndreptă cu grosul armatei spre sud, prin Macedonia. In drum, luară atâta lume în robie, încât, după spusele cronicilor,; soldaţii turci „îţi ofereau o fată frumoasă pentru cizmă”.

Noua campanie a sultanului îngrozi pe sârbi şi boga-f: tul oraş comercial Raguza (Dubrovnik), de pe coasta” 5 Dalmaţiei. Gheorghe Brancovici, cunoscând stările de lucruri din Ungaria şi dându-şi seama că nu poate nădăjdui nimic de acolo, călătoreşte la Veneţia, în mai 1440, pentru a cere ajutorul republicii. Nu primi însă nimic, deoarece veneţienii îl duşmăneau pentru stăpânirea unor teritorii din apropierea coastei Mării Adriatice.

Războiul civil care bântuia în Ungaria, în vara şi toamna anului 1440, îl împiedică pe Ioan de Hunedoara să dea vreun ajutor Belgradului, care se apără eroic, doar cu mijloace proprii. El soseşte în oraş după încetarea asediului şi se ocupă’ grabnic de interior din castelul de la Hunedoara – Aşa numita „Sală a Cavalerilor”.

Sala, un admirabil exemplu de arhitectură gotică, era destinată recepţiilor şi serbărilor.

Reconstruirea cetăţii, care durează până pe la sfârşitul anului 1440. Numai după ce încheie această muncă, pe care o îndrumă el însuşi cu toată grija, pregătin-du-şi, fără să ştie, un punct de temelie pentru lupta victorioasă pe care o va da aci peste vreo cincisprezece ani, loan de Hunedoara merse către primăvara următoare în Transilvania, unde îşi ia ki primire demnitatea de voievod.

În iarna lui 1440-41, războiul civil continua în părţile de apus ale ţării. Cillei, nerespectmdu-şi jură-măntul de credinţă în schimbul căruia fusese eliberat, atacă trupele regale trimise împotrivă-i şi înainta până către Buda. Regele luă atunci în persoană comanda armatei, respinse trupele lui Cillei şi îl con-strânse pe turbulentul magnat să încheie, la 19 aprilie 1441, o pace potrivit căreia el renunţa să mai sprijine pe Ladislau Postumul şi pe Elisabeta, promi-ţându-i-se în schimb că va fi primit în graţia regelui Vladislav şi tratat la fel cu ceilalţi mari nobili.

În felul acesta, prin renunţarea la luptă a principalilor aderenţi ai Elisabetei, ciocnirile din părţile de apus încetară, iar Vladislav se putu îndrepta înspre Slovacia, unde stăpânea Ioan Jiskra. Acesta bătuse deja de câteva ori armatele trimise în contra lui. Şi de astă dată, sprijinit de orăşenâmea şi ţărănimea slovacă, ce se împotrivea revenirii dominaţiei feudalilor maghiari, el repurta o victorie, învingând, în octombrie 1441 1 frigă oraşul Kosice, armata regelui.

Războiul civil nu se poate deci încheia cu un succes deplin pentru partida regelui Vladislav. In părţile de miazănoapte ale ţării rămase stăpân Jiskra. El începea de pe acum să manifeste o anumită intenţie de dominaţie personală în acele regiuni.

Anul 1441 este destul de însemnat în cariera lui Ioan de Hunedoara. După ce, cu un an înainte, se remarcase prin talentul lui militar în luptele din războiul civil, acum îşi întăreşte renumele printr-un succes, de un oarecare răsunet, obţinut împotriva turcilor. Fiindu-i încredinţată slujba de voievod al Transilvaniei, el începe, tot acum, să aplice măsurile cerute de partida sa, necesare în vederea unei mai trainice organizări a apărării faţă de turci şi pentru întărirea puterii regale. A făcut, în acest sens şi dovada unui priceput şi energic organizator pe tărî-mul finanţelor şi al administraţiei; calităţile acestea se îmbină la el cu acelea ale unui om politic dotat cu simţul realităţii şi al măsurii. Ştie să’ lovească în adversari când trebuie, dar înţelege să şi menajeze, atunci când -apreciază că această a doua metodă îl duce mai curând la scopul urmărit.

Misiunea pe care Ioan de Hunedoara o avea în Transilvania nu era uşoară. Marii nobili de aci erau puternici. Răscoala ţărănească din 1437-38, împotriva căreia luptaseră cu mijloacele lor militare proprii, le dăduse prilejul încheierii unei uniuni cu secuii şi cu saşii, prin care cele trei părţi îşi promiteau să se ajute una pe alta în caz de nevoie. Puterea nobililor feudali se consolidase în urma acestui act. E adevărat că între punctele acestei alianţe se prevedea că nobilii, saşii şi secuii nu se vor opune cu armele împotriva regelui, dacă acesta ar avea vreo nemulţumire faţă de unii din ei. In schimb, se spunea că, în faţa regelui, ei vor putea să intervină, prin rugăminţi, unii în favoarea celorlalţi. O solidaritate între ei este recomandată, deci şi în acest caz. Solidaritatea aceasta nu era de loc sigur că va rămâne în marginile unor metode paşnice şi plecate, mai ales după duşmăniile reciproce pe care le stârnise încoronarea lui Vladislav I şi războiul civil început din 1440. Voievodul care îl precedase pe Ioan în slujbă, Desideriu Losonczi, era de partea reginei Elisabeta. In ianuarie 1441 el mai lua măsuri pentru

strângerea în folosul acesteia a dărilor anuale de la oraşe. Să-vârşise şi acte mai vădit duşmănoase împotriva regelui Vladislav I: pustiise nişte moşii ale unor credincioşi ai acestuia şi pricinuise pagube la cămara ‘ sării din Dej, dată în arendă unor cămăraşi de origine italiană. Vladislav I îl declară necredincios, îi confiscă nişte moşii din comitatul Dobâca (în ţinutul Someşurilor), pe care le dăruieşte unui alt nobil, iar noilor voievozi Ioan de Hunedoara şi Nicolae Ujlaki le porunceşte, în martie 1441, să cerceteze plângerea cămăraşilor din Dej împotriva lui Losonczi.

Ioan de Hunedoara adoptă o atitudine prudentă faţă de puternicul nobil. Preferă să-l determine, prin-tr-o purtare îngăduitoare, a nu mai sprijini partida adversă; convinge pe rege să-i restituie moşiile pe carej te confiscase mai înainte. In acelaşi timp, Ioan caută să-şi câştige aderenţi în Transilvania, pentru a-şi întări poziţia sa şi a regelui şi a putea trece, la

1 Oficiul de administraţie.

Nevoie, la măsuri mai hotărâte împotriva adversarilor. El întăreşte legăturile cu micii nobili din cuprinsul sau din vecinătatea domeniilor sale personale, dintre care o bună parte erau „slujitori” (familiares), adică un fel de vasali ai săi. Cu siguranţă că ‘la intervenţia lui regele dăruieşte, în martie 1441 – deci cam atunci când Ioan şi-a luat în primire demnitatea de voievod – un număr de 25 de sate din Hunedoara şi Alfba unor mici nobili din Turdaş, Geoagiu, Iladia. Susţine pe cnezii hunedoreni din Vad, din Râul-Alb, Râul-Bărbat, acordându-le acte de proprietate, întăriri ale drepturilor cneziale sau intervenind pe lângă rege în acest scop. La fel e în bune legături cu familia Cândea (Kendefi) din sudul Hunedoarei, ai cărei membrii fuseseră deja şi vor fi şi în viitor, printre cei mai credincioşi participanţi la campaniile împotriva turcilor.

O altă bază a întăririi poziţiei lui Ioan de Hunedoara în Transilvania au fost legăturile sale de familie; în sudul ţării el e sprijinit de rudeniile soţiei sale, familia Gereb de Vingard. In nord, în ţinutul Să’tmarului, îl sprijinea cumnatul său, nobilul Pan-craţiu de Dindeleag, pe care îl numeşte vieevoievod. Alături de el păstrează însă în slujbă şi pe vicevoie-vodul anterior, Nicolaie de Ocna Sibiului, pe care reuşeşte în felul acesta să-l facă, pe viitor, unul dintre aderenţii săi.

În al treilea rând, noul voievod s-ia preocupat de întărirea bazei materiale a administraţiei sale. Şi-a îndreptat atenţia asupra acelor ramuri ale activităţii economice care aduceau venituri mai însemnate fiscului regal. Aşa erau, de pildă, ocnele de sare şi alte mine din Transilvania. Asupra exploatării şi administrării ocnelor de sare a exercitat un control mai sever. Intră în legătură strânsă cu oraşele pe lângă care funcţionau cămări ale sării, cum era Dejul sau Turda. In general, îi lasă în funcţie pe numeroşii arendaşi ai ocnelor, de origină italiană, dar alături de dânşii a pus şi oameni ai săi de încredere. Mai târziu, el va numi pe doi dintre primii săi slujitori – locuitori din Turda – cămăraşi ai salinelor în acel oraş. Documentele regale recunosc meritele lui Ioan în a pune ordine în administraţia sării, care ajunsese dezastruoasă după moartea lui Pippo de Ozora.

Întărirea veniturilor şi a legăturilor sale îi permite în continuare şi acte mai hotărâte faţă de nobilii nesupuşi. Un exemplu îl oferă atitudinea lui faţă de nobilul Dionisie din Slă'raş, care în 1437 fusese reprezentant al nobilimii în tratativele cu ţăranii. Luând partea Elisabetei, este declarat necredincios de regele Vladislav. Unele familii feudale aveau însă tactica lor, în cadrul unor evenimente ca acelea prin care trecuse Ungaria în anii 1440-41. Deşi în strânse legături unele cu altele, ele treceau fie de partea unei partide, fie de partea celeilalte. Familiile care sprijiniseră partida ce se dovedea victorioasă, interveneau apoi în favoarea altora, care căzuseră în disgraţia regelui. Aşa se întâmplă şi în cazul lui Dionisie de Sfăraş, absolvit de rege în urma intervenţiei unui alt nobil, care formal, îi fusese credincios. •

Ioan de Hunedoara nu acceptă însă aceste ocolişuri ale nobilului. Ii confiscă lui Dionisie din Sfăraş trei sate, aşteptând de la el fapte, nu vorbe, în sprijinul partidei regale. Astfel îl obligă să-şi dea concursul în luptele care au urmat cu turcii.

Tot din această perioadă a începuturilor activităţii sale ca voievod al Transilvaniei datează şi organizarea mai largă a armatei pe care Ioan a condus-o împotriva turcilor. Întărirea ei va fi şi ipe viitor una din preocupările sale continue.

Ca toţi marii proprietari feudali, Ioan de Hunedoara a avut şi el armata lui proprie, mu prea mare însă, compusă mai ales din cnezi şi mici nobili din comitatele Hunedoara şi Caras. Pe mulţi dintre cnezii care l-au urmat la oaste, în temeiul obligaţiilor lor militare, Ioan i-a dotat cu proprietăţi şi i-a înnobilat. Un cronicar din secolul al XVI-lea notează că românii din Haţeg au primit înnobilarea din vremea lui Ioan de Hunedoara.

Chiar de la început însă, armata lui se deosebeşte simţitor de tipul de armată feudal. Experienţa campaniilor sale de prin Italia şi Cehia, faptul că nu puteai conta în mod sigur – mai ales în împrejurările interne prin care trecea atunci ţara – pe prezenţa nobililor şi a oastei lor, îl îndeamnă să se sprijine mai mult pe armata de 'mercenari. E foarte probabil că el avea de pe atunci mercenari cehi, poloni, neimţi sau chiar unguri.

Mercenarii şi-i plătea din veniturile funcţiei sale şi din acelea ale moşiilor lui personale. Acestea din urmă nu erau prea iinari, în comparaţie cu cheltuielile pe care le pretindea armata de mercenari. O moşie cu o sută de sate aducea în vremea aceea un venit anual cam de 1.000 de florini, iar pentru un călăreţ greu înarmat se plătea pe lună între 4 şi 7, sau chiar până la 8-10 florini. De la rege nu prea obţinea bani în acest scop. In general, regele, pentru cheltuielile cu întreţinerea mercenarilor, i se recunoştea dator şi îi zălogea anumite moşii. Imposibilitatea vistieriei regale de a plăti vreodată aceste datorii a dus, în multe cazuri, la trecerea unor asemenea moşii în proprietatea deplină a lui Ioan. Este deci o formă prin care Ioan de. Hunedoara îşi întăreşte mult averea şi puterea lui personală.

Armata aceasta voievodul şi-o pregătea cu o grijă deosebită. E foarte probabil că în bună măsură explicaţia victoriilor sale constă tocmai în munca, mai puţin bătătoare la ochi, a instruirii continue. El a fost printre primii, în răsăritul Europei, care a acordat o mare însemnătate luptei infanteriei şi a

deprins-o cu mânuirea armelor de foc, ce erau încă o noutate pe atunci. Pentru a putea deplasa cât mai repede infanteria, mult mai puţin mobilă decât cavaleria, el a preluat de la husiţi metoda transportării ei pe căruţe, iar pentru a o întări în luptă, a introdus în dotarea armatei sale şi tunuri mai uşoare, care o înMormântul lui Ioan cel Tânăr, fratele lui Ioan de Hunedoara, în catedrala catolică din Alba Iulia.

Soţeau. Până atunci, tunurile erau considerate mai mult armă de asediu ori erau folosite în apărarea cetăţilor, ocupând deci poziţii fixe. Ioan a studiat cu atenţie modul de luptă al turcilor şi, pentru a face faţă rapidităţii mişcărilor lor, a creat detaşamente numeroase de cavalerie uşoară, pe care Ie aşeza pe flancurile armatei, spre a împiedica prin contraatacurile lor repezi încercările de învăluire din partea duşmanului. Conştient de faptul că lupta în care se angajase împotriva Imperiului otoman era privită cu simpatie de masele largi ale poporului, a deschis mai larg porţile armatei sale pătrunderii elementelor populare. Îşi dădea seama de planurile de cucerire ale^ turcilor şi înţelegea că mărginindu-se numai! A apărare însemna a expune ţara la incursiuni şi jafuri continue, la o hărţuială care ar fi dus la epuizare. Ue aceea, pentru el forma principală a luptei -era siva^ pătrunderea adâncă în teritoriul inamic, pena-l înfrânge acolo şi în chip decisiv pe duşman, obţinând astfel o soluţie, un sfârşit al războiului care se purta, eu întreruperi, de mai bine de o jumătăţi de veac. Preferinţa lui pentru ofensivă era îndreptă ţâţa şi de sprijinul pe care era sigur că avea să-l găsească pe pământul subjugat de turci, din partea popoarelor aflate aci: români, sârbi, bulgari, care aşteptau să vină dinspre miazănoapte un ajutor pentru eliberarea lor.

Pentru a putea duce această luptă ofensivă, el s-a folosit mai cu seamă de armata de mercenari, care, dacă era plătită, îl urma oriunde, în vreme ce nobilii feudali, trebuind să întreţină armata pe cheltuiala lor, refuzau să lupte mai departe de hotarele regatului.

În acest fel şi în aceste scopuri îşi construia, cu trudă şi cu răbdare, Ioan de Hunedoara baza puterii lui politice şi militare. În organizarea şi conducerea armatei, el aducea cu sine experienţa a mulţi ani de luptă pe câmpiile Europei. Aducea şi multe cunoştinţe militare teoretice. Prin mijlocirea unor prieteni ai săi, mai pricepuţi decât dânsul în tainele limbii latine, studiase operele de artă militară ale lui Caesar. Avea o conştiinţă înaltă despre misiunea sa de ostaş. Spunea uneori celor din jurul său: „Nu e atât de uşoară meseria armelor precum cred unii; trebuie să aduni multă învăţătură şi imultă experienţă”.'

În urma muncii susţinute pe care a desfăşurat-o în Transilvania în primăvara şi vara anului 1441, Ioan de Hunedoara a putut interveni din nou, toamna, înainte de 8 octombrie, pe teatrul de luptă din Serbia, unde Ishak, begul de Semendria, neliniştea mereu împrejurimile Belgradului şi valea fluviului Sava. La rân-dul său, pentru a pune caipăt incursiunilor acestuia, Ioan pătrunse cu armata lui în teritoriul isârbesc, ocupat de turci, cale de trei zile. La întoarcere e atacat de Ishak-beg. Ioan de Hunedoara îl înfruntă. Îşi aşeză la mijloc pedestrimea – lăncieri şi arcaşi – sprijinind-o cu cavaleria greu înarmată (care purta

1 Elekes Lajos, Hunyadi, Budapesta, 1952, p. 103-104.

Platoşe). Pe aripi, el puse cavaleria uşoară, dar în rezervă ţinu o bună parte din cavaleria grea şi arcaşii călări. Izbânda îu deplină în favoarea armatei maghiare. Turcii fură urmăriţi ţrână aproape de Se-imendria, doar puţini reuşind să scape. Învingătorul, încărcat de pradă, se întoarse la Belgrad. Faima lui sporeşte. La Buda, regele Vladislav îi serbează victoria, îi mulţumeşte printr-o scrisoare şi-l dăruieşte cu o nouă moşie în Hunedoara.

Voievodul are însă durerea de a pierde în aceste lupte pe fratele său mai tânăr, Ioan, tovarăşul credincios din anii tinereţii, cu care împreună urcase treptele trudnice ale primelor slujbe şi demmităţi. 11 înjmormântează cu cinstea cuvenită în biserica episcopală din Alba Iulia. N-avu timpul să se lase prea mult însoţit de tristeţea sa. Priceperea şi curajul lui aparţineau de-aeuim ţării şi popoarelor care începeau a-şi pune nădejdea în el. Acestea îl chemau iarăşi, pentru a le conduce lupta lor, în înfruntarea unor primejdii tot mai ameninţătoare.

‘ ANII MARILOR BATALI!

„Şi-ntr-o zi, sub umbra crucii, Puse semilunii stăvili; Cinci popoare îi cer scutul Şi-l slăvesc de-atunci în pravili…!”

J. Arany, Szibinvâni Iank.

Pentru apărarea Transilvaniei era o problemă însemnată şi aceea a sorţii Ţării Româneşti. Se afla aci un domn hotărât să-şi apere ţara? Însemna că armatele otomane puteau fi oprite sau mult întârziate în drumul lor către Transilvania. Era la domnie un şovăielnic, ori un boier trădător? Trecătorile Carpa-ţilor erau deschise, trupele turceşti puteau oricând surprinde nepregătită apărarea Transilvaniei, erau chiar ajutate în incursiunile lor. Problema asigurării unui domn aliat în Ţara Românească îl preocupase în atâtea rânduri pe Sigismiund de Luxemburg: în vremea lui Mircea cel Bătrân, a fiului său Mihail, în tiimipul luptelor dintre Dan al II-lea şi Radu II Praz-naglava (1421-27). Tot cu sprijin unguresc ajunsese la tron în 1437 şi Vlad Dracul, un alt fiu al lui Mircea cel Bătrân. Acesta nu-şi. Putu păstra însă fidelitatea faţă de cei ce-l ajutaseră să ocupe tronul. Turcii erau prea apropiaţi şi prea puternici. Putea spera împotriva lor într-un ajutor din Transilvania, zguduită, din vara lui 1437 şi până în primăvara următoare, de marea răscoală ţărănească? Împotriva sentimentelor sale şi ale poporului, Vlad Dracul trebui deci să însoţească pe turci în campania acestora în Transilvania, în 1438 şi să urmeze a face jocul lor. De câte ori i se înfăţişa însă ocazia potrivită, el căuta să-şi afirme adevăratele lui convingeri, păs-trând legături de bună vecinătate cu Transilvania.

1 J. Arany, Iancu Sibinianu.

Atitudinea lui îl făcu suspect îv ochii turcilor. Diferiţi comandanţi şi demnitari ai sultanului îl acuzau în faţa acestuia de făţărnicie. Turcii fortifică Giurgiul şi lasă în cetate o garnizoană puternică, pentru a supraveghia pe domnul din Târgovişte. Bănuielile asupra lui sporind, turcii, după 11 octombrie 1441, îl cheamă la Poartă. Împotriva sfatului boierilor, Vlad acceptă invitaţia. E primit cu onoruri în capitala sultanilor, la Adrianopol, dar nu peste mult e închis şi dus la Gallipoli. Boierii care îl însoţeau fură lăsaţi să

se întoarcă. In schimb, doi dintre fiii domnului, Vlad şi Radu’, fură chemaţi şi ei la Poartă şi internaţi la Egrigoz, o localitate din Asia Mică. Un al treilea fiu, Mircea, un copil, este lăsat, de formă, să domnească în ţară, unde mai este trimisă o armată turcească de vreo 12.000 de oameni, pusă probabil sub comanda unuia din begii turci de la Dunăre. Se părea că sultanul are intenţia să transforme Ţara Românească într-o simplă provincie (paşalâe) turcească.

De aci, turcii întreprinseră în primăvara anului 1442 un atac împotriva Transilvaniei, sub conducerea lui Mezid, begul de Vidin. Trecură pe la Tumu Roşu şi pătrunseră în valea Mureşului, în timp ce o parte din ei asediară Sibiul, oraş bine întărit, ce izbuti să le reziste şi acum, după cum rezistase şi în cursul atacurilor turceşti din anii precedenţi. Datorită vecinătăţii nemijlocite a punctului lor de plecare la atac, turcii surprinseră nepregătită armata voievodului Transilvaniei. Ioan de Hunedoara era de puţină vreme întors la Alba Iulia, de pe câmpul de luptă din Serbia. Tn faţa primejdiei neaşteptate, el făcu ceea ce foarte puţini nobili sau comandanţi de oaste din vremea lui au îndrăznit să facă: a proclamat ridicarea generală la oaste.

1 Amândoi vor ajunge la domnie în Ţara Românească. Primul e viitorul Vlad Ţepeş, celălalt – Radu cel Frumos.

Aşa reiese din cronici, care spun că Ioan de Hunedoara a trântiş în toate părţile Transilvaniei curieri, purtând, în semn de primejdie, o sabie însângerată; a adunat astfel ostaşi din sate şi oraşe, a poruncit secuilor să ia armele şi tuturor, săteni şi orăşeni, le-a impus să slujească în oaste, prin decret public, spre mântuirea comună ‘. In clipele grele, voievodul nu şo-văia să facă apel la masele populare, la care ştia că va găsi înţelegere şi sprijin pentru respingerea invadatorului. Şi aceasta o făcea el în Transilvania, unde abia cu patru ani mai înainte fusese înăbuşită marea răscoală ţărănească, iar nobilii tremurau încă la ghidul de a-i vedea iarăşi pe iobagi cu arme în mâini.

Turcii apărură în faţa Alba Iuliei, în vreme ce armata voievodului nu era încă adunată. Ioan se decise totuşi să-i înfrunte, nădăjduind într-o sosire grabnică a ajutoarelor. Turcii erau pe mialul drept al Mureşului, la mică depărtare spre nord de oraş. Aripa lor dreaptă se sprijinea ipe înălţimile de la apus de Mureş, iar aripa stângă pe satul Suntimbru, de pe malul râului, unde erau ascunse şi rezervele lor. Era în ziua de 18 martie 1442. Anmata voievodului ieşi din Alba Iulia, îndreptându-se spre miazănoapte. Credincios tacticii sale ofensive, Ioan căută să ia iniţiativa şi porni la atac cu aripa lui dreaptă. Turcii dădură însă un contraatac puternic, centrul armatei ardelene se clatină, fuge. In retragere, este ajuns din urmă şi ucis de turci episcopul de Alba Iulia, Gheor-ghe Lepeş, cel care prin purtarea lui neomenoasă faţă de iobagi prilejuise izbucnirea răscoalei din 1437.

După înfrângere, Ioan de Hunedoara se întări în Alba Iulia, iar turcii se răspândiră după pradă prin împrejurimi, retrăgându-se după vreo două zile către Sibiu, pentru a se alătura trupelor care-l asediau. Intre timp soseau la Alba Iulia ajutoare din toate comutatele: din Cluj, Turda, Târnave, Hunedoara;

1 Bonfinius, Rerutn Hungaricarum decades (Perioadele istoriei ungare). Viena, 1744, p. 339.

Veniră secuii şi trupe de-ale saşilor, în frunte cu judele regal Anton Trautenberger. Cu armata mult întărită, Ioan de Hunedoara porni în urmărirea turcilor, care nu erau departe. La vestea apropierii voievodului, ei se puseră în linie de bătaie. Mezid beg dăduse instrucţiuni armatei sale să caute cu orice preţ a-l ucide ipe Ioan. In vederea acestui fapt, soldaţilor turci le fusese descrisă amănunţit armura şi înfăţişarea sa. In tabăra transilvană se aâlă despre intenţia duşmanului. Un tmic nobil, slujitor al lui Ioan, cu numele de Simion Kamonyai, se oferi să-şi schimbe armele sale cu ale voievodului, pentru ca acesta să fie mai fer^t în cursul luiptei.

Bătălia începu în ziua de 22 martie. Locul ei n-a putut fi stabilit până acum în mod sigur. Armata lui Ioan, de astă dată mult mai numeroasă şi mai însufleţită, zdruncină puternic rândurile adversarului. In mijlocul trupelor, Simion Kamonyai, îmbrăcat în armura voievodului, părea a conduce atacul. Turcii îl văzură şi, potrivit poruncilor primite, făcură totul spre a pătrunde până în preajma lui. In învălmăşeala care se produse, Simion Kamonyai este ucis, iar turcii se bucurau deja, crezând într-o descurajare şi o fugă grabnică a transilvănenilor. Voievodul însă, în îmbrăcămintea pe care numai ai săi i-o cunoşteau, continua să îndrume cu hotărâre mersul luptei. Departe de a slăbi, atacurile armatei sale se înteţiră. Turcii cedează terenul, rândurile lor se îndoaie, se desfac, izbucneşte panica şi fuga împrăştiată. Mezid beg şi fiul său zac morţi pe câmpul de luptă. Resturile turcilor, împreună cu armata de lângă Sibiu, fug spre Tumu Roşu. Ii urmări cu străşnicie mai ales detaşamentul condus de Basarab, fiul’ lui Dan II, pe care Ioan de Hunedoara voia să-l pună domn în Ţara Românească. Acestuia îi reuşi să mai nimicească grupuri de turci fugari, în munţii dintre Transilvania Şi Muntenia.

— Io, Ioan de Hunedoara pătrunse şi el cu armata în Iară Românească. O ştire de mai târziu arată că Ioan ci» Hunedoara (I

‘ii cuitorii de aci l-au primit bine, s-au strâns în numă mare şi l-au ales pe el domn. De fapt e vorba depunerea în domnie a lui Basarab, cu sprijinul lui Ioan. Prin iulie 1442, voievodul anunţă regelui, la Buda, victoriile obţinute.

Vestea lor, se răspândi până în Germania şi Italia. Noi serbări se celebrează în capitală, învingătorul fu copleşit cu daruri şi promisiuni regale.

Prin această victorie şi prin urmările ei imediate, Ioan de Hunedoara îşi manifestă pentru întâia dată intenţia sa de a întări frontul de luptă antiotomană, sprijinindu-se pe popoarele învecinate – cum era cel român – ameninţate de primejdia comună. Despotul aârb Gheorghe Brancovici, îndemnat de ştirea victoriei, începe a se alătura cu mai mult curaj Ungariei.

Turcii fură puşi pe gânduri de succesele lui Ioan. Sultanul ţinu sfat la Adrianopol şi se decise să elibereze pe Vlad Dracul din captivitatea de la Gallipoli, redându-i domnia. Il puse să jure că nu va mai lupta împotriva lor. Reîntoarcerea lui Vlad Dracul, care se bucura de simpatie în Ţara Românească şi în popor şi printre boieri, era pentru sultan un mijloc de a combate influenţa lui Ioan de Hunedoara şi a protejatului său, Basarab. Boierimea îl primi într-adevăr bine pe Vlad, dar se mâhni când aflâ de cuvân-tul ce trebuise să şi-l dea sultanului. Se pare, după unele ştiri’, că puţin timp înainte de reaşezarea lui Vlad în domnie, prin iulie, sultanul trimisese o solie

la Buda, spre a oferi pace. Ea pretindea cedarea Belgradului sau plata unui tribut anual. Tocmai atunci sosi la curtea regală vestea oficială a victoriilor voievodului Transilvaniei, astfel că cererea fu respinsă.

Vlad Dracul, abia ajuns din nou în domnie, a trecut de partea lui Ioan, punând în grea cumpănă viaţa celor doi fii, care rămăseseră pe mai departe ostateci. Sultanul, văzându-se înşelat în planurile sale şi ame-

1 I. Minea, Informaţiile româneşti ale cronicii lui Ian Dlugosz. Iaşi, 1926, p. 31.

Nintat cu pierderea pe multă vreme a influenţei sale în Ţara Românească, dorind şi să răzbune înfrângerea lui Mezid beg, trimise, prin august, o puternică armată (cronicile amintesc ipână la 80.000 ide oalmeni), în frunte cu beglerbegul Rumelieil, Şehabeddin. El avea cu sine şase begi mari şi sangiaci2 din Ana-tolia. Primise ordinul de a alunga sau ucide pe domnul Ţării Româneşti, de a transforma tara în paşalâc, de a’ pătrunde şi în Transilvania. Turcii trecură Dunărea prin dreptul Nicopolului. Vlad Dracul nu le putu rezista singur, ci se retrase spre munţi, aştep-tând ajutorul lui Ioan de Hunedoara. Acesta intră în Ţara Românească. Turcii ocupară probabil Târgo-viştea şi înaintară mai către miazănoapte, pe valea Ialomiţei. O parte din ei părăsise grosul armatei şi se răspândise prin ţară, după pradă. Ioan a atacat trupele turceşti în ziua de 2 septembrie 1442, pe râul Ialomiţa, în locuri muntoase şi strimte. Lupta dură până la căderea nopţii; ea a însemnat o strălucită victorie a lui Ioan de Hunedoara. Căzură aci un sangiac şi patru begi. Şehabeddin fugi peste Dunăre, iar detaşamentele armatei sale, risipite după pradă, fură nimicite unul după altul. In mâinile învingătorilor căzu o pradă uriaşă, compusă din steaguri, corturi, vreo 5.000 de cămile, cai şi catâri, haine scumpe şi atâtea alte lucruri, Incit se povesteşte că toată lumea din Ţara Românească ajunsese a se îmbogăţi. Sultanul îl destitui pe Şehabeddin, înlocuin-du-l la comanda trupelor din Rumelia cu begul Hassan.

Prin noiembrie-decembrie, Ioan de Hunedoara pătrunse în sudul Dunării, împrăştie trupele turceşti care încercau să-i reziste, atacă Vidinul – fără a stărui să-l cucerească – şi se întoarse prin Serbia, unde tot în luna noiembrie ungurii reuşiseră să înPa|tea europeană a Imperiului otoman se chema Rumelia, ^r cea asiatică, Anatolia. Beglerbeg era titlul comandantului mintar al fiecăreia din cele două regiuni.

Titluri de comandanţi militari în armata otomană.

Frângă o altă armată otomană, condusă de bcgul Turakhan.

Victoria de pe râul Ialomiţa însemnează o cotitură în istoria luptelor lui Io an de Hunedoara împotriva agresiunii otomane. Până atunci succesele lui fuseseră obţinute în lupte de apărare. In spaţiul limitat al câmpului de bătălie, el aplicase tactica lui ofensivă, dar din punct de vedere strategic, deci al planurilor sale privite în mare, el se mărginise a se apăra sau a răspunde atacurilor. In august-septembrie 1442, el n-a mai aşteptat ca duşmanul să-i vină aproape. A trecut el munţii, l-a întâmpinat în afara hotarelor şi l-a urmărit până peste Dunăre. Pentru câţiva ani aceasta va rămâne forma în care se luptă el cu turcii, încearcă să sfârşească odată războiul, să smulgă o victorie hotărâtoare, luând ofensiva, pătrunzând adânc în teritoriul turcesc.

Idealul său devine acela de a alunga pe turci din Europa, eliberând popoarele subjugate din Balcani şi Bizanţul, asigurând astfel definitiv liniştea şi libertatea patriei sale. Turcii, impresionaţi de înfrângeri, se vor arăta pe viitor mai dispuşi la o împăciuire. Ţara Românească şi Vlad Dracul se alătură mai trainic lui Ioan.

În interiorul Ungariei, victoriile lui Ioan de Hunedoara asigură superioriiatea regelui Vladisiav asupra adversarilor săi. In întreaga Europă, impresia a fost aidâncă. La Veneţia, biruinţa asupra lui Şehabeddin e celebrată, la 4 noiembrie 1442, printr-o procesiune în piaţa San Marco, în frunte cu însuşi dogele. Renasc speranţele, făuririi unei coaliţii care să alunge pe turci din Europa.

În vremea în care voievodul Transilvaniei repurta aceste biruinţe şi într-o oarecare măsură sub influenţa lor, se apropie de sfârşit şi lupta dinastică din ‘Ungaria. Încă din 1441, unii nobili din jurul reginei Elisabeta o îndemnau să se arate mai favorabilă unei împăcări. Îndeosebi o sfătuiau să-şi ceară tndărăt copilul, pe Ladislau Postumul, încredinţat tutelei lui Friedrich III de Habsburg şi să reoîştige coroana Ungariei, amanetată aceluiaşi suveran. Pe această te/mă începură convorbiri cu Friedrich III, care nu voi să cedeze nimic din drepturile sale de tutore. Apăru atunci destul de limpede faptul că el urmărea să-şi întindă dominaţia asupra Ungariei. Raporturile dintre el şi nobilimea maghiară din anturajul reginei se răciră. Se ajunse până acolo încât Friedrich îl aresta şi închise pe Ladislau Garai, cel m! Ai puternic – alături de Cillei – dintre duşmanii lui Vladislav I. Partida marilor baroni slăbi astfel şi mai mult.

Şi din punct de vedere militar balanţa înclină în favoarea lui Vladislav I. In toamna târzie şi în iarna anului 1441-42, trupele maghiare şi cele polone, care veniseră cu regele încă din timpul încoronării sale, reluară atacurile împotriva lui Jâskra şi cuceriră câteva cetăţi din Slovacia, printre care Rosenau şi Tyrnavia. In cele din urmă asediară şi Pojon-ul, care rezistă numai datorită ajutorului primit din partea oraşului Viena, de unde la 1 februarie 1442 i se trimiseră 1.000 de pedestraşi înarmaţi cu arhebuze, precum şi cu tunuri şi pulbere. Pedestraşii fuseseră angajaţi pe cheltuiala reginei.

Întărirea situaţiei regelui îi permise acestuia să îngăduie întoarcerea acasă a trupelor polone, aduse cu sine, doi ani mai înainte.

În martie 1442 pleca spre Ungaria legatul papal, cardinalul Giuliano Cesarini, cu misiunea de a mijloci împăcarea între cele două partide. Se desfăşurară tratative destul de anevoioase, din cauza încăpăţână-rii reginei de a nu renunţa la pretenţiile ei şi la anumite acte politice pe care le săvârşise în timpul războiului civil. Ioan de Hunedoara fu consultat şi el asupra perspectivelor împăciuirii. Cuvintele prin care el răspunde dovedesc orizontul lui politic larg, peste, rivalităţile personale, îmbrăţişând interesul obştesc. El spune că, ţinând seama de raporturile din acel moment dintre Ungaria şi Imperiul otoman, nu trebuie refuzată încheierea păcii înăuntrul ţării. Nici nu trebuie însă cerşită cu orice preţ, deşi pacea este întotdeauna mai bună decât războiul. De aceea, dacă regina ar stărui în condiţiile ei, prin care s-ar înstrăina pentru totdeauna pământuri întinse din teritoriul ţării,

regele trebuie să se împotrivească hotărât, căci poporului maghiar nu-i va lipsi nici voinţa, nici forţa de a câştiga o pace mai puţin costisitoare1. Ioan făcea aluzie la cedarea unor oraşe >din apusul Ungariei în favoarea habsburgilor şi la anumite clauze politice prin care anturajul polon al lui Vladislav sacrificase interesele Ungariei în favoarea celor polone.

În cele din urmă Vladislav şi Elisabeta avură o întrevedere la Gyor, în ziua de 23 noiembrie 1442. Condiţiile exacte ale împăcării ce a survenit acolo nu se cunosc, fiindcă nu s-au aplicat niciodată. Regina muri pe neaşteptate, la 19 decembrie, aşa că rămase în vigoare starea de fapt: fiul ei, Ladislau, cu pretenţiile asupra tronului, sprijinit de tutorele său, Friedrich de Hahsburg, Jiskra stăpân în Slovacia, un conflict gata să izbucnească oricând, în forme mai grave. Ceea ce se încheie pentru moment este un armistiţiu pe doi ani, în vara lui 1443, care va permite Ungariei, în anii 1443 şi 1444, o intensificare a eforturilor pe frontul turcesc.

Aceste eforturi sunt susţinute şi de propaganda în favoarea unei noi cruciade europene împotriva turcilor. Papa Eugeniu al IV-lea reuşise să obţină un succes de suprafaţă pentru catolicism în conciliul de la Florenţa, ţinut în 1439. Împăratul bizantin şi reprezentanţii bisericii ortodoxe care au participat la acel ‘conciliu au recunoscut, formal, unirea cu biserica apuseană. Nu-i determina la acest gest altceva decât speranţa obţinerii unui ajutor împotriva turcilor. Masa mare a populaţiei din Bizanţ şi din răsăritul Europei n-a voit să renunţe la ortodoxie. Papa, încurajat între altele şi de victoriile recente ale lui Ioan de Hunedoara, încercă să organizeze un „ajutor” ‘ Callimachus, De rebus Vladislai (Despre faptele lui Vladislav), în Schwandtner, lucrarea citată, I, p. 486.

În favoarea Bizanţului, prin care însă nu voia altceva decât. Să-şi extindă influenţa reală asupra răsăritului, întrucât devenea tot mai evident că „unirea” de la Florenţa rămânea o simplă declaraţie. Trimiterea lui Cesarini în Ungaria, ca mijlocitor al păcii interne, constituia şi ea o etapă de pregătire a acestei alianţe europene.

Chemarea oficială la organizarea unei expediţii comune era formulată în bula papală de la 1 ianuarie 1443. In acelaşi timp şi în acelaşi scop se desfăşura, la diferite curţi europene, o intensă activitate diplomatică. Trimişi însărcinaţi cu propaganda războiului împotriva turcilor se întâlnesc şi în Polonia. Cesarini se ocupă el însuşi de această problemă, în Ungaria şi în Imperiul germanic. Numeroase sunt demersurile care se fac pe lângă ducele Burgundiei, Filip cel Bun. In. Afară de trimişii papali, el este vizitat şi de o ambasadă bizantină. Burgundia avea interes să apere Europa răsăriteană, care era o piaţă de desfacere pentru postăvurile ce se confecţionau în Ţările de Jos (Belgia de azi), aflate sub dominaţia ei. Ducele se arată dispus să contribuie cu câteva vase la trimiterea unei flote care să blocheze strâmtorile – Bosforul şi Dardanelele. Mai puţin dispuşi erau însă burgunzii să participe şi la o expediţie pe uscat. N-aveau încredere prea mare în succesul ei, căci în Burgundia, deşi se cunoşteau faptele de arme ale lui Ioan de Hunedoara, era răspândită părerea că ungurii au o armată prost pregătită şi lijpsită de

echipament corespunzător, astfel că: „Dacă unut are arc, nu va avea săgeţi, iar altul va avea sabie, dar nu şi teacă” ‘.

În special, în vederea înjghebării unei flote s-au dus tratative cu cea mai mare putere navală a vremii,

1 După N. Iorga, Les aventures „sarrazines” des franţais de Bourgogne au XV-e siecle, în Melanges d’histoire generale (Aventurile „sarazine” ale francezilor din Burgundia în secolul al XV-lea, în Culegeri de istorie generală), I, Cluj, 1927. P. 26.

Cu Veneţia, care de asemenea avea interes să-şi apere punctele de sprijin pe care le stăpânea pe coasta grecească. Regele Alfons al Aragonului’, care domnea şi asupra sudului Italiei, îşi manifestă intenţia de a sprijini expediţia.

Toată această fierbere a apusului n-a dus însă decât la risipă de vorbe, menite să acopere zgârcenia faptelor. S-au strâns din partea bisericii dijme speciale în vederea „cruciadei”, dar sumele adunate au fost întrebuinţate în alte scopuri. Vechile şi permanentele duşmănii dintre statele italiene îndepărtară Veneţia de preparativele pentru echiparea flotei împotriva turcilor. Republica mai avea şi diferende cu Serbia, pentru stăpânirea unor teritorii de pe coasta Mării Adriatiee şi nu-i convenea să lupte în interesul rivalei sale. Nici spectacolul pe care-l oferea Bizanţul nu era prea încurajator pentru o eventuală campanie de eliberare. Certându-se între ei, diferiţii pretendenţi la tronul imperial mergeau până la alianţa cu turcii, căutând la aceştia ajutor pentru a se putea ridica la domnie. Unul dintre principii din casa imperială bizantină, pretendent şi el la tron, participă împreună cu turcii ia asediul nereuşit pe care aceştia îl întreprind asupra Constantinopolului, din primăvara până în toamna anului 1442.

Tn aceste împrejurări, organizarea proiectului expediţiei apusene şi trimiterea unei flote în strâmtori fu amânată. Nu renunţau însă la luptă popoarele din răsăritul Europei, care înţelegeau gravitatea pericolului otoman, erau gata să lupte şi singure şi îşi împing astfel pătura lor conducătoare, şovăitoare, spre o atitudine mai hotărâtă.

Despotul sârb Gheorghe Branoovici era acum printre cei mai zeloşi susţinători ai campaniei împotriva turcilor. Încercase să le câştige ‘bunăvoinţa, îşi dăduse chiar fiica de soţie sultanului, iar roadele

1 Stat din răsăritul Spaniei.

Acestei politici le văzuse: pierderea ţării, ocuparea Semendriei, prinderea şi orbirea a doi dintre fiii săi.

În Ungaria, după armistiţiul încheiat cu Friedrich de Habsburg şi cu Jiskra, se hotărî, în dieta ţinută în iunie 1443, organizarea unei campanii în Balcani. La 28 ale aceleiaşi luni, regele Vladislav înştiinţa pe împărat că e deja ocupat cu pregătirile şi îi propune, în consecinţă, amânarea întrevederii dintre ei pentru luna februarie a anului viitor, când spera să fie întors din campanie.

Io an de Hunedoara i-o luase înainte cu preparativele, încă din martie, el cerea braşovenilor căruţe şi pulbere. Prin aprilie şi iunie repeta aceluiaşi oraş cererile sale, comandând şi tunuri. El foloseşte bani primiţi de la

Brancovici, dar şi bani proprii, pentru a strânge oastea în care găsim numeroşi cehi, poloni, sârbi, români şi bineînţeles trupele lui din Transilvania. A îngăduit şi unor iobagi angajarea în oaste. Reuşi să strângă vreo 10-12.000 oameni, care, împreună cu trupele regale, cu ajutorul sârbesc şi cel al Ţării Româneşti, cu voluntarii care i se -mai alăturară, în cursul înaintării, din rândurile populaţiei eliberate, ridică cifra totală a armatei la vreo 35.000 de oameni. Ioan de Hunedoara a încercat pentru întâia dată să utilizeze pe scară mare căruţele de transport, echipate „după felul cehilor”. S-au opus însă nobilii maghiari, astfel că nici măcar cele 600 de căruţe pregătite n-au fost toate folosite.

Prin iunie-iulie 1443 în Ungaria sosiră ştiri despre o grea înfrângere pe care sultanul Murad II ar îi suferit-o în Asia Mică în încercarea lui de a aduce la supunere nişte emirate răsculate. Mamentul părea deci favorabil deschiderii ostilităţilor. Regele plecă din Buda la 22 iulie, însoţit de banderiile regale şi ale câtorva magnaţi, de un detaşament de cavalerie polonă şi unităţi de mercenari cehi, în care se amestecau şi aventurieri din alte ţări. Era şi un mic detaşament de cruciaţi, aduşi de Cesarini. La Keve (Kubin), pe malul Dunării, mai jos de Belgrad, se înttti cu oastea lui Ioan de Hunedoara şi cu puţina armată câtă o mai putuse strânge Gheorghe Bran-covici.

Intrarea pe teritoriul ocupat de turci s-a mai tărăgănat până către sfârşitul lui septembrie. Întârzierea aceasta, pe care izvoarele o atribuie prelungirii tratativelor de armistiţiu cu Ioan Jiskra (până la 1 septembrie) şi care a făcut ©a ostilităţile să se desââ-şoare toamna şi iarna, a îost în general considerată mai târziu ca o greşeală. Ea a pricinuit, într-adevăr, mari greutăţi expediţiei, dar Ioan de Hunedoara n-a permis o asemenea întârziere iara un anumit calcul. El ştia că timpul de iarnă îi va stmieni şi pe turci, în mişcările armatei lor, poate chiar mai imult decât pe el. Turcii de obicei nu luptau iarna şi nici nu se aşteptau să mai îie atacaţi când anotimpul era atât de înaintat. Voievodul a luat aşadar în considerare şi elementul surprinderii, atunci când, abia spre sâár-şitul lui septembrie, a dat semn de trecere peste Dunăre.

Armata înainta către sud-est. Ioan de Hunedoara conducea avangarda. Până la fiul Morava nu întâm-pină nici o rezistenţă. La trecerea peste acest râu, begul de Semiendria, acelaşi Ishak-beg pe care Ioan îl bătuse cu doi ani mai înainte, încercă să-i oprească înaintarea, dar <îu înfrânt şi azvârlit peste Morava. Cu 12.000 de ostaşi mai buni, Ioan de Hunedoara se aruncă în urmărirea turcilor, cu scopul de a împiedica venirea trupelor diferiţilor begi turci din regiunea Vidinului şi a Nişului, care voiau să-i oprească drumul spre Sofia. Înaintând repede, avangarda maghiară ocupă oraşul Niş, iar în apropierea lui înfrânge o puternică armată turcească. Aci primi Ioan de Hunedoara ştirea despre plecarea personală a sultanului din Adrianopol, împotriva sa. El se întoarse către armata regală, ce înainta încet, pe Morava. Victoriile sale stârniră o mare însufleţire-de îndată împărtăşită, prin scrisori, cu multe înflorituri, papei şi curţilor europene. Avântul ce cuprinsese tabăra nu putu fi zdruncinat cu nimic de ştirea apropierii sultanului.

În cursul înaintării spre Niş, s-au alăturat armatei regale contingente destul ide numeroase de sârbi din teritoriul ocupat, care voiau să participe la alungarea turcilor de pe pământul ţării lor. Tot prin părţile acestea a sosit şi un detaşament muntean, nu prea mare, condus probabil de un fiu al lui Vlad Dracul. Domnul n-a voit să participe personal şi nici să se angajeze prea mult. Se temiea poate de o neizbândă ce i-ar fi fost fatală. Il reţinea şi grija pentru soarta fiilor săi, rămaşi ostateci la turci. Sultanul, ca să-l determine să nu ia parte la expediţie, îi oferise eliberarea celor doi băieţi.

Reluând înaintarea dincolo de Niş, pe la 20 noiembrie, Ioan de Hunedoara repurtează o nouă victorie asupra begilor otomani. Pe câmpul de bătaie rămân morţi 2.000 de turci; sunt prinşi 4.000 de oameni şi o pradă bogată. Rămăşiţele armatei turceşti, împrăştiate prin munţi şi păduri, avură de îndurat furia populaţiei locale. Drumul spre Sofia e astfel deschis şi oraşul e ocupat.

Popoarele din Balcani încep să se agite, în speranţa eliberării ce se întrevedea apropiată. Ioan de Hunedoara, scriind lui Nicolae Ujlaki, spune că populaţia locală îi îîntâmpină pretutindeni cu daruri şi hrană, aşa încât armata aproape n-a trebuit să se atingă de alimentele aduse. Tabăra regelui s-a umplut de bulgari, bosnieci, sârbi şi albanezi. Turcii nu mai puteau avea încredere în satele bulgăreşti din Balcani, care, înzestrate de ei cu anumite privilegii, aveau misiunea de a apăra trecătorile munţilor. Unele oraşe din Bulgaria s-au predat de bună voie lui Ioan de Hunedoara. Populaţia, spun ştirile din vramea aceea, clocotea de ură împotriva asupritorilor.

În Albania, unii şefi locali se răscoală şi atacă pe turci. In armata otomană servea un nobil albanez, luat ostatic de turci încă tânăr şi crescut în limba şi religia lor. Numele lui era George Castriota; tatăl său fusese stăpânul ţinutului şi” al cetăţii Kroja, din Albania. Tânărul se distinsese faţă de turci prin calităţile sale militare. I se spunea Scanderbeg. Era şi acum în armata otomană, care înainta sipre a în-tâmpina pe Ioan de Hunedoara. La vestea înfrângeri-lor din noiembrie, Scanderbeg, profitând de zăpăceala produsă printre turci, găsi prilejul aşteptat de ani de zile pentru a fugi în Albania, la Kroja, unde luă în stăpânire cetatea părinţilor săi şi se puse în fruntea eroicei lupte de eliberare pe care o dezlănţui poporul albanez, purtând-o neînfrânt mai bine de douăzeci de ani.

În sudul Greciei se pregătea să-i atace pe turci despotul Dragas, viitorul împărat al Bizanţului, Constantin XII Dragases.

De la Sofia, misiunea armatei lui Ioan devenea tot mai grea. Era iarnă, aprovizionarea era anevoioasă, drumurile greu de străbătut. In faţă se înălţau crestele înzăpezite ale munţilor Balcani. Trecăto-rile lor prăpăstioase şi înguste, bine apărate de turci, care-şi îngrămădiseră aci grosul armatei, sub conducerea sultanului, trebuiau trecute pentru a se putea pătrunde spre Adrianopol şi Constantinopol.

Mereu în avangardă, Ioan de Hunedoara înainta, la 3 decembrie, spre trecători. N-a luat drumul cel mai drept către Filipopol şi Adrianopol, prin valea Măritei, unde se aştepta la o rezistenţă mai îndârjită, ci s-a îndreptat direct spre răsărit, printre lanţul Balcanilor propriu zişi şi Sredna Gora.

Sultanul reuşi să închidă şi trecătorile din această direcţie. În tabăra otomană se ţine un important sfat de război. Murad II era pentru angajarea unei bătălii hotărâtoare. Haziim-paşa, beglerbegul Rume-liei, îl sprijinea. Turakhan, begul Tessaliei, fu de altă părere. El arătă cât de slab era moralul armatei, ou excepţia ienicerilor, care puteau să rămână singuri în luptă „ca o pasăre iara aripi”. De aceea Turakhan propuse retragerea, pustiimd totul în cale şi aşteptând ca lipsurile şi frigul să facă, treptat, armata ungurească mai uşor de învins. Interveni un al treilea ‘Comandant turc, propunând să reziste pe loc folosind poziţia muntoasă, iar când ungurii vor fi siliţi să se retragă, să-i hărţuiască până la distrugere, folosind cavaleria. Fu adoptat acest din urmă plan.

Xn ziua de 12 decembrie 1443 armata lui Ioan de Hunedoara era în satul Zlatiţa, în faţa unei trecători întărite de turci cu pământ, palisiade şi copaci răsturnaţi. Văzând numărul mic al armatei sale, turcii nu respectară planul lor iniţial, ci trecură la atac. Marele vizir Halil-paşa spuse cu dispreţ că el are mai mulţi bivoli în turmele sale, decât soldaţii pe care îi vedea în faţa lui. Era un moment greu pentru armata maghiară: înfrunta duşmanul temut la sute de mile departe de patrie, în ţinut muntos, străin, pe frig şi zăpadă. ‘ânainte de luptă Ioan s-a adresat soldaţilor săi cu cuvintele: „Fiţi tari! Vă temeţi cumva de mulţimea duşmanului? Nu i-aţi încercat de atâtea ori vitejia? Pe acela care de atâtea ori a fugit din faţa noastră îl putem şi acum alunga!” Le arătă că după trecerea munţilor vor pătrunde în şesurile Tra-ciei, unde o vor duce mai uşor decât prin locurile pustiite, lăsate în urmă. Retragerea ar fi însemnat zădărnicirea a tot ce făcuseră până atunci, căci duşmanul putea uşor recuceri totul, tocmai acum când mai rămânea atât de puţin pentru a fi alungat din Europa.

Ioan de Hunedoara conduse apoi el însuşi lupta, îmbărbătaţi de cuvintele şi de pilda sa, ostaşii se încleştară într-o luptă îndârjită şi azvârliră pe turci îndărăt în poziţiile lor întărite din munţi.

Iln zilele următoare, armata maghiară încercă să forţeze trecerea. Soldaţii tăiau copacii din păduri, spre a-şi croi dram, în vreme ce turcii, de pe înălţimi, îi copleşeau cu săgeţi. Frigul şi foamea se înteţeau. In a doua jumătate ia lunii, mai probabil la 23 decembrie, regele dădu semnalul retragerii. Potrivit planului lor, turcii >se aruncară în urmărire, cu o oaste condusă de begii Hâzim şi Turakhan. Sultanul se grăbea în urma lor, la numai trei etape de marş. Ioan de Hunedoara conducea şi acuma partea cea mai greu ameninţată: ariergarda. Crezând că retragerea de la Zlatiţa înseamnă demoralizarea şi fuga adversarului, Hâzim şi Turakhan nu, miai aşteptară întăriri, ci, la 24 decembrie, se azvârliră asupra arier-gărzii, în apropiere de Melstita. Nu ţinuseră seama însă de tenacitatea voievodului şi a oştirii sale. Turcii se pomeniră în faţa unei armate gata de luptă, în locul celei împrăştiate şi descurajate pe care se aşteptau s-o găsească. Cei doi begi Iură bătuţi, sultanul însuşi nu mai îndrăzni să dea atacul, ci se mărgini să poruncească urmărirea de la distanţă a armatei maghiare. Turakhan beg fu făcut răspunzător de imprudenţa ce dusese la înfrângere. I se luă comanda, fu pus în lanţuri şi aruncat în închisoare, în Asia Mică.

Armata lui Ioan se ‘retrase mai departe, peste Sofia, Pirot, către nord-vest. Trecură prin suferinţe grele. Caii miuriseră în mare parte, frigul era chinuitor, alimente nu mai găseau, într-o regiune care numai cu şase săptămâni înainte cunoscuse încă o dată trecerea a două armate.

Intre Bela Palanka şi JMiş, Mngă Kunoviţa, trupele despotului sârb fură surprinse şi împrăştiate de un atac turcesc. Ioan de Hunedoara şi grosul armatei se grăbiră în ajutor. In ziua de 2 ianuarie 1444 o nouă înfrângere dovedi turcilor că armata ce se retrăgea din faţa lor nu era bătută sau dezorganizată, rămânând o forţă de temut. În această luptă, ungurii, victorioşi, prinseră pe Mahmud Celebi, fratele marelui vizir Halii, căsătorit cu una din surorile sultanului.

Această împrejurare, spun cronicile, grăbi încetarea luptelor, căci sultanul, înduplecat de lacrimile surorii sale, oferi pacea spre a-şi putea răscumpăra cumnatul. Pe şesul Dobrogic la vest de Niş, solii turci ajunseră din urmă pe regele Vladislav, oferind pacea în condiţii foarte avantajoase. Propuneau încetarea ostilităţilor pe douăzeci-treizeci de ani, retrocedarea Serbiei, a cetăţilor Semendria şi Golu-baţ, repatrierea celor doi fii orbiţi ai lui Brancovici. Despotul istăruia pentru continuarea războiului şi oferi 40.000 de florini în acest scop. Se pare că regele a fost la un moment dat tentat să ierneze în Serbia, pentru ca în primăvară să reînceapă războiul. Era însă um plan irealizabil, căruia Ioan de Hunedoara i se împotrivea. Armata trecuse în retragere prin lipsuri prea grele, iii pieriseră caii, tre-buiseră să fie arse aproape toate căruţele.

Oferta turcească nu duse la tratative directe de pace, dar nici regele nu rămase în Serbia. La 6 ianuarie 1444, Ioan de Hunedoara era la Prokopje. Regele era la 13 ianuarie lângă Kruşevaţ, la 20 ale lunii lângă Jagodina, la 25 ianuarie intra în Belgrad.

Peste opt zile, la 2 februarie 1444, Vladislav I, Ioan de Hunedoara şi armata erau primiţi sărbătoreşte la Buda. Mulţimea se adunase pe străzi, minu-nându-se de trofeele aduse: arme, steaguri. Treisprezece comandanţi turci şi patru mii de prizonieri defilară în urma oastei. O slujbă solemnă de mulţumire se celebră în biserica din cetatea Budei, în timpul căreia tânărul rege întră în biserică şi merse până în faţa altarului cu picioarele goale, în semn de smerită mulţumire pentru victoria ce-i fusese „hărăzită”. Iar cei ce cu adevărat i-o aduseseră, care înfruntaseră sălbăticia” duşmanului şi asprimea naturii, stăteau pe străzi – mulţi şi anonimi; se gân-deau poate la cei pe care zăpezile Balcanilor îi troieniseră pentru totdeauna şi încercau să înece în vesele petreceri, prin dughenile murdare ale oraşului, amintirea suferinţelor îndurate.

Răsplata regală veni numai pentru cei ce stătuseră în fruntea armatei: pentru nobili. Dintre aceştia – în afară de Ioan de Hunedoara, căruia într-adevăr revine, în această strălucită campanie, tot meritul pe care-l poate avea un conducător de oaste – niciunul nu făcuse mare lucru. Totuşi, se dispuse ca blazoanele a doisprezece nobili mari, participanţi la lupte, să fie atârnate în semn de cinste pe zidurile bisericii fecioarei Măria din cetatea

Budei. Printre ele era blazonul lui Ioan de Hunedoara şi, lângă el, al cardinalului Cesarini.

Încă mai înainte, ştirile victoriilor se răspândiseră în apus. La Roma, la 10 ianuarie 1444, într-o adunare a episcopilor, se dădu citire unei scrisori a lui Cesarini, iar în duminica următoare se celebră o slujbă religioasă în cinstea izbânzii. În Italia circula zvonul ocupării Adrianopolului şi a prinderii unui fiu al sultanului.

La Buda apărură curând delegaţii din partea papei, a lui Filip, ducele Burgundiei, a genovezilor şi vene-ţienilor, a împăratului bizantin Ioan Paleologul. Aduceau felicitări pentru victoriile obţinute şi laude… Pentru rege, împreună cu noi planuri de continuare a războiului. Unii reluau proiectul trimiterii unei flote în strâmtori, spre a împiedica pe sultan să-şi mai treacă armata din Asia în Europa. Bizantinii promiteau să atace pe turci din spate, prinzându-i între ei şi între armata regelui Ungariei ce urma să înainteze din nou în Bulgaria.

Campania din iarna anului 1443-44 a fost denumită „campania cea lungă”. Numele era cu totul îndreptăţit pentru vremea aceea, când armatele feudale duceau în general campanii foarte scurte, de o lună sau două, după care reintrau în tabere pentru a se reface. De data aceasta, armata maghiară şi a aliaţilor ei rămăsese în campanie neîntreruptă mai bine de şase luni, din care patru luni în teritoriu duşman, susţinând şase lupte imai mari, victorioase, atât în înaintare cât şi în retragere. Pătrunsese în pământul duşman pe o adâncime de mai bine 300 km., socotiţi din punctul unde trecuse Dunărea, până la Zlatiţa.

Turcii au suferit repetate înfrângeri în câmp deschis, au trebuit să părăsească Serbia, partea de apus a Bulgariei şi < să lupte din răsputeri pentru a-şi apăra drumurile spre capitală. Niciodată de la apariţia lor în Europa nu mai fuseseră puşi într-o asemenea situaţie. In notele sale cronologice, Karl Marx spune că „din vremea lui Tiimur nu i-a mai ameninţat pe turci o asemenea primejdie… Ienicerii şi spahiii lui Murad au fost în mare parte nimiciţi în această cam-‘ panie” ‘.

Spaima în lumea otomană era mare. La Veneţia soseau ştiri, prin decembrie 1443, că turcii de pe coa’stele învecinate cu insula Confu se temi de victoriile armatei creştine şi se grăbesc să întărească Valona, Argyrokaistron şi alte cetăţi din Albania şi Epir. Din Ierusalim se anunţa că sultanul Egiptului ar fi poruncit flotei sale, care se găsea pe coastele Siriei, să plece din Siria către Egipt, pentru a apăra Cairo, dacă va auzi că Ioan de Hunedoara a pătruns în Asia Mică.

În Ungaria, succesele împotriva ‘turcilor contribuie la întărirea puterii centrale. Prestigiul lui Ioan de Hunedoara e în creştere. In jurul lui se strâng toate acele forţe care erau interesate în apărarea ţării împotriva primejdiei din afară şi care doreau, în consecinţă, pacea şi liniştea în interior, prin combaterea tendinţelor anarhice ale marilor baroni şi întărirea puterii regale. Acum se conturează mai limpede un „partid” al lui Ioan de Hunedoara, cu un „program” general în sensul arătat. Ideile acestui partid sunt exprimate de unii reprezentanţi mai tineri ai clerului, ieşiţi din rândurile nobilimii mici şi

mijlocii şi cunos-când cultura clasică ce reînvia pe pământul Italiei. Aşa este de pildă canonicul Ioan de Zredna, prietenul personal al iui Ioan de Hunedoara. Aceşti primi reprezentanţi în Ungaria ai noii culturi umaniste vor

1 B. Lândor, însemnările lui Marx din istoria maghiară (în limba maghiară), citat după Elekes Lajos, Hunyadi, Budapesta, 1952, p. 212.

Dezvolta ideea necesităţii luptei împotriva cotropirii otomane, legând-o de aceea a necesităţii apărării civilizaţiei, a moştenirii culturale comune a popoarelor europene.

În aprilie 1444, regele obţine o nouă prelungire a armistiţiului, în vigoare, cu Ioan Jiskra. Deşi provizoriu, spatele armatei maghiare era astfel din nou asigurat, în cazul unei reluări a luptelor pe frontul de sud. Tot ca urmare a acestei campanii, Bosnia încheie, în iunie 1444, un tratat cu Ungaria, sperând să înfăptuiască astfel unificarea ţării şi apărarea împotriva turcilor.

Alături de renăscutele speranţe ale eliberării popoarelor din Balcani, se reiau proiectele, părăsite în anul precedent, ale unei expediţii comune antiotomane.

Într-o dietă din luna aprilie s-a pus în discuţie problema -reluării războiului în anul 1444. Anturajul polon al regelui era, în parte, împotriva acestui fapt. Nobilii poloni erau nemulţumiţi de absenţa îndelungată a regelui Vladislav din Polonia şi de preocuparea mai intensă a acestuia faţă de Ungaria. In Polonia se produseseră tulburări interne şi năvăliri ale tătarilor, care ar fi reclamat prezenţa personală a regelui în ţară. Exista însă şi o altă părere, printre acei nobili poloni care doreau să profite de uniunea personală dintre Ungaria şi Polonia, în vederea unei expansiuni <comune înspre Balcani, pentru a-şi asigura dominaţia asupra acestui spaţiu geografic. De aceeaşi părere erau unii dintre marii feudali maghiari, precum şi o parte din mica nobilime, chiar dacă aceasta din urmă nu vedea în viitorul război numai un plan de cucerire. Învinse deci părerea idin urmă şi organizarea unei noi campanii rămase hotărâtă. Vladislav depuse un jurământ solemn, în mâinile cardinalului Cesarini, că în acel an va porni ou oastea „spre Grecia şi România”.

Un rol în luarea acestei hotărâri l-au avut şi preparativele pe care le făceau anumite state pentru susţinerea acestei expediţii. O vie activitate diplomatică se desfăşoară în primăvara şi vara anului 1444. Fiecare din puterile apusene speră să profite din lupta ce ur, ma să se angajeze: în schimbul unui mic ajutor, ele urmăreau să acapareze noi posesiuni în Balcani, m vreme ce greul campaniei urmau să-l ducă popoarele maghiar, român, sârb, albanez şi bulgar.

Veneţia spera să cucerească SaJonicul şi Gallipoli, se gândea să pună mina pe Janina, Argyrokastron şi Valona, în nordul Greciei şi în sudul Albaniei. Raguza îşi calcula şi ea anexiunile teritoriale pe care le-ar fi putut face. Regele Alfons al Aragonului spera să obţină Athena şi Patras, ba se gândea şi la Gallipoli, pe care-l revendicau în acelaşi timp şi veneţienii. Frumoase ascunzişuri ale acelui „ajutor” pe care îl dădeau statele apusene Bizanţului,

pentru „refacerea imperiului”, pentru „alungarea necredincioşilor” şi „izbânda credinţei creştine”!

Ajutorul efectiv cel mai important la care s-au angajat statele apusene consta în echiparea unei flote, care să fie trimisă în strâmtori şi, eventual, până pe Dunăre. Promisiunile erau mari. La începutul lui mai 1444, regele Vladislav înştiinţa pe marele magistru al ordinului teutonic că papa va trimite treizeci şi opt de galere, veneţienii douăsprezece, Aragonul zece, Burgundia şase, Milanul opt, marele magistru al ioa-niţilor din insula Rhodos două galere. Realitatea era mult mai modestă, deşi regele scrisese, în tot cursul verii, pe la diferite curţi europene, solicitând urgentarea şi sporirea ajutorului promis. La fel şi cardinalul Cesarini era într-o activă corespondenţă diplomatică, mai ales cu Veneţia. Republica, precum şi papa, întâr-ziau pregătirile din diferite motive. Senatul veneţian cerea garanţii formale regelui Ungariei că va înainta spre Constantinopol cu o puternică armată de uscat. In alte condiţii nu era dispus să-şi angajeze corăbiile în campanie. Trimisul papal la Veneţia, Condolmieri, dădea o altă întrebuinţare fondurilor strânse din dijme pentru pregătirea corăbiilor papale şi întârzia astfel imiersul lucrărilor. Regele Vladislav avea dreptate să se plângă, prin iulie, într-o scrisoare către Scanderbeg, de indiferenţa cu care apusul priveşte eforturile Ungariei. Până la urmă s-au adunat vreo opt-zece galere italiene, patru burgunde, sub conducerea lui Wallerand de Wavrin, la care s-au adăugat două raguzane. Comandant al flotei era veneţianul Aloisio Loredano. Prin iulie, flota plecă spre Constan-tinopol.

În acest timp, în Ungaria continuau pregătirile. Cesarini, profitând de relativa normalizare a raporturilor cu Friedrieh III, în urma unor tratative desfăşurate prin mai, nutrea chiar nădejdea unui ajutor şi din această parte. Speranţele i-au fost înşelate. Împăratul şi dieta imperială care s-a ţinut la Niimbers au refuzat orice ajutor.

În luna mai se studiară, în sfatul regelui, planurile viitoarei campanii. Cesarini expuse un plan prin care încerca să înlăture unele din neajunsurile drumului urmat în campania cea lungă. El propuse ca armata să nu treacă Dunărea prea departe spre apus, nici chiar la Orşova, ci să înainteze prin Ţara Românea-scă şi să treacă fluviul pe la Nicopol. In acest scop să se ceară concursul flotei italiene şi burgunde. De aci trebuiau să se îndrepte spre sud-est, către ţărmul mării şi, ocolind munţii Balcani pe la răsărit, să înainteze spre Adrianopol şi Gonstantinoipol. Planul acesta căuta deci să scurteze drumul străbătut prin teritoriul duşman, spre a se feri de hărţuielile prelungite din partea turcilor şi să evite trecerea de-a dreptul peste munţi, care se dovedise atât de grea în luptele precedente.

Se conta, în afară de flota din strâmtori, pe ajutorul lui Gheorghe Brancovici, pe al Ţării Româneşti, pe atacul dinspre vest al albanezilor lui Scanderbeg Şi pe tot efortul de care era capabil Bizanţul pentru a stânjeni spatele frontului turcesc. Pregătirile trebuiau să fie terminate prin iulie. Locul de adunare a armatei a fost fixat la Oradea. La 20 iulie 1444, Ioan de Hunedoara cerea braşovenilor frâie cu găteli de argint pentru apropiata expediţie.

Tot în această lună el scrie lui Scanderbeg, adu> când elogii eroismului poporului albanez şi subliniind interesele comune ale Ungariei cu popoarele din Balcani. La invitaţia de a colabora la luptele ce se apropiau, Scanderbeg răspunde afirmativ.

În primăvara şi în vara aceluiaşi an se observă o tendinţă de strângere a legăturilor cu Ţările Române, pornind de la cele comerciale. In imai şi august 1444, atât Ştefan II, din Moldova, cât şi Vlad Dracul reglementează relaţiile lor comerciale cu Braşovul. S-au depus insistenţe pe lingă Vlad Dracul pentru a-l face să participe la expediţie. Domnul muntean ezită. Turcii îi înapoiaseră recent pe cei doi fii ostateci, anume spre a-l câştiga mai trainic de partea lor. Cu greu se hotărî să ofere un contingent de 4.000 de oameni, pe care voia să-l pună sub comanda unuia dintre fiii lui.

Brancovici, în schimb, e ostil oricărei colaborări. După campania cea lungă el îşi recâştigase o bună parte din ţară şi nu mai fusese neliniştit de turci. Acum el credea nimerit să se sprijine pe turci, pentru a lua de la unguri Belgradul şi fortăreaţa Golubaţ, iar de la veneţieni un ţinut din apropierea Mării Adriatice. El intră în legături cu sultanul, care îi era ginere, îi oferă un tribut enorm, pentru a-şi reprimi pe cei doi fii orbiţi şi acceptă să devină susţinătorul şi mijlocitorul încheierii unei păci între Imperiul otoman şi Ungaria. Era politica mioapă a unui mare feudal, preocupat de interesele lui locale şi care nu vedea imensitatea primejdiei turceşti pentru soarta poporului său.

Tărăgănarea descurajantă a ajutorului promis din apus şi oferta de pace extrem de favorabilă pe care sultanul o transmise, prin Brancovici, Ungariei, îl hotărâră pe regele Vladislav să primesacă tratativele cu turcii. Solii turci sosiră la sfârşitul lui iulie la Seghedin şi expuseră, în prezenţa regelui, oferta lor, care cuprindea: încetarea oricăror atacuri reciproce, pe timp de zece ani, evacuarea de către turci a teritoriilor şi a cetăţilor din Serbia şi Albania nordică, neamestecul sultanului în Ţara Românească, sub rezerva plătirii anuale a tributului, înapoierea reciprocă a prizonierilor, fără plata vreunei răscumpărări, excepţie făcând cumnatul sultanului, Mahmud Celebi, pentru care Murad oferea o sumă importantă. Turcii mai ofereau şi plata unei despăgubiri de război de 100.000 de florini.

Vladislav, în faţa acestei propuneri, se arătă dispus la pace. Cardinalul Cesarini nu se opuse, descurajat şi el de ştirile ce le primea din apus. Ioan de Hunedoara era printre susţinătorii păcii. Duşmanii lui insinuară că ar fi fost cumpărat de Brancovici, care i-ar fi oferit în schimbul atitudinii sale moşiile ce le avea despotul sârb în Ungaria, iln fond, voievodul îşi dădea seama cât de obosită era ţara, ce sforţări o costaseră ultimele lupte, ce grea se arăta încheierea unor alianţe şi obţinerea unui ajutor dinafară.

În cursul tratativelor, care par a se fi şi încheiat printr-un act scris şi pecetluit, îi sosi lui Cesarini, prin 30-31 iulie, ştirea pe care încetase de a o mai aştepta, că mult promisa şi amânata flotă plecase din Veneţia spre strâmtori în ziua de 4 iulie. De îndată interveni pe lângă rege, îndemnându-l să nu respecte tratatul încheiat. Era sprijinit şi de o parte a nobilimii, nesocotită şi aventurieră, care se amăgea cu perspectiva unei victorii uşoare.

Cardinalul căută să-l atragă pe rege şi cu ştirea că sultanul trecuse cu armata în Asia Mică, la 12 iulie, pentru a înăbuşi revoltele ce izbucniseră în Caramania. Dacă flota reuşea să blocheze strâmtorile, însemna că turcii nu-şi vor putea readuce armata în Europa şi drumul până la Constantinopol devenea o plimbare. Ioan de Hunedoara, din aceleaşi motive pentru care sprijinise încheierea păcii, se arătă potrivnic încălcării ei.

Faţă de mustrările de cuget pe care regele le invoca împotriva încălcării cuvântului ce-şi dăduse – de a păstra pacea – cardinalul îi obiectă că un jurământ dat necredincioşilor nu are valabilitate. Sosiră în acelaşi timp şi scrisori de protest din partea împăratului bizantin, nemulţumit de încheierea păcii.

Aceste stăruinţe îl convinseră pe rege să rupă avantajosul tratat şi să prefere riscurile unui nou război. La 4 august, el depuse un nou jurământ, în faţa lui Cesarini, angajându-se să pornească neîntâr-ziat spre Dunăre. Ioan de Hunedoara acceptă şi el întorsătura pe care o luau lucrurile, deşi fără convingere. Nu voia să jignească sensibilitatea regelui prin-tr-o atitudine prea independentă. La fel şi în cursul tratativelor de pace, cu eîteva zile înainte, când turcii pretinseră ca şi el să întărească actul încheiat – ceea ce arăta uriaşul renume de care se bucura – Ioan refuză acest lucru motivând cu prudenţă că el este doar subordonat al regelui, în toate privinţele.

Ruperea tratatului de la Seghedin era o greşeală, date fiind condiţiile lui favorabile. Serbia trecu definitiv într-o neutralitate, care se va transforma în câţiva ani într-o politică făţiş trădătoare din partea despotului. Acesta încheie pace separată cu turcii, la 15 august, recâştigă teritoriile şi cetăţile pierdute în ultimii ani şi la 22 august se instalează din nou în Samendria. Frontul comun de luptă al popoarelor din sud-estul Europei slăbea astfel, prin greşeala regelui Ungariei şi a unei părţi din anturajul său, la îndemnul direct al papei, prin trimisul acestuia.

‘Nici starea generală de spirit din Ungaria nu era de loc entuziastă. Lumea era obosită de luptele din ultimii ani. Mulţi nobili, fiind vorba de un război ofensiv, dincolo de hotare, se feriră să ia parte. Numai banderiile episcopale s-au alăturat trupelor regale; bineînţeles şi Ioan de Hunedoara cu armata sa.

Vestea tratatului de la Seghedin stârnise confuzie în rândul statelor mai direct interesate în proiectul de campanie împotriva turcilor. Veneţienii trimit instrucţiuni, la 8 septembrie, comandantului flotei, Loredano, să se informeze despre mişcările armatei maghiare şi, dacă aceasta ar înainta în Balcani, să-i sprijine acţiunea. In caz contrar, republica nu avea de gând să ducă singură războiul. Loredano trebuia să trimită sultanului un sol, asigurându-l de intenţiile paşnice ale dogelui şi senatului şi aruncând răspunderea iniţiativei războinice asupra papei. Trebuia să ceară, în concluzie, întărirea tratatului de pace anterior, după care flota urma să se întoarcă la Veneţia.

Când ordinul acesta ajunse, pe la jumătatea lunii octombrie, în mâinile lui Loredano, pe corăbii se ştia deja că regele Ungariei plecase în campanie. Cesa-rini se grăbise a trimite trei emisari, îmbrăcaţi turceşte, care pătrunseră până la Constantinopol, răs-pândind ştirea denunţării tratatului de la Seghedin şi reînceperea războiului din partea Ungariei. Astfel flota apuseană

începu blocada Bosforului şi a Helles-pontului (Dardanele) deşi turcii, intrând în convorbiri cu comandanţii, încercaseră să-i întoarcă din drum, arătându-le documentul pecetluit al păcii de la Seghedin.

După ce războiul fu din nou hotărât, Ioan de Hunedoara veni, după 4 august, în Transilvania, spre a faceultimile pregătiri. Regele se duse la Oradea, unde îl aştepta Cesarini. Armata regală plecă din Oradea după 28 august. La 9 septembrie, regele era la Orşova, de unde mai trimite în Italia scrisori şi emisari cu cereri de sprijinire a campaniei începute. La 20 Septembrie, armata trecu Dunărea pe la Orşova. Se înşirui apoi, în marş, de-a lungul malului drept al fluviului. Oastea cuprindea în majoritate soldaţi din Ungaria, în banderiile regale şi episcopale; erau şi mulţi români în rândul oştilor transilvănene de sub conducerea voievodului Ioan. Se mai vedeau şi puţine trupe croate sau bosniece, comandate de banul Franko de Talovac. Oştirea înainta având în spate un lung şir de căruţe, după felul husiţilor cehi. Erau chiar mai multe decât în campania cea lungă.

În drum, armata maghiară ocupă Cladova. La 9 octombrie ajunse lângă Vidin, cea «lai puternică fortăreaţă turcească din acele părţi, unde-şi avea reşedinţa atunci un beg temut, cu numele Sinan. Ioan de Hunedoara nu dispunea de maşini de asediu şi nici nu voia să piardă timp cucerind fiecare cetate. Ocupă doar oraşul, fără a ataca fortăreaţa, din care nici turcii nu îndrăzniră să facă vreo ieşire. Trecură apoi prin iRahova şi ajunseră la Nicopol, unde armata maghiară, înaintând mereu pe malul drept al Dunării, ajunse la 16 octombrie. Nici această fortăreaţă nu fu ocupată.

Aici i se alătură armata trimisă de Vlad Dracul. Domnul veni în persoană la Nicopol. Era destul de neîncrezător. Gu o zi înainte, trecând printr-un sat, o bătrână ghicitoare bulgăroaieă îi prezisese că regele mu va avea noroc în luptă. Întâlnirea cu armata maghiară îi răscoli şi mai mult temerile. II sfătui pe rege să se întoarcă, spunându-i deschis că „turcul şi numai la vânătoare îşi ia cu sine mai mulţi ostaşi decât cei adunaţi în oastea creştină” ‘. Sfatul domnului român, bun cunoscător al puterii turceşti, nu fu ascultat, aşa cum nu ascultaseră nici îngâmfaţii cavaleri burgunzi sfatul pe care părintele său, Mircea cel Bătrân, li-l dăduse, în acelaşi loc, cu aproape cincizeci de ani înainte.

De la Nicopol, armata părăsi malul Dunării şi se îndreptă în marş mai ‘grăbit către ţărmul mării. Găsiră în cale pietre cu vechi inscripţii greceşti şi latine; în drum fu ocupat Razgradul. Pe un râu sunt surprinse şi distruse douăzeci şi opt vase turceşti, care trebuiau să intre pe Dunăre şi să stânjenească înaintarea armatei maghiare. La 24 octombrie, regele trimise o scrisoare comandanţilor turci din Şumla, Ma-trovaţ, Petreţ, Vama, Cavama şi Galata 2, somându-i

1 I. Minea, Informaţiile româneşti ale cronicii lui Ioan Dlu-gosz, p. 33.

2 Localităţi din nord-estul Bulgariei.

Să se predea. În zilele ce urmară sunt ocupate localităţile Ieni-bazar şi Şumla, care era bine întărită. De aci este trimis după pradă un detaşament, care ajunge până la Târnovo, pe râul Iantra. Sunt cuprinse apoi Tass-Hissa’r şi Prăvădi.

La cucerirea cetăţii Petreţ se distinse Vlad Dracul. După ce se încercă, fără succes, luarea cu asalt a zidurilor, folosind scări, domnul muntean află de existenţa unei subterane, prin care turcii puteau ieşi în taină din oraş. Se grăbi cu oastea într-acolo şi surprinse pe turcii care încercau să scape.

În prima săptăimână din noiembrie este cucerită cetatea „Mihelici”, care ar putea fi identificată cu Ca-liacra. Grecii din părţile acelea îi predară regelui Ungariei cheile de la patru cetăţi din apropiere.

Apropierea armatei maghiare stârnise panică în rândurile turcilor din Europa. Negustorii bogaţi din Adrianopol şi din Gallipoli fugiră în Asia Mică, până la Brussa.

Armata maghiară îşi continuă înaintarea spre Vama, unde ajunse la 9 noiembrie. Pe drum, cu puţin timp înainte, sosi o ştire alarmantă. Sultanul, pe care îl mai credeau în Asia Mică, împiedicat de flota italiană şi burgundă de a pătrunde în Europa, reuşise să treacă strâmtorile şi se apropia în grabă, cu toată armata, fiind abia la câteva zile de drum!

Cum se putuse întâmpla acest fapt care dejuca toate speranţele? Planul de a bloca strâmtorile cu un număr de 14-16 galere era, în fond, o naivitate. Dar-danelele şi Bosforul aveau o lungime totală de peste 80 de kilometri, iar în unele puncte Bosforul avea o lăţime de numai 550 de metri, astfel că tunurile de pe mal puteau ţine vasele în bătaia lor. Curentul apei în Bosfor era, într-un punct, aşa de puternic, în-cât grecii şi turcii porecliseră locul acela Urlăto>area, Câinele roşu sau Vâltoarea dracului. Se dovedi acum insuficienţa ajutorului apusean. Galerele erau prea puţine pentru a apăra strâmtorile.

Sultanul Murad II revenise în fruntea armatei de pe malul asiatic al Bosforului, după ce, câteva luni îl frământase gândul de a renunţa la domnie şi de a acorda titlul de sultan fiului său Mohammed. Primejdia înaintării maghiare îl făcu pe bătrânul Murad să mai păstreze conducerea în mâinile sale.

Sultanul trimise, la 15 octombrie, pe marele vizir Halil-paşa să ocupe malul european al Bosforului, în punctul ales pentru traversare, cu o a-rmată de vreo 7-8000 de oameni. Negustorii genovezi, duşmani ai veneţienilor, îl informau încontinuu despre mişcările flotei apusene şi tot ei îi promiseră şi bărci pentru a-i înlesni trecerea. Comandantul galerelor burgunde, Wavrin şi cel al flotei papale, Condolimieri, cerură în grabă bizantinilor trupe de uscat care. Să atace pe marele vizir. Bizantinii nu le îndepliniră cererea. Tri-miseră doar două galere ca să întărească flota. Câteva din corăbiile apusene tocmai erau plecate pentru aprovizionare în insulele din arhipelagul egeic. Turcii începură bombardamentul asupra flotei şi de pe malul european şi de pe cel asiatic, din Cetatea Nouă (Anatoli Hissar). Trăgeau şi cu un tun mare, ce azvârlea nişte bolovani enormi, dar din fericire plesni la a treia lovitură. In seara de 26 octombrie izbucni o furtună violentă care împrăştie corăbiile apusene. Când se regrupară, cu greu, grosul armatei turceşti trecea deja în bărci şi un foc puternic de tunuri împiedică galerele să mai intervină. În două zile şi două nopţi, la 27-28 octombrie, armata otomană trecuse pe. Malul european. Cu toate justificările comandanţilor flotei, care au arătat greutăţile de care se izbiseră, insuficienţa mijloacelor de luptă şi concursul nefericit de

împrejurări care îi împiedicase de a-şi îndeplini misiunea, n-au lipsit împotriva lor bănuielile şi chiar acuzele că s-ar fi lăsat corupţi de sultan.

Armata turcească s-a îndreptat direct spre Adriano-pol, unde poposi în zilele de 2-3 noiembrie. De aici, în 6 zile – spun cronicile turceşti – ajunse la Vama. Însemnează că turcii s-au îndreptat în întâmpinarea armatei maghiare pe cel mai scurt drum, prin trecâ-toarea Nadir Derbent şi prin Prăvădi, de la această din urmă localitate mergând pe drumul parcurs de unguri cu o zi sau două înainte.

În noaptea de 9 spre 10 moiembrie se văzură focurile taberei turceşti încmgând zarea dinspre apus şi miazăzi. Regele Vladislav I ţinu sfat de război. Situaţia în care se găsea era gravă. Avea cu sine cel mult 15-l6.000 de ostaşi, iar în faţă îi stătea întreaga oaste a sultanului.

Cesarini fu de părere să alcătuiască o întăritură cu ajutorul căruţelor şi să încerce să reziste în interiorul ei. Intre timp, urmau să sosească galerele apusene, care acum nu-şi mai aveau nici un rost în strâmtori. Flota avea să debarce trupe în spatele armatei turceşti, care, prinsă astfel între două focuri va fi înfrântă. Planul acesta fu susţinut de episcopul de Agria şi chiar de experimentatul oştean Franko de Talovac.

Luă cuvântul apoi voievodul Transilvaniei. El îndemnă în primul rând pe toţi să-şi păstreze sângele rece. Arătă că planul lui Cesarini era irealizabil. Nu se puteau închide într-o asemenea cetăţuie de căruţe, cum obişnuiau husiţii, deoarece turcii i-ar fi înconjurat din toate părţile, iar armata maghiară nu avea alimente îndestulătoare pentru o rezistenţă prelungită şi nici terenul nu îngăduia aprovizionarea cu apă. A aştepta sosirea flotei, care, în strâmtori, dăduse deja o probă despre slăbiciunea şi încetineala ei, însemna să te încredinţezi unei nădejdi foarte îndoielnice. Chiar dacă liota ar fi venit la Vama, ea n-ar fi putut debarca decât soldaţi puţini şi neobişnuiţi în lupta pe uscat, astfel că n-ar fi creat nici o greutate în spatele trupelor sultanului. De aceea voievodul trase încheierea că iplanul lui Cesarini ducea la înfrângere sigură şi arătă, în schimb, că în situaţia dată există o singură cale de urmat: să nu dea timp duşmanului să recunoască inferioritatea armatei maghiare, să nu-i îngăduie să-şi desfăşoare toate forţele, ci să-l atace vijelios, să-l înspăimânte prin vigoarea şi repeziciunea mişcărilor şi să smulgă astfel victoria. A învinge sau a muri!… Aceasta era concluzia lui Ioan, căci o altă scăpare nu exista. Deşi mai târziu s-a încercat, de către cronicarii poloni mai cu seamă, a i se face o vină lui Ioan de Hunedoara pentru că a susţinut angajarea bătăliei deschise, realitatea era aşa cum o vedea el. In cazul unei apărări pasive, nu exista nici o altă şansă decât distrugerea. Riscând bătălia, se prezentau şi şanse de victorie, cu toate că – o înţelegea şi Ioan – primejdia rămânea copleşitoare.

În zorii zilei de 10 noiembrie amândouă armatele se puseră în linie de bătaie. Oastea maghiară nu şi-a aşezat carele pe trei rânduri, cum se obişnuia; aceasta pentru a sili pe toţi ostaşii să ia parte la luptă şi a nu le veni glndul să fugă şi să se ascundă în dosul căruţelor. Linia de luptă era în formă de arc, în întindere cam de o mie de paşi, ce închidea o vale, având în stânga nişte lacuri, iar în dreapta un şir de dealuri. La aripa stingă, Ungă lac, Ioan de

Hunedoara aşeză trupele sale şi o parte din cele ale magnaţilor unguri. In centru erau aşezate banderiile regale, printre care şi câteva detaşamente polone. La aripa dreaptă erau trupele din Ţara Românească, ale banului Slavoniei şi cele ale prelaţilor bisericii: se vedeau flutu-rând aci steagul cardinalului Cesarini, cel al sfântului Ladislau, aparţinător trupelor episcopului de Oradea şi cel al banderiei episcopului de Agria.

Linia turcilor cuprindea la mijloc pe sultan, cu tru-‘ pele de ieniceri, la dreapta spahiii1 din Rumelia, la aripa stângă cei din Anatolia. In faţa frontului erau şiruri de trupe uşoare, pe cămile.

De dimineaţă se stârni dinspre apus o furtună puternică. Abia se Liniştise, când, la o oră după răsări-

1 Spahii – trupe feudale turceşti, servind de obicei călare. La turci era obiceiul ca aripa dreaptă a armatei să o ocupe trupele din acea parte a imperiului (Rumelia sau Anatolia) pe teritoriul căreia se desfăşura lupta. Se cunosc însă şi excepţii de la acest obicei.

LUPTELE DIN BALCANI ÎN ANII 144-3-l444

• ’*» *’• Campania din! 4&3

— Campania de la Vama (744-4)

Itinerarul armatei turceşti în 74-4-b

— Drumul armatei lui Vlad Dracul tul soarelui, turcii atacară cei dintâi, îndreptându-şi lovitura împotriva banderiilor episcopilor de Agria-şi Oradea, de la aripa dreaptă a armatei maghiare, pe lingă şirul de dealuri din apropiere. Trupele celor doi episcopi sunt împrăştiate, fug’, iar ei sunt ucişi. In ajutorul lor alergară unităţile lui Cesarini şi a’le banului Slavoniei, Franko de Talovac. Pentru a sprijini indirect flancul drept, Ioan de Hunedoara dezlănţui el un atac pe aripa stângă, de-a lungul ţărmului lacului; pătrunse în rândurile turceşti şi le respinse îndărăt vreo patru mii de paşi. Fu ucis însuşi Carageabeg, care comanda frontul turcesc în acea latură. Abia pe urmă voievodul deplasă o parte din trupele care formau centrul şi flancul stâng către aripa dreaptă, care continua să fie greu încercată. Iscusiţii arcaşi călări ai otomanilor pricinuiau pierderi grele, cămilele speriau caii.

Cămilele aveau pe spate săculeţi cu bani. Când fugeau, în învălmăşeală, aceste animale mai greoaie se împiedicau, cădeau, iar monedele din saci se împrăştiau pe pământ. Sclipirea lor atrăgea pe cei ce ur -măreau pe turci, se aplecau să le culeagă şi ast’ fel cei urmăriţi reuşeau să scape. Setea de pradă a ostaşilor din armata creştină a făcut să se piardă mult timp preţios,. Încetinind contraatacul pe care Ioan şi regele Vladisiav îl începuseră şi la aripa dreaptă. Cronicile polone afirmă că şi soldaţii din Ţara Românească s-ar fi făcut vinovaţi de ‘asemenea dezordini.

Frontul maghiar reuşise astfel să reziste primului atac turcesc In continuare, Ioan de Hunedoara sfătui pe rege să fie prudent, să încerce a reface mai întâi rândurile slăbite şi împrăştiate. Regele însă, tânăr (abia de vreo 20 de ani) şi vanitos, se aruncă cu trupele sale la un atac asupra centrului armatei turceşti compus din rândurile de elită ale ienicerilor, care nu interveniseră încă în luptă decât în număr mic. Atacul nesăbuit al trupelor regale se frânse în zidul neclintit al acestei infanterii fanatice şi excepţional

de bine instruite. Regele Vladislav alunecă şi căzu de pe cal. Un ienicer turc, de loc de prin Morea, cu numele Hamza (Chamuzes, în izvoarele greceşti1), îi tăie capul, pe care, ca pe un trofeu, îl înfipse în vârful unei lănci, sub privirile înspăimântate ale oastei ungureşti. Turcii trecură din nou la atac. In vârful unor lănci purtau mustrătoare frânturi din textul tratatului încheiat iîn vară, pe care Vladislav I îl călcase. Demoralizarea pricinuită de moartea regelui se transformă fulgerător în panică şi fugă generală. Ioan de Hunedoara încercase zadarnic să se avânte în ajutorul regelui. Mai crezu totuşi un moment că va reuşi să evite dezastrul. Se aruncă în calea celor care fugeau, strigându-le: „Noi n-am venit aci pentru rege, ci pentru credinţă!” 2 Totul se dovedi însă zadarnic. Se resemna şi el şi părăsi lupta, îndreptân-du-se către miazănoapte.

Cu el se retraseră şi ostile. Ram/îneşti, care cunoşteau mai bine locurile. Suferiseră şi ele pierderi grele. Turcii nu îi urmăriră prea mult pe fugari, se mulţumiră să ia în stăpânire câmpul de bătălie. Sub cerul întunecat al după-amiezii de toamnă, Murad II, întovărăşit de comandanţii otomani, trecu de-a lungul câmpului de bătaie. Se miră văzând printre cei căzuţi, din oastea maghiară, numai tineri. Din jur îi veni răspunsul, măgulitor pentru sultanul victorios: „Dacă ar fi fost între ei măcar un singur om cu barbă căruntă, nu s-ar fi încumetat la un lucru aşa de primejdios”.

Ioan de Hunedoara, având câteva călăuze bune, ajunse în două zile şi două nopţi la Dunăre, în dreptul Cetăţii de Floci, treeînd în Ţara Romwiească. Aci, nefiind recunoscut de ostaşii munteni, e prins şi ţinut sub pază câteva zile, până când Vlad Dracul, aflând • de sosirea lui, îl eliberă grabnic, Jnlesnindu-i drumul spre Ungaria, cu toată cinstea cuvenită.

1 După un alt izvor l-ar-fi chemat Feriz.

2 Elekes Lajos, lucrarea citată, p. 253.

Resturile armatei ajunseră la Dunăre în patru-cinci zile. Cardinalul Cesarini nu s-a mai întors din luptă. Asupra sorţii lui au circulat diferite zvonuri. Unii au susţinut că l-ar fi recunoscut, rănit de lănci şi săgeţi, agonizând într-o mlaştină, chiar pe câmpul de bătălie. După alte ştiri, ar fi reuşit să fugă şi s-ar fi oprit la o oarecare depărtare de locul dezastrului, pentru a se odihni, pe malul unei ape. Un grup de soldaţi, fugari şi ei, îl recunoscură; în furia şi desperarea momentului, îil făcură răspunzător de cele în-tâmplate şi îl uciseră. Se mai spunea şi că ar fi reuşit să ajungă până la Dunăre. Luntraşul care l-a trecut peste fluviu, bănuind, după greutatea bărcii, că are mult aur cu el, l-a omorât pentru a-l jefui. Versiunea aceasta nu pare însă1 întemeiată: cum ar mai fi putut duce cardinalul cu sine, în fuga-i îngrozită, atâita aur încât luntraşul să poată bănui ceva, după greutatea neobişnuită a bărcii?

Lupta de la Vama a stârnit un ecou îndelungat în întreaga lume. Sultanul şi-a vestit şi sărbătorit victoria în tot imperiul. Apusul n-a voit multă vreme să creadă în dezastru. Ştirile soseau cu mare întârziere. La 1 ianuarie 1445, papa Eugeniu al IV-lea mai era convins de faptul că flota din strâmtori oprise trecerea sultanului din Asia în Europa şi se pregătea să-i trimită întăriri.

In a doua jumătate a lunii ianuarie, la Roma sosi vestea că armata otomană trecuse totuşi în Europa. Tulburat, papa îi comunică ştirea dogelui Veneţiei, care, probabil, o aflase cu mult înainte, dar preferase să o ascundă, date fiind bănuielile de trădare ce planau asupra conijandanţilor flotei. In februarie şi martie, dogele caută să justifice faţă de papă nereuşita acţiunii navale din strâmtori.

Prin mai 1445, florentinii scriau regelui Vladislav (!) întrebându-l dacă sunt adevărate zvonurile triste despre soarta armatei sale. Ştirile care confirmau dezastrul soseau însă una după alta şi orice îndoială sau nădejde se stinse. Lumea europeană fu zguduită şi descurajată. Îşi făcea loc părerea că forţele Ungariei nu sunt suficiente împotriva turcilor, iar puterile apusene nu sunt capabile să se unească, pentru a-i oferi un ajutor mai trainic.

Contemporanii s-au grăbit să învăluie î'nfrângerea de la Vama în fraze fără sens, care să ascundă motivele adevărate ale înfrângerii. Ei vedeau cauza dezastrului doar în „pedeapsa divină" pentru nerespec-tarea jurământului de pace făcut turcilor de VladislavI. Problema, astfel pusă, a iscat o lungă şi searbădă polemică pe tema dacă un cuvânt dat paginilor este sau nu valabil şi, prin unmare, dacă încălcarea lui poate atrage după sine pedeapsa dumnezeiască. Într-o scrisoare către papa, Ioan de Hunedoara se supunea şi el convenienţelor timpului, vorbind despre înfrân-gere ca despre „o pedeapsă a păcatelor" sale. Nu se putu însă opri de a nu rosti şi cuvântul său amar către aceia care îi făcuseră făgăduieli strălucite, fără a şi le respecta, silindu-l să dea o atât de mare bătălie cu mijloace puţine, în condiţii neprielnice, împotriva unui duşman care l-a strivit cu numărul. In-dreptăţitele lui reproşuri erau, odată mai mult, zadarnice. In faţa intereselor egoiste ale curţilor feudale apusene, popoarele din răsăritul Europei vor fi lăsate tot mai mult în voia sorţii pe care le-o pregătea puternicul năvălitor. Aceste popoare însă n-au descurajat, n-au renunţat la lupta de apărare a libertăţii lor. In ele va găsi Ioan de Hunedoara un sprijin de neclintit şi – în faţa marilor feudali care îl combăteau în propria lui ţară şi a valului crescând al primejdiei otomane -• el, în ciuda tuturor împrejurărilor, nu va rămâne singur.

IN CULMEA MĂRIRII.

Înfrângerea de la Vama şi moartea regelui ridicau un tulburător semn de întrebare asupra situaţiei interne a Ungariei. Liniştea pe care străduinţele lui Ioan de Hunedoara şi ale partidei sale reuşiseră abia s-o întroneze era din nou ameninţată. Reînviau ambiţii greu înăbuşite, creştea iarăşi lăcomia marilor feudali de a pune mâna pe putere cu orice preţ, să-crificând la nevoie chiar independenţa ţării.

În vremea celor câteva luni cât se credea că regele va lipsi, fiind iplecat în caimpanie, în Ungaria se instituise o locotenentă regală, compusă din patru mari nobili. Printre ei erau Dionisie Szecsi, arhiepiscopul de Strigoniu şi Laurenţiu Hedervâry, palatinul ţării. Chiar din partea acestui organ provizoriu de conducere apăru cea dintâi primejduire a autorităţii şi a or-dinei. Cei patru baroni se socoteau îndreptăţiţi să păstreze puterea în mâinile lor. In acest scop, iar nu pentru a stăvili descurajarea din ţară, ei caută să ascundă cât mai multă vreme moartea regelui. Împuternicirea lor de a conduce regatul

rămânea în vigoare numai atâta vreme cât regele trăia. Moartea acestuia modifica situaţia legală şi locotenenta ar fi fost obligată să convoace dieta, supunându-se hotărârilor ei în privinţa succesiunii la tron, sau a formei viitoare de conducere a statului. Pentru a-şi prelungi cât mai mult mandatul, întreţinând impresia falsă că regele trăieşte şi campania continuă, palatinul Hedervâry a recurs şi la plăsmuirea unei scrisori a lui Ioam de HuBlazonul lui Ioan de Hunedoara nedoara, datată din 20 noiembrie 1444, de lângă Gallipoli (!).

Mai mulţi baroni erau favorabili acestor tendinţe ale sfatului restrâns ce conducea ţara. Socoteau că, în interesul lor, ei se pot cârmui foarte bine şi fără rege, păstrând guvernarea direct în «îâinile lor. Ii încuraja la aceasta pilda Poloniei vecine, unde o nobilime tot mai puternică îngrădea drepturile regelui şi îndrepta regimul acelei ţări spre un fel de „republică nobiliară”, învăţatul Aeneas Sylvius Piccolominil, vorbind despre Ungaria şi sfatul nobililor ce o conducea în acel timp, foloseşte şi el termenul de republică pentru a caracteriza regimul ei politic.

Încercarea unora dintre baroni de a pune mâna pe putere se lovea însă de ambiţiile asemănătoare ale altora. Aceştia din urmă, mai păstrând încă amintirea loviturilor date de Ioan de Hunedoara în vremea războiului civil din 1440, caută acum cu mai multă stăruinţă ajutorul unor puteri străine, gata fiind să plătească ridicarea lor cu vinderea libertăţii patriei. Cea mai primejdioasă în asemenea planuri rămânea partida ce sprijinise pe regina Elisabeta şi pe Ladislau Postumul. Acum aceiaşi baroni intră în legături strânse cu împăratul Friedrich III de Habsburg, tutorele lui Ladislau, oferindu-i sprijinul pentru a aduce pe tron pe acest copil. Argumentele lor erau foarte puternice: nu recunoscuseră oare însuşi Vladislav I şi aderenţii săi că după moartea sa avea să-i fie moştenitor micul Ladislau? Vladislav murise; cine şi pe ce temei s-ar mai fi putut împotrivi urcării pe tron a fiului Elisabetei? Planurile partidei filo-habsbur-gice păreau ca şi înfăptuite. Ulrich Cillei era iarăşi în bune relaţii cu Austria. Ladislau Garai îl împrumută pe împărat cu sume mari de bani. Un alt nobil zălogeşte ducelui de Austria nişte cetăţi de graniţă, care vor ajunge mai târziu în puterea lui Friedrich III. Anarhia feudală ia din nou forme tot mai grave. Chiar rude apropiate ale lui Ioan de Hunedoara, ca Ioan Szekely, era acuzat de răpirea cu forţa a unor. Sate de prin comitatul Zagreb. Prietenul voievodului, Ioan de Zredna, scria la 24 aprilie 1445 despre stările de lucruri din Ungaria: „Adevărul tace gâtuit, sfăr-

1 Va ajunge mai târziu papă, sub numele de Pius al II-lea.

Rnate sunt barierele bunei cuviinţe, frâul legii a slăbit… Arbitrarul de fier, violenţa nestăpânită distruge, mu respectă dreptul nimănui; ura, trădarea şi obijduirea cea mai neruşinată au cale slobodă…” 1 împăratul, ca tutore al regelui minor, se şi vedea stăpân peste Ungaria. Sa amesteca în treburile ei interne, dădea dispoziţii ^cuitorilor din oraşe, printre care braşovenilor. Cancelarul său anunţă cu satisfacţie palatinului Hedervâry ştirile sigure din Veneţia şi Bizanţ despre moartea lui Vladislav I, amintindu-i drepturile lui Ladislau Postumul şi invitându-l pe palatin să le susţină.

Alţi baroni unguri îşi pun nădejdile ridicării lor în aducerea la tron a unui rege străin: îşi face loc zvonul despre candidatura unui principe francez sau bur-gund. Se rosteşte de către cei interesaţi şi numele unui Cillei sau Brancovici.

Erau şi nobili pe care problema dinastică nu-i interesa atft, cât apărarea intereselor lor locale. Este cazul mai ales al celor din ţinuturile de margine, cum sunt feudalii din Dalmaţia, care se orientează spre relaţii mai strânse cu Veneţia şi alte oraşe italiene.

Reizbucnirea duşmăniilor şi chiar a războiului civil între baroni, sub pretextul luptei pentru tron, dominaţia germană’ asupra ţării, ruperea de Ungaria a unor provincii mărginaşe, erau numai câtevia din pericolele ce ameninţau regatul, atunci când Ioan de Hunedoara, cu sufletul încă greu de amarul înfrângerii, se întoarse în ţară. Cine altul decât el, care încercase încăodată forţa teribilă a duşmanului de la hotare, putea să înţeleagă mai limpede cât de dăunătoare era, atunci mai cu seamă, dezbinarea internă?

După întoarcere, întâiul gând i-a fost reorganizarea armatei. Lipsesc datele privind activitatea lui în acest sens, în iarna lui 1444-45, dar putem constata că în primăvara anului 1445, când turcii neliniştesc din nou

1 Citat după I. Minea, „Vlad Dracul şi vremea sa”, Iaşi, 1928, p. 169.

Graniţele, detaşamentele maghiare sunt pregătite să-i respingă.

Răpit de grija copleşitoare a oştirii şi a apărării, nu se avântă de îndată în lupta politică. E prudent; simte ‘parcă rânjetele batjocoritoare cu care baronii ce tremuraseră mai ieri în faţă-i se pregăteau să-l întâmpine acum pe el, eroul înfrânt din pricina nepăsării lor. Intră în legătură cu acei nobili de la’ care putea nădăjdui o atitudine mai demnă, ale căror interese îi îndemnau la împotrivire faţă de tendinţele dominaţiei habsburgiee şi ale expansiunii otomane. E în corespondenţă cu palatinul Hedervâry, cu prietenul şi colegul său Nicolae Ujlaki. Sfatul său e mereu acelaşi: să se pună capăt dezbinărilor, să se stăvilească influenţa străină, combătând pe sprijinitorii ei, să se aibă în vedere, imai presus de orice, zarea înnourată a hotarului de miazăzi.

Părerile lui încep să câştige pe încetul aderenţi. Înfrângerea de la Vama demoralizase pe unii, înspai-măntase pe alţii. Temerea îi făcu pe mulţi să cugete mai adânc asupra căilor de înlăturare a primejdiei, să vadă egoismul şi trădarea marilor baroni, să-şi strângă rândurile în jurul omului care rămânea cea mai de seamă personalitate militară a momentului. Mica nobilime îndeosebi e alături de Ioan de Hunedoara. Ea e numeroasă şi larg reprezentată în dietă. Atitudinea ei are mai mari sorţi de a fi însuşită de orăşenime şi ţărănime. Baronii cei mari, cu certurile şi intrigile lor, se vedeau rămânând pe încetul ca nişte insule, în mijlocul valurilor unui popor ce îşi manifesta voinţa lui de a-şi apăra liniştea şi libertatea.

Gonsiliul care conducea regatul trebui să se decidă a convoca dieta pentru luna aprilie 1445. Avea să se dezibată succesiunea, 1a tron şi, în strânsă legătură cu ea, încetarea certurilor dintre nobili. Numele lui Ioan de Hunedoara figurează deja printre acelea ale marilor demnitari în numele cărora se redactează invitaţiile la dietă. Influenţa lui se simte şi în măsurile de întărire a ordinei interne, pe care sfatul ţării le ia chiar înainte de

convocarea dietei: ţara este împărţită provizoriu în câteva regiuni, fiecare în frunte cu unul până la trei „căpitani”, având la dispoziţie forţe armate şi fiind însărcinaţi cu menţinerea ordineL Ioan de Hunedoara, pă’strând slujbele anterioare de voievod al Transilvaniei şi comite al Timişoarei, devine căpitan al ţinuturilor de la răsărit de Tisa.

Sistemul acesta nu dădu însă toate rezultatele aşteptate. In unele părţi trebuiră a fi acceptaţi în calitate de căpitani reprezentanţi ai tendinţelor de independenţă faţă de Ungaria, cum era Jiskra în Slovacia, sau feudali turbulenţi şi necinstiţi, ca un anume Pancraţiu de Szenimiklos, care se vor folosi de autoritatea noii demnităţi în interesul lor, compromiţând şi mai mult ordinea. Ioan de Hunedoara, în schimb, şi-a luat în serios noua lui calitate. In scaunul episcopal de la Oradea, rămas vacant prin moartea, la Vama, a titularului, îl numeşte pe vechiu-i prieten Ioan de Zredna. Obligă pe nobilii din acelaşi ţinut, într-o adunare provincială, să-i jure ascultare şi sprijin în lupta împotriva celor care tulbură şi jefuiesc acele părţi. In Transilvania – o recunosc izvoarele – după ce Ioan. Este numit căpitan, au încetat tulburările şi s-a trăit în mai deplină pace deoît în alte provincii.

Activitatea sa i-a pregătit voievodului prestigiul cu care va apare în -dieta din aprilie şi succesul pe care-l obţine aci. Reprezentanţii partidei de ordine şi de întărire a statului, în fruntea căreia stătea el, au determinat dieta să ia măsuri împotriva războaielor interne şi să încerce o împăcare între unii nobili mari. Într-un termen scurt, nobilii trebuiau să-şi înapoieze unii altora moşiile pe care şi le răpiseră prin forţă Şi să dărâme cetăţile sau întăriturile ce le ridicaseră pe moşii, în afară de acelea care puteau servi ca apărare împotriva turcilor.

Dieta interzice oricui de a se atinge de moşiile regale, venitul acestora urmând a fi întrebuinţat pentru apărarea ţării şi plata mercenarilor. Dacă sultanul ar porni împotriva Ungariei, orice nobil sau cetăţean va fi obligat să participe în persoană la oaste, în primul rând banderiile magnaţilor şi ale înalţilor prelaţi.

Un foarte important capitol al hotărârilor dietei din aprilie 1445 îl constituie acela prin care se iau măsuri de uşurare a vămilor şi a circulaţiei comerciale. Se reafirmă şi dreptul iobagului de a se muta de pe o moşie pe alta, cu condiţia de a-şi fi achitat darea după pământ, aşa numitul „terragium” şi alte obligaţii legale.

Hotărârile acestea arată, într-o formulare deja mai sistematică, tendinţa lui Ioan de Hunedoara de a lărgi baza socială a partidei sale, atrăgându-şi simpatia orăşenimii şi o oarecare popularitate în ţărănime.

Politica lui de întărire a autorităţii centrale şi înlăturare a influenţelor din afară se oglindeşte şi în alte două din hotărârile dietei: una prin care, în pricinile bisericeşti, se lărgesc drepturile tribunalelor din ţară faţă de cele ale curţii papale; o alta, prin care se amina până după Rusalii hotărârea asupra succesiunii la tron. In acest interval ide timp trebuiau făcute toate eforturile pentru a se primi ştiri despre Vladi-skv I. Dacă până atunci nu s-ar afla nimic nou, oon-firmâindu-se. Astfel moartea lui, va fi recunoscut ca rege Ladislau Postumul, cu condiţia ca Friedrich de Habsburg să renunţe la drepturile sale

de tutore asupra acestuia, restituind şi sfânta coroană a Ungariei, amanetată în mâinile sale. In caz contrar, dieta va alege un alt suveran sau va lua orice altă hotărâre va crede de cuviinţă.

În felul acesta Ioan de Hunedoara combătea pretenţiile de dominaţie ale habsburgilor, bătându-i mai dinainte cu propriile lor arme. Dacă aceştia voiau într-adevăr să pară apărători dezinteresaţi numai şi numai ai drepturilor la domnie ale copilului, trebuiau neapărat să renunţe la tutela asupra lui. Altfel îşi de-miascau singuri intenţia de a pune mina pe conducerea Ungariei.

Nu peste mult se întoarseră trimişii, cu veşti ce nu puteau decât întări convingerea că Vladislav I murise. 0 solie a nobilimii maghiare merse atunci la Viena, pentru a cere împăratului pe Ladislau Postumul. Friedrich al III-lea însă nu voi să renunţe la nimic din drepturile sale şi jigni prin purtarea lui pe delegaţii» care se întoarseră fără rezultat. Printre nobili – un Hedervâirv, un Ujlaki – se întări opinia că dieta ar trebui să aleagă un nou rege. Loen de Hunedoara nu era de aceeaşi părere. Se temea de nesfâr-şitele duşmănii pe care le-ar isca un asemenea act, de înrăutăţirea definitivă a relaţiilor cu imperiul şi de aceea credea mai potrivită menţinerea provizoratului existent, continuând tratativele cu Viena ori, la nevoie, păşind chiar cu forţa spre a-l smulge pe regele legitim din mâinile împăratului.

Preocuparea lui Ioan de a păstra liniştea internă îi era şi acum izvorâtă din gândul său de căpetenie: lupta împotriva turcilor. Aceştia apăruseră din nou la sfârşitul primăverii anului 1445 în împrejurimile Belgradului, cu armată nu prea mare. Voievodul Transilvaniei le ieşi înainte, pe malul opus al râului Sava. Aiprinzând focuri de tabără, armata sa ţinu îndreptată asupra unui punct atenţia turcilor, după care, pe timp de noapte, trecu râul prin altă parte. Înconjură prin surprindere tabăra duşmană şi o distruse. E un succes local, însă de mare însemnătate, dană ne gândim la pierderile suferite la Vama, nu cu mult înainte.

Planuri mai mari frământau însă pe Ioan de Hunedoara cât şi pe comandanţii flotei apusene, care continua să răimână în strâmtori şi la Constantinopol. Tn primăvara anului 1445 galerele pătrunseră în Marea Neagră şi atacară corăbii turceşti. Li se dăduseră şi mstrucţiuni să caute a întreprinde o acţiune energică, Pentru a constrânge ipe sultan la pace. In mijlocul flotei nu se credea încă deplin în moartea lui Cesarini? ‘ a lui Vladislav I, deşi turcii le arătaseră burgunzilor, de pe mal, în dreptul portului Gallipolâ, un cap cu plete lungi, blonde, ce ar fi fost al regelui.

Stăruia totuşi gândul de a întreprinde, în regiunea Dunării, o expediţie pentru a căuta pe cei doi.

Împrejurările prin care trecea Imperiul otoman păreau favorabile întreprinderii unei noi expediţii. Sul-tanul Murad II îşi pusese în aplicare intenţia de a renii aţa la tron şi abdicase în favoarea fiului său Mo-hammed, retrăgându-se într-o localitate din Asia Mică, voind să ducă de atunci înainte o viaţă pioasă. Urmaşul său se dedase petrecerilor şi vânătorilor. Puţini ar fi bănuit în acest tânăr cu trăsături fine, palide, cu fire uşuratică, nestăpânit în accesele-i de mânie şi epileptic, pe viitorul Mohammed II, cuceritorul Constantinopolului şi totodată cea mai remarcabilă figură a sultanilor otomani,

până în secolul XVI. Nemulţumiţi de nepăsarea pe care tânărul sultan o arăta proiectelor războinice pe care ei le aşteptau, ienicerii se răsculară împotrivă-i, tulburând cu veştile acestea relfugiul cucernic al lui Murad şi hotărându-l după vreun an, să revină la tron. •

Trecură câteva luni de zile cu tratativele necesare pregătirii unei acţiuni coordonate între armata maghiară şi flota burgundă… Comandantul acestei flote, Wallerand de Wavrin, trimise în Ungaria o solie compusă dintr-un cavaler spaniol, Pedro Vasque a Saavedra şi din doi francezi, care sosi la Buda. Po la începutul lunii mai 1445, împreună cu mai” mulii nobili maghiari ce căzuseră prizonieri la Vama. Şi se eliberaseră acum din captivitatea turcească. Solia oferi lui Ioan de Hunedoara şase până la opt corăbii pe Dunăre. Din tratativele duse, rezultă în linii mari planul ca, pe la jumătatea lui august, Wavrin să înainteze cu opt galere până la Nicopol, unde avea să se adune o armată maghiară de 8-10.000 de oameni-Eventual, galerele aveau să transporte această armată, făcând mai multe drumuri la Constantinopol De aci, în colaborare cu bizantinii, s-ar fi continua’ încercarea de a alunga pe turci din Europa. Pare însă mai probabil că Ioan de Hunedoara nu s-a gân-dit serios la o tentativă atât de grea, ci socotea mai mult să-şi asigure hotarul Dunării; în Ungaria se trăia, după Vama, cu teama permanentă a unui mare atac turcesc.

Nobilii maghiari mai cerură două lucruri solilor burgunzi: ca la întoarcere să convingă pe Viad Dracul a se alătura acestei campanii, iar la Constanti-nopol să intervină pe lângă împăratul bizantin în favoarea pretendentului la tronul sultanilor Saudji (Daud Celebi), spre a i se îngădui acestuia să plece în Ungaria.

Solia burgundă s-a achitat de aceste misiuni. La întoarcere, Pedro Vasque de Saavedra s-a întâlnit cu Vlad Dracul şi l-a convins să accepte o întrevedere cu Wavrân. Domnul muntean se duse, la sfârşitul lui iulie, la Isaccea, unde Wavrin sosise deja cu două galere. Vlad s-a îndatorat să ajute expediţia cu armată, cu un număr trebuincios de căruţe, cu hrană şi cu 40-50 de bărci.

Cavalerul spaniol merse apoi la Constantinopol, unde transmise celorlalte vase însărcinarea de a pleca şi ele spre Isaccea. In întrevederea cu împăra-ratul bizantin i se îndeplini cererea în legătură cu Saudji şi cu acesta împreună reveni pe malurile Dunării, alăturându-se echipajului flotei.

Ioan de Hunedoara, după înţelegerea cu trimişii burgunzi, se adresă încă o dată după ajutor curţilor apusene. Nădejdi mai mari îşi punea în papă şi în regele Franţei. La 11 mai 1445 pleca spre Roma şi Paris, cu cererile sale, un canonic de Oradea, cu numele Blaziu. Voievodul îşi întârzie cu vreo lună plecarea în campanie, aşteptând rezultatele acestor demersuri ale sale. Zadarnică îi fu şi acum aşteptarea. Regele Franţei îi răspunse cu laude şi promisiuni… Pentru viitor, scuzându-se că î<n acel moment e absorbit de războiul cu Anglia. Papa, în locul mult aşteptatului ajutor bănesc, îi trimise iarăşi doar vorbe. Adresă însă o scrisoare curţilor apusene, invitându-le să-l ajute pe Ioan şi promiţând iertarea păcatelor celor ce s-ar angaja în campanie. Nimeni, se vede, nu avu nevoie de această iertare…

În prima jumătate a lumii august sosi la Isaccea şi episcopul Francesco Condolmieri, în fruntea a trei galere papale şi trei burgunde. Cu aceasta se împlinea numărul de opt vase pe care le făgăduise Wa-vrin. Sosi acolo şi Vlad Dracul, întovărăşit de un fiu al său, cu vreo 5-6.000 de români, cu două tunuri şi cu bărcile promise. Intre timp sosi veste din Ungaria că Ioan de Hunedoara nu putea ajunge la Ni-copol înainte de 8 septembrie. Expediţia mai zăbovi deci câteva zile în apropierea deltei. Pe la jumătatea lunii august porni pe Dunăre în sus şi în ziua de 16 trecu pe la Brăila. Oastea Ţării Româneşti înainta şi ea de-a lungul malului sting al fluviului.

Se încercă mai întâi cucerirea cetăţii Dârstor (Şi-listra), dar iscoadele aflară că garnizoana turcească de iaci e foarte puternică, astfel că asediul fu întrerupt şi purceseră mai departe. Turtucaia, având mai mult întărituri de lemn, e cucerită şi arsă.

De mare însemnătate era pentru domnul Ţării Româneşti recucerirea cetăţii Giurgiu, de unde turcii aveau oricând drum drept şi uşor către Bucureşti, Târ-govişte, Gâmpulung, până spre Braşov. Datorită în bună parte stăruinţelor lui Vlad Dracul, se începe asediul cetăţii. El spune burgunzilor câţi bolovani de sare l-au costat pe părintele său, Mircea cel Bătrân, construirea acelei cetăţi. Mai şi exagera puţin, când adăugă că, având Giurgiul, femeile muntene, ele singure, ar putea lua ţara turcească... Nuimai cu fusele!

Cetatea era aşezată’ pe o insulă, legată printr-un pod cu malul românesc. Domnul muntean, bun cunoscător al locurilor, dădu primele îndrumări de aşezare a oamenilor şi vaselor. Vreo 300 de turci ieşiră din cetate şi se năpustiră asupra taberei muntene, dar fură respinşi între ziduri după o încăierare violentă. Pătrunzând în insulă, asediatorii găsiră multe care cu patru roţi; le încărcară cu lemne, făcându-şi un fel de paveze mişcătoare şi la adăpostul lor înaintau spre ziduri, de unde turcii trăgeau zgomotos asu-pră-le.

Tunurile şi zidurile cetăţii erau puternice. N-aveau nici o deschizătură şi apărătorii trăgeau numai de pe metereze. Comandantul burgund îşi puse ostaşii să sape şanţuri în dosul carelor, aşezând în linie de bătaie tunurile. Începu bombardarea zidurilor. Dintr-o corabie fu scoasă o bombardă mare, pe care în cursul nopţii o puseră în poziţie de tragere, iar a doua zi dimineaţa începu şi-ea lucrul. Cu mare detunet arunca ea nişte pietroaie tari, de Brabant, care, unde loveau, prefăceau peretele în ţăndări, ascunzându-l câtăva vreme într-un nor de praf. La auzul zgomotului, Vlad Dracul veni şi el lângă bombarda cea utere. Wavrin îl lăsă să conducă tragerea, în lipsa lui. Înverşunarea îl făcu pe domn să nu lase răgaz bombardei să se răcească, între lovituri, astfel că-i plesniră două cercuri, omorând doi oameni. Supărarea lui Wavrin se molcomi, aflând că tunul se poate drege.

După această întâmplare, Vlad plecă spre cele două tunuri ale sale, care erau cam mici şi adesea nimereau cam pe deasupra zidurilor. O nouă ieşire a turcilor împotriva românilor fu respinsă.

Bombardamentul, oricât de puternic, nu ajută mult, mai ales după ce tunul cel mare se mai strică o dată şi trebui dus îndărăt pe corabie. Asediatorii hotărâră să ia cetatea prin foc şi clădiră în apropierea zidurilor

grămezi mari de lemne. Neprevăzători, turcii nu aprinseră lemnele pe măsură ce se adunau, ci aşteptară prea mult. Când ei le aprinseră, cu gândul să dejoace truda atacatorilor, flăcările se ridicară atât de înalte, încât aprinseră acoperişurile de lemn ale turnurilor şi se propagară înăuntrul cetăţii.

Subaşiul’ care comanda cetatea oferi atunci predata, cu condiţia ca garnizoana să fie lăsată liberă, iar bombardamentul să înceteze, spre a putea stinge focul

1 Un grad ofiţeresc în vechea armată turcească.

Şi lăsa astfel fortificaţia în bună stare. Capitularea fu primită.

Turcii ieşiră din cetate, îndreptându-se spre malul bulgăresc. Priveau neîncrezători, cu ochi piezişi, către galere şi în mâini ţineau arcurile întinse, gata de o luptă desperată. Ştiau de ce se tem, căci aveau de dat socoteală pentru fapte sângeroase. Comandantul garnizoanei era acelaşi subaşi care în 1441 îl atrăsese pe Vlad Dracul, cu promisiuni, la curtea sultanului, unde fusese închis aproape un an, trebuind a-şi lăsa doi fii într-o primejdioasă captivitate. Acum, Vlad Dracul porunci fiului său să-l răzbune. Cel însărcinat cu cruda răfuială era viitorul Vlad Ţepeş. Wavrin ascultă în tăcere explicaţiile pe care acesta i le dădu asupra motivelor nerespectării cuvântului dat garnizoanei, îşi va fi dat poate seama francezul că, în încleştarea pe viaţă şi pe moarte dintre năvălitori şi cei primejduiţi cu înrobirea, nu se pot aplica totdeauna preceptele conduitei elegante pe care le deprinsese, rostite, dar nu şi folosite, la acea ultimă curte cavalerească a stăpânilor săi – ducii de Burgundia.

Cu 2.000 de munteni, fiul domnului trecu Dunărea la o oarecare depărtare, surprinse garnizoana şi o măcelări, ucigând pe subaşi cu mina lui.

Vlad Dracul, bucuros de cucerirea Giurgiului, le anunţa braşovenilor faptul, cerându-le grabnic arcuri, săgeţi, tunuri, spre a putea întări din nou cetatea, „căci ea e tăria şi vouă şi nouă şi tuturor creştinilor1”.

Succesele expediţiei tulburară lumea turcească şi treziră noi speranţe în populaţia subjugată din Bulgaria. Garnizoana din Rusciuc părăsi cetatea fără luptă. In oastea munteană sosiră oîţiva bulgari ctf vestea că imulţi conaţionali de-ai lor, răsculaţi şi fugiţi, sunt atacaţi de turci, nu departe de Dunăre. Vlad Dracul trecu Dunărea cu 4.000 de oşteni călări, de-a

1 I. Bogdan, Documente privitoare la relaţiile Ţării Romă-neşti cu Braşovul şi Ţara Ungurească în sec. XV şi XVI-Bucureşti, 1905, p. 80.

I înotul şi salvă pe acei bulgari. Ei îi cerură voie să treacă în Ţara Românească. Domnul le încuviinţă trecerea, căci îi socotea oameni foarte viteji; le puse la dispozifie şi luntrile armatei sale. Astfel trecură Dunărea, trei zile şi trei nopţi, 12.000 de bulgari, cu familiile, cu avutul cât îl putuseră strânge, cu vitele lor.

La 7 septembrie flota porni mai departe, spre obiectivul ei principal, Nicopol. Ajunse aci după cinci zile. In preajma oraşului, fu întâmpinată cu foc de tunuri, pe care turcii le aşezaseră pe mal, într-un loc nisipos. Trei vase fură atinse uşor. Flota răspunse în trecere cu tunurile ei şi aruncă apoi ancora pe malul românesc, în faţa cetăţii Nicopolul mic – rriai curând un turn mare şi rotund, decât o cetate – adică Tumu Măgurele de astăzi.

De aci, comandanţii priviră cetatea de pe celălalt mal. Oraşul Nicopol avea o formă alungită, strâmtă; în jur câteva înălţimi, una din ele străjuită de cetate. De la cetate până la fluviu coborau două rânduri de ziduri, întărite cu turnuri rotunde. In faţa oraşului, în lungul malului cuprins între cele două ziduri, turcii, spre a împiedica o debarcare, ridicaseră un parapet de lemn, iar în apă scufundaseră câteva vase, ale căror pupe răsăreau din apă.

Privind acest tablou, se apropie de comandanţii străini un bătrân boier muntean, în vârstă de peste 80 de ani. Era cel care se ocupa de educaţia fiilor lui Vlad Dracul. Cu mâna tremurătoare, el arătă lui Wavrin locul unde, cu aproape cincizeci de ani înainte, se dăduse marea bătălie de la Nicopol, la care bătrânul participase. Ii arătă unde stătuse atunci ducele Ioan al Burgundiei. Întrebările şi lămuririle se desfăşurau uşor, căci bătrânul boier vorbea puţin franţuzeşte şi italieneşte. Învăţase aceste limbi de la genovezi, cărora turcii îl vânduseră ca sclav, după ce şi el căzuse prizonier în acea luptă.

Încă la 13 septembrie Vlad Dracul începu să ase-dieze Tumu – cetăţuia de pe malul românesc. Turcii rezistară. In noaptea ceţoasă care urimă le aduse întăriri o corabie din Nicopol. La 14 septembrie apăru armata ungurească, în frunte cu Ioan de Hunedoara. Neobositul ostaş se urcă îndată într-o barcă şi merse la bordul vaselor, spre a se întâlni cu Wavrin, care zăcea bolnav în cabina sa. Avu o întrevedere şi cu Francesco Condolmieri, după care, întorcându-se pe ţărm, se consfătui cu Vlad Dracul. In urma convorbirilor purtate se hotărî continuarea asediului început, sperându-se că într-o zi-două cetăţuia va capitula. Nici după o săptămână însă acest lucru nu se întâm-plă. Zidurile rezistară bombardamentului, iar încercarea de a da foc acoperişurilor, cum se făcuse la Giurgiu, dădu greş. Turcii de pe malul opus reuşeau mereu să strecoare întăriri.

Anotimpul fiind înaintat, se hotărî suspendarea asediului. Planul campaniei prevedea, de fapt, o încercare de trecere a Dunării, iar nu cucerirea tuturor cetăţilor de pe malul ei. Trecerea fluviului se arătă prea grea pe la Nicopol, unde se stabilise iniţial, deoarece pe malul bulgăresc se adunase între timp o armată turcească destul de puternică. De aceea Ioan de Hunedoara alese ca nou punct de trecere gura Jiului, unde trimise să i se pregătească dinainte numeroase plute. Armata maghiară şi română porni de la Tumu -spre apus, flota ridică şi ea ancorele în aceeaşi direcţie. Observând manevra, turcii din Nico-ipol începură şi ei, pe malul bulgăresc, marşul către apus, supraveghind zi şi noapte mişcările galerelor şi ale armatei potrivnice. De pe corăbii se vedeau în fiecare noapte focurile taberei turceşti; după cum povesteau iscoadele, turcii aprindeau chiar focuri mai multe decât le trebuiau, ca să pară mai numeroşi. ‘

Comandantul burgund, care îi ţinea locul lui Wavrin – mereu bolnav – îmbarcă într-o noapte în luntre mai mulţi soldaţi, cu câteva tunuri mici şi simula o debarcare îmipotriva turcilor, dezlănţuind de pe galere un bombardament zgomotos. Turcii se înspăimân-tară, părăsiră tabăra şi pe câţiva prizonieri ramâni şi unguri pe care-i duceau cu ei. Aceştia trecură fluviul înot şi povestiră că dacă numai 2-300 de oameni ar fi debarcat într-

adevăr, ar fi putut pune mâna pe tabăra în care turcii lăsaseră toate bagajele. A doua zi, abia după amiază, detaşamentele turceşti, dându-şi seama de înşelătoria a căror victimă fuseseră, apărură iarăşi pe mal şi începură a bombarda galerele, de unde iii se răspunse cu râsete ‘batjocoritoare.

La 28 septembrie se ajunse la gura Jiului, în faţa căreia, pe malul bulgar, se înălţau ruinele Rahovei, distrusă încă de expediţia din 1396. Flota efectua o debarcare şi burgunzii se întăriră între aceste ruine, cu arcaşi şi maşini de război. De aci ei respinseră pe turcii care îi atacară. Dădură astfel putinţă armatei lui Ioan să treacă Dunărea. Turcii opuseră o rezistenţă slabă, dar se retraseră în ordine spre interior, distrugând în cale tot ce puteau. Armata maghiară îi urmări puţină vreme, se întoarse însă pe neaşteptate şi trecu din nou pe malul stâng. Voievodul explică lui Wavrin că nu voise să fie atras prea departe de Dunăre, unde risca o înfrângere. Proviziile erau puţine, abia ajungeau pentru vreo două zile. Din Ţara Românească, hrana promisă de Vlad Dracul se aducea cu greu. Erau secătuiţi şi oamenii de aci. De trei-patru ani războaiele nu mai încetaseră.

Pe la începutul lui octombrie se lăsă deodată un asemenea frig, Inoît se ivi temerea că Dunărea ar putea îngheţa în scurtă vreme. Comandanţii flotei propuseră să ierneze în vreun punct, mai la apus de Rahova, reîncepând campania în anul următor. Ioan de Hunedoara le arătă însă că mai jos de Porţile de Fier nu se găseşte nici un loc favorabil unde vasele să se poată adăposti, ferite de atacurile turceşti. Îi sfătui să coboare spre mare, înainte ca gheţurile fluviului să-i prindă şi să-i dea legaţi în mâna turcilor.

Astfel luă sfârşit această campanie pe Dunăre. Armata maghiară şi munteană se întoarse fiecare în ţară, iar flota coborî pe Dunăre şi la 2 noiembrie 1445 ajunse la Constantinopol, unde apusenii aflară că împăratul bizantin încheiase pace separată cu turcii. Peste câteva zile, galerele plecară spre Veneţia. Rezultatul cel mai de seamă al acestei campanii a fost recucerirea Giurgiului şi păstrarea mereu vie, în rân-durile popoarelor balcanice, a sentimentului că nu sunt părăsite, după înfrângerea de la Vama, ce nă-ruise atâtea nădejdi.

Colaborarea cu flota contribui la întreţinerea, în sufletul voievodului Transilvaniei, a iluziei ajutorului militar din partea apusului. Încă în vremea luptelor de la Nicopol şi Rahova el elaborase, împreună cu Condolmieri, planul de acţiune pentru o viitoare campanie. Ou acest fapt trebuie pusă în legătură şi intenţia manifestată la un moment dat de comandanţii flotei de a ierna pe Dunăre. Planul stabilit nu se cunoaşte, dar e probabil că se întemeia pe acela întocmit cu vreun an şi jumătate mai înainte de cardinalul Cesarini, care prevedea trecerea Dunării cât mai aproape de vărsare, având concursul unei flote şi înaintarea spre Adrianopol pe drumul cel mai scurt, ocolind pe la răsărit obstacolul natural al munţilor Balcani. In toamna anului 1445, îndată după întoarcerea de la Dunăre, Ioan de Hunedoara împărtăşi papei acest plan, iar în iarnă trimise din nou emisari la Roma şi la curtea ducelui Burgundiei. Răspunsul se lăsa aşteptat, astfel că la 20 februarie 1446 Ioan, care era atunci la Debreţin, cerea cu insistenţă papei un răspuns definitiv

până la mijlocul lui aprilie. Un contemporan notează însă că solul trimis la Roma şi în Burgundia „n-a adus altceva decât vorbe goale”.

O atmosferă de acalmie cuprinde scena raporturilor dintre statele europene şi turci. Veneţienii încheie şi ei pace cu sultanul Mohammed II, în februarie 1446. Tratatul fu semnat în septembrie de bătrânul Murad II, care în urma revoltelor ienicerilor reluase cârmui-rea. In Balcani, despotul sârb se menţine în bune relaţii cu Imperiul otoman, sprijinindu-se pe el în duşmănia ce o avea cu Veneţia, iar Vlad Dracul plăteşte în continuare tribut Porţii.

În această linişte relativă, Ungaria găsi răgazul trebuincios pentru a se ocupa din nou de îndreptarea stărilor interne, de rezolvarea spinoasei probleme a conducerii statului. Tratativele cu habsburgii pentru revenirea efectivă la tron a copilului Ladislau V nu reuşiseră, iar alegerea unui nou rege ar fi stârnit prea multe resentimente înăuntru şi coimplicaţii diplomatice în afara hotarelor. Sistemul guvernării prin acei „căpitani”, dintre care făcea parte şi Ioan de Hunedoara, se dovedise neputincios în menţinerea ordinei şi liniştii. Se simţea cu tărie nevoia unei conduceri unice, autoritare, cu prestigiul şi cu experienţa necesară pentru a înfrânge nesupunerea feudalilor turbulenţi şi a organiza apărarea graniţelor.

Pentru ziua de 1 iunie 1446 fu convocată, la Buda, dieta ţării. După deschidere, ea se mută pe câmpul Râkos, în vecinătatea capitalei. Dieta recunoscu, în principiu, drepturile la coroană ale lui Ladislau V, dar în acelaşi timp, ţinând seamă de împrejurarea că aceste drepturi nu putea fi traduse deocamdată în fapt, afirmă necesitatea unei conduceri unitare, pro-punând alegerea unui guvernator.

La 5 iunie 1446 se trecu la alegerea guvernatorului. Marii baroni voiră să se retragă din şedinţă, după obicei, pentru a se sfătui între ei asupra persoanei pe care să o propună. Nobilimea provincială, puternic reprezentată în dietă, nu-i lăsă să plece ci începu din toate părţile să strige numele lui Ioan de Hunedoara. Baronii nu îndrăzniră a se împotrivi şi astfel Ioan fu în unanimitate ales guvernator al Ungariei. Doar el căută să se opună alegerii într-un rang iatât de înalt şi pe care nu-l râvnea. I se atrase atenţia că toţi sunt obligaţi să se supună hotărârilor dietei; astfel acceptă şi el, depunând jurământul, în limba maghiară – nu în cea latină, cum se obişnuia. De la 13 iunie actele oficiale şi legile se emit deja în numek său.

Această înălţare, a lui Ioan de Hunedoara la conducerea ţării se datora, desigur, imensului prestigiu pe care şi-l câştigase, până peste hotare, în strălucitele camlpanii ce le condusese împotriva turcilor, în timpul cărora dovedise tot atât de înalte calităţi şi în victorie şi în înfrângere.

Era însă şi o urmare a puterii personale la care se ridicase în rândurile nobilimii. Prin vederile sale politice el se apropia de mica nobilime şi era sprijinit de aceasta. In fapt însă, devenise unul din cei mai mari nobili din Ungaria. Baronii îl dispreţuiau ca pe un „parvenit”, nu se împăcau cu acţiunile sale, nu-l recunoşteau drept unul de-al lor, dar nu puteau să nu tină seama de puterea sa, se temeau de el.

Serviciile mari şi îndelungate aduse regelui sub diferite forme îi priîejuiseră proaspătului guvernator strângerea unei averi imense, îndeosebi

după anul 1440. In jurul acestui an, moşiile sale aveau o întindere de aproximativ 500.000 de jugăre. Ca răsplată pentru victoriile sale din anii următori, pentru cheltuielile suportate de el în acele ocazii, este dăruit de rege mereu cu alte şi alte moşii. De pildă, după „campania cea lungă” primeşte marile domenii ale cetăţilor Deva şi Gurghiu. In vara anului 1444, do-bândeşte de la Gheorghe Brancovici domeniul Siriei, din regiunea Aradului. După campania de la Vama sunt confiscate toate moşiile pe care le deţinea Brancovici în Ungaria. (Aceasta ca represalii pentru rezerva în care se ţinuse despotul în cursul campaniei şi pentru legăturile lui cu turcii). Şi aceste moşii intră în patrimoniul lui Ioan. In 1446, eînd este ales guvernator, suprafaţa totală a domeniilor sale atingea vreo 5’/2 milioane de jugăre.

Veniturile acestor moşii au constituit una din bazele guvernării sale interne şi ale luptei anti-otomana Este limpede faptul că a folosit veniturile moşiilor pentru angajarea de mercenari. In atari scopuri, Ioan de Hunedoara a căutat să-şi întărească această bază a puterii, nu numai prin extinderea moşiilor, dar şi printr-o sporire a veniturilor lor. Acest fapt el nu-l urmăreşte însă doar prin obişnuita înăsprire a obligraţiilor iobagilor – deşi nu a ocolit nici asemenea mijloace.

— Ci şi prin introducerea unor metode mai „raţionale” de cultivare şi exploatare a pământurilor. Pe unele moşii ale lui Ioan de Hunedoara de prin comitatele Turda şi Cluj, din cercetarea documentelor timpului, se constată o lărgire a suprafeţei pă-măntului dat de proprietar în lucru iobagilor, pe lingă lotul obişnuit. Pământul acesta este cultivat de iobagi cu uneltele lor proprii, recolta împărţindu-se, probabil, într-o proporţie mai avantajoasă pentru proprietar.

Ioan de Hunedoara a căutat să pună în valoare noi pământuri, pe m’oşiile sale, prin colonizări. Se poate afirma că partea de apus a corrţitatului Bekes a început să se populeze după ce a ajuns în posesia lui. El aşeză aci mai ales sârbi şi bulgari fugiţi din faţa turcilor.’

O altă metodă de ridicare a veniturilor moşiilor sale a fost aceea a dezvoltării proporţionale a diferitelor ramuri ale economiei agrare. Pe domeniile lui se observă o încurajare a creşterii vitelor, alături de formele obişnuite ale cultivării pământului. Semnificativă de asemenea pentru tendinţa lui Ioan de a „raţionaliza” întrucâtva gospodărirea domeniilor sale feudale este întrebuinţarea unor oameni mai învăţaţi în calitatea de administratori ai moşiilor.

A căutat, în general, să ocrotească iobăgimea, în-ţelegând că fără munca acesteia nu se poate susţine nici clasa din care făcea parte, nici poziţia lui personală şi a statului întreg. S-a împotrivit, unde şi cât a putut şi a aflat despre aşa ceva, formelor abuzive, anarhice ale exploatării iobagului, care duceau la ruinarea gospodăriei acestuia, la destrămarea unor sate. In mai multe rânduri, hotărârile luate, sub influenţa sa, de dietă, recomandă respectarea dreptului de liberă mutare a ţăranului, în condiţiile obişnuite, adică plătindu-şi în prealabil darea după păElekes, lucrarea citată, p. 305 mânt. Acţiunea lui în favoarea ţărănimii s-a desfăşurat aşa dar doar în limitele intereselor clasei din care făcea şi el parte şi ale statului acesteia.

Tot în interesul creşterii veniturilor, s-a preocupat Ioan şi de minele de pe moşiile sale. Pe unele din ele, din Hunedoara şi Zărand, se aflau locuri pentru spălarea aurului. A încurajat aceeaşi ocupaţie şi în regiunea Baia Mare, Baia Sprie şi Cap-nic, domenii pe care le luase de la Brancovici, sprijinind dezvoltarea oraşelor Baia Mare şi Baia Sprie.

Sprijinirea oraşelor era necesară, întrucât până către jumătatea secolului al XV-lea Ungaria nu era atât, de dezvoltată economiceşte ca să se fi înfăptuit deja o adevărată „piaţă internă", în cadrul căreia oraşele toate să fie în permanente relaţii reciproce, pe întreg cuprinsul ţării. Interesele lor erau grupate pe regiuni. Oraşele săseşti din sudul Transilvaniei aveau legături strânse cu Ţara Românească, iar Bistriţa cu Moldova. Oraşele iminiere din Slovacia reprezentau şi ele o grupare economică oarecum aparte. Cele din apus, Pojon, Gyor şi chiar Buda se orientau înspre Viena. Această particularitate a stadiului dezvoltării lor le determinaseră, în cursul războiului civil din 1440-42, să treacă de partea unor partide diferite, mergând în general alături cu acel grup de feudali care îşi aveau domeniile în apropierea lor. Duşmăniile politice iscate cu acel prilej puneau acum şi mai mari piedici în calea dezvoltării relaţiilor dintre ele, pe scară naţională.

Tocmai din acest motiv, Ioan de Hunedoara, după alegerea sa ca guvernator, nu s-a putut sprijini de la început pe oraşe, cel puţin nu pe toate, ci numai pe nobilimea de rangul al doilea.

Deoarece nobilimea mică, singură, reprezenta prea puţin, constituind un sprijin redus în înfăptuirea grelelor sarcini interne şi externe pe care avea să le înfrunte ca guvernator şi deoarece aceeaşi nobilime s-a dovedit, în unele împrejurări, destul de nesigură, de şovăielnică în atitudinea ei, Ioan de Hunedoara a căutat să-şi lărgească partida atrăgând de partea lui şi oraşele.

Pe vremea când era voievod al Transilvaniei, prin 1441 şi 1443, el ajută Braşovul şi Sighişoara să ţină ori să înfiinţeze o monetărie, împotriva dreptului pe care-l primise Vlad Dracul de la regele Ungariei, de a avea el o monetărie în Sighişoara. Faptul acesta deschidea oraşelor amintite o nouă sursă de venituri băneşti, decurgând din dreptul de a bate monedă.

Tot în calitate de voievod al Transilvaniei, Ioan îşi manifestă intenţia de a repune oraşul Cluj în drepturile ee-i fuseseră luate, ca pedeapsă pentru că ţinuse partea ţăranilor răsculaţi în 1437-38.

Unor oraşe de pe moşiile sale le acordă dreptul de târg, de care se bucurau numai oraşele libere regale. Autorizează întărirea zidurilor ce împrejmuiau Sibiul şi Braşovul. Face continue comenzi de arme, tunuri, echipament diferit, unor oraşe din Transilvania şi Ungaria, încurajând astfel pe meşteşugari. Stăruie pentru participarea reprezentanţilor orăşenimii în diete. După închiderea unor diete, îi reţine uneori câteva zile pe aceşti reprezentanţi, pentru a se consfă-tui cu ei în chestiuni care-i priveau. De fiecare dată când încheierea vreunui tratat de pace, cu Austria sau cu Imperiul otoman, deschidea perspectiva unor lărgiri a relaţiilor comerciale ale Ungariei, înştiinţează oraşele că au drum liber spre Viena ori spre Ţara Româneaseă. In urma dispoziţiilor sale, de fiecare dată când se emiteau noi

monede, trebuiau aleşi Şi oameni de încredere din oraşe care să supravegheze operaţia.

Orăşenimea a răspuns acestor măsuri manifestân-du-şi în repetate rânduri încrederea şi ataşamentul ei faţă de guvernator. Cu cită bucurie îi scrie primarul din Buda, celui din Pojon, anunţându-i vestea că Ioan de Hunedoara a scăpat din primejdia prin care trecuse, în luptele purtate cu turcii în anul 1448! In 1451, trimişii oraşului Pojon îl caută pe Ioan de cinci ori în timp de patru luni, pentru felurite afaceri având poruncă să-l caute „oriunde s-ar găsi”. Mai târziu, în 1457, când marii nobili s-au răzbunat asupra familiei sale, ucigându-i pe fiul mai mare, Ladislau, era de temut o revoltă a sărăcimii şi a lucrătorilor din Buda.

Ioan de Hunedoara a ţinut seama şi de însemnătatea pe care o putea avea pentru el simpatia maselor populare şi a încercat să întreprindă ceva şi în folosul lor, deşi acestea erau dispuse să-l urmeze chiar numai pentru faptul că el ajunsese să întruchipeze ideea apărării hotărâte împotriva turcilor.

În această din urmă direcţie, alături de atitudinea faţă de iobagi, mai trebuie reţinută preocuparea lui pentru soarta lucrătorilor din ocnele de sare. A luat măsuri, prin căimăraşii ocnelor, să sporească plata lucrătorilor din Maramureş şi Dej. Nieioînd, până la sfiîrşitul veacului al XV-lea, tăietorii de sare n-au avut o retribuţie mai bună decât în vremea guvernării sale.

În privinţa ţăranilor liberi şi a nobilimii mici se observă multele danii prin care el răsplăteşte slujbele lor militare. Şi prin asemenea danii de moşii, el contribuie la ridicarea unor familii de cnezi hunedoreni în rândurile micii nobilimi.

(Acestea au fost, aşadar, elementele sociale pe care s-a sprijinit Ioan de Hunedoara în cursul guvernării sale.

După alegerea sa ca guvernator, Ioan şi-a întărit poziţia, folosind pârighiile puternice ale puterii de stat. în dieta care se ţine între 12-25 martie 1447 el obţine autorizaţia de a se -folosi, în interesul ţării, de veniturile regale. Acestea se cifrau, în teorie, cam la 200-250.000 de florini aur anual. O bună parte din aceşti bani nu puteau fi însă încasaţi efectiv, deoarece multe moşii regeşti fuseseră risipite, prin danii şi zălogiri în favoarea baronilor şi a bisericii. De asemenea, era extrem de dezorganizată administraţia ocnelor de sare. Primind dreptul de a dispune de aceste venituri, guvernatorul s-a ocupat intens şi de sporirea lor. A luat măsuri energice de control asupra cămărilor sării şi a reuşit, în oîţiva ani, să ridice sumele vărsate de acestea în tezaur până la 100.000 florini anual.

În aceeaşi dietă, el a obţinut o limitare indirectă a puterii marii nobilimi, prin hotărârea de a se convoca de atunci înainte dieta anual, iar la şedinţele ei să fie obligaţi a participa toţi nobilii ce aveau moşii cu cel puţin douăzeci de aşezări, ceea ce însemna că nobilimea mijlocie avea să beneficieze de o reprezentare stabilă. Alegerea unui nou rege nu putea fi tratată fără ştirea şi aprobarea dietei. Cei ce nu s-ar fi supus acestei dispoziţii se făcea vinovat de trădare.

Marea nobilime se vede astfel îngrădită în prerogativele ei interne şi în legăturile ce le avea peste hotare. Ioan de Hunedoara întăreşte în schimb

simţitor puterea centrală, tendinţă pe care şi-o afirmă şi în politica sa faţă de biserică. Profitând de faptul că, în perioadele de anarhie, averile bisericii erau ameninţate de jefuiri şi confiscări din partea feudalilor laici, guvernatorul adoptă o poziţie extrem de semnificativă: nu se lasă antrenat, pe panta simplei rezolvări a acestor diferende în favoarea bisericii, ci afirmă, drept criteriu al dreptului de deţinere a moşiilor, credinţa proprietarului respectiv faţă de ţară, slujba militară cu care contribuie la apărarea ei. El e dispus, prin urmare, să apere bunurile bisericii, dar îi atrage atenţia că favorurile de care se bucură comportă în schimib obligaţii ce trebuiesc respectate. Cu toate că bisericii nu i-a convenit pe deplin acest punct de vedere, ce tindea să o subordoneze puterii centrale, a preferat situaţia dată, în locul violenţelor la care o supuneau unii din marii baroni.

Tinzând, în continuare, să-şi subordoneze întrucâtva clerul, el caută, prin intermediul unor diete din anii guvernării sale, să limiteze dependenţa bisericii din Ungaria de curtea papală, în problema dreptului de numire în „demnităţile bisericeşti, în problema dijmelor strânse de cler, în aceea a competinţei tribunalelor eclesiastice. Astfel, îi declară necredincioşi ţării pe aceia dintre clerici care-şi primeau slujbele direct de la ipapă, fără consimţământul puterii de stat şi intervine pentru suprimarea abuzurilor comise cu ocazia strângerii dijmelor bisericeşti.

Simţindu-se ameninţată de venirea lui Ioan de Hunedoara la conducerea statului şi de guvernarea lui „cu mână de fier” – cum o caracterizează izvoarele – marea nobilime încearcă mereu să-l combată, prin toate mijloacele care-i stăteau la îndemână. In luna septembrie 1447, murind palatinul Hedervâry, dieta, influenţată de marii nobili, alege ca palatin pe unul din cei mai înverşunaţi duşmani ai guvernatorului, pe Ladislau Garai. In alte diete, tot din acel an, nobilimea îngrădeşte măsurile militare pe care le-ar fi dorit Ioan, oprind încă o dată pe guvernator de a proclama ridicarea generală la oaste, în afară de cazurile extreme. Şi în aceste cazuri extreme, trupele nobilimii nu acceptau să lupte decât până la hotare, opunându-se astfel războiului ofensiv pe care-l preconiza Ioan de Hunedoara împotriva turcilor. In schimb, i se acordă dreptul de a proclama ridicarea generală în cazul unei revolte interne, fie şi împotriva unei mişcări a unor nobili.

Se vădeşte astfel caracterul limitat al sprijinului pe care i-l oferă lui Ioan de Hunedoara nobilimea, în special în problemele apărării militare – ceea ce îl determină tot mai mult să se ocupe de întărirea armatei de mercenari. In scopul acesta a reuşit să instituie o dare de 1 florin de aur la câte cinci gospodării iobăgeşti, pentru fiecare nobil ce poseda cel puţin patru sesii nobiliare. Acest impozit a stârnit o oarecare nemulţumire, dar faţă de lipsa de înţelegere ia feudalilor şi a străinătăţii mu exista altă cale de-procurare a mijloacelor pentru întreţinerea armatei la nivelul pe care-l pretindeau împrejurările.

Lupta împotriva marilor feudali pentru consolidarea liniştii interne şi a autorităţii sale se complică din nou, în anii 1446-47, prin conflictul mai vechi cu foabsburgii şi cu puternicii lor aderenţi: Cillei în apus. Jiskra în Slovacia.

Încă din martie 1446 Ioan de Hunedoara primise din partea dietei încuviinţarea de a aduna o armată spre a pune capăt tulburărilor la care se dedase în Croaţia familia Cillei. In aprilie, el pătrunse pe neaşteptate în domeniile acesteia din Slavonia, înfrânse pe Vitovec, căpitanul oştii lui Cillei şi constrânse pe nesupusul duce să ceară pace în termenii convenţiei pe care o mai acceptase odată, în 1441, cu regele Vladislav. Trebuia să promită sub jurământ că va păstra fidelitate faţă de conducerea Ungariei; făgăduia că se va supune dispoziţiilor acesteia în legătură cu moşiile ce le deţinea în cuprinsul ţării şi nu va întreprinde nici o acţiune legată de interesele Ungariei, fără consimţământul aceleiaşi conduceri. Înfrângerea lui Cillei dovedi încă o dată marilor baroni hotărârea lui Ioan şi a partidei sale de a pune capăt abuzurilor lor.

Se încordară tot mai mult, ca urmare a aceluiaşi eveniment şi relaţiile cu Friedrich III. Acesta refuza cu încăpăţânare să înapoieze Ungariei pe Ladislau Postumul şi coroana regală. Ocupase şi refuza de asemeni să înapoieze cetăţile de graniţă, pe care i le zălogise mai demult regina Elisabeta. Printre ele se găsea şi importantul. Oraş Gyor.

În dieta care hotărâse alegerea sa ca guvernator, la 5 iunie 1446, Ioan de Hunedoara fusese din nou autorizat să folosească, la nevoie, forţa armelor spre a pune capăt diferendului cu habsburgii, care se tărăgăna de atâta vreme, întrerupt doar de nesigure ar-mistiţii. Deocamdată, guvernatorul doreşte să evite un conflict armat şi la 11 iunie scrie în acest sens inipăratului. Rezerva sa se datora atitudinii papei Eugen IV, care era în bune relaţii cu Friedrich III şi n-ar fi văzut deci cu ochi buni un atac al Ungariei wnpotriva acestuia. Ioan nu voia să înăsprească astfel legăturile cu papalitatea. Orice tratative cu îimpă-ratul dând însă greş, sfatul ţării hotărî în cele din urmă războiul. Într-o scrisoare către papa, din 18 octombrie 1446, loan de Hunedoara justifică pasul început, încheind prin cuvintele: „De aceea suntein siliţi să pornim acest război drept, căci nioi paginii nu ne-au pricinuit atâta necaz, cât acest principe creştin” •.

Pe la jumătatea lunii noiembrie 1446 începură ostilităţile. Armata maghiară intră în sudul Austriei, Styria, Garintia şi Carniolia, pe care le pustii cu destulă asprime. Nu loan era acela care conducea expediţia. Viena, căreia îi atrăsese atenţia, prin scrisori, să rămână neutră, îu cruţată. Prin decembrie, armata se întoarse în Ungaria. Guvernatorul primise ştiri neprielnice de la hotarele Dunării şi începuse a pregăti o expediţie şi înspre acea partea. Deocamdată are întrevederi cu solii pe care împăratul îi trimise spre a cere pace. Le puse însă condiţia prealabilă a înapoierii cetăţii Gyor, pe care trimişii imperiali nu o acceptară, evitând însă un răspuns hotărât. De altfel, din partea lui Friedrich III nu era decât o manevră menită să-i îngăduie timp pentru a-şi întări armata. In vreme ce, de formă, iniţia aceste tratative, adresa numeroase scrisori oraşelor din Ungaria, îndemnân-du-le să se revolte împotriva guvernatorului.

Acesta se găsea între timp tocmai în cealaltă parte a ţării, în sudul Transilvaniei, pregătind un atac împotriva celui care îi fusese aliat în luptele dintre 1442 şi 1445: domnul Ţării Româneşti, Vlad Dracul.

După sâârsitul campaniei burgunde pe Dunăre, Vlad încheiase iarăşi pace cu turcii şi se pare chiar că, drept condiţie a păcii, le restituise cele câteva mii de bulgari ce se refugiaseră în Ţara Românească, după recucerirea Giurgiului. Loan de Hunedoara nu se putea resemna să accepte ca Ţara Românească să devină din nou un teren nesigur pentru alte campanii eventuale. În vederea scopului său final, organizarea luptei antiotomane, avea nevoie de concursul popoarelor din răsăritul Europei, tot atât cât şi acestea aveau

1 Schwandtner, lucrarea citată II, p. 38.

Nevoie de forţele poporului maghiar. Înfrângând anarhia internă şi asigurându-şi graniţele ide apus, guvernatorul urmărea deopotrivă să dea o formă mai închegată unui front comun de luptă al popoarelor ameninţate de turci, front care până atunci se manifestase mai mult spontan, din partea maselor şi extrem de nesigur din partea unor conducători, ca Brancovici şi a clicilor feudale din jurul lor. Loan de Hunedoara avea nevoie în primul rând de Ţările Române. Influenţa asupra lor îi dădea putinţa să apere temeinic linia Dunării până la vărsare. Cu atât mai stăruitoare era pentru dânsul această necesitate, cu cât în anii aceia continua să spere într-o viitoare folosire a planului de atac a lui Cesarini, în cadrul căruia Ţara Românească avea să constituie principala bază de operaţiuni împotriva Imperiului otoman.

Acestea erau motivele mai adânci care-l hotărâseră pe guvernatorul Ungariei să întărească influenţa sa în Ţările Române. Expediţia fu pregătită în destulă taină. Încă de prin august-septembrie 1446 circulau prin Ardeal zvonuri vagi că se va întreprinde ceva „împotriva duşmanilor regatului”. În a doua jumătate a lui octombrie, loan e prin părţile Braşovului. In toamna târzie, mai probabil prin decembrie, el intră în Ţara Românească. Ducea cu sine pe un pretendent, anume Dan, poate un fiu al lui Basarab II, acela care încercase şiel o efemeră dominie în primăvara anului 1442. Vlad Dracul fu surprins nepregătit şi fugi din Târgovişte. Fu însă ajuns din urmă şi ucis, împreună cu fiul său, Mircea, la satul Bălteni, din ordinul lui Dan. Ceilalţi doi fii, Vlad şi Radu, găsiră scăpare la turci. O scrisoare din 15 ianuarie 1447 confirmă sfârşitul, încununat de un atât de grabnic succes, al acestei expediţii. La 22 februarie guvernatorul revenise deja la Buda, socotind a-şi fi asigurat mai trainic hotarul Dunării şi viitoarea colaborare militară a Ţării Româneşti.

În realitate lucrurile erau departe de a fi liniştite în acele părţi. Cu sau fără sprijin turcesc ori unguresc, mai multe partide şi pretendenţi se luptă între ei. Alături de figuri mai şterse şi greu de identificat, se succed la cârma ţării doi domni: unul, Dan, protejatul direct al lui Ioan, pare a fi reprezentantul mai hotărât al unei orientări duşmănoase turcilor, având ca bază alianţa cu Ungaria. Vom regăsi un personaj cu acest nume, calificat drept domn al Ţării Româneşti, în viitoarea campanie a Ungariei împotriva turcilor, purtată prin sudul Serbiei. S-ar putea să fie aceeaşi persoană. Un al doilea, Vladislav, apare ca apărător al unei linii de compromis: bună vecinătate atât cu Ungaria cât şi cu (turcii. Pe acesta îl găsim în iulie 1447 refugiat la Braşov, sub protecţia lui Ioan, care-l numeşte, într-o scrisoare, rudenie a sa; la 4 august

1447, el pare a fi ocupat deja tronul Ţării Româneşti. Fără a avea o certitudine documentară, se poate presupune din aceste date contradictorii şi confuze că lucrurile s-au petrecut cam astfel: Dan, cel care-l înlocuise şi ucisese pe Vlad Dracul în ianuarie, nu se putuse menţine la tron, în faţa turcilor. Ioan de Hunedoara trebui, cedând acestei evidenţe, să recurgă la o persoană care să se poată bucura şi de încuviinţarea turcească şi astfel îl aflăm devenit domn pe^ Vladislav II, care se va menţine în scaun până la 1456. In cursul campaniei din toamna anului 1448 Ioan de Hunedoara va avea alături de sine pe Dan, încredinţându-i comanda unui important detaşament al armatei. Scurta lui domnie din 1447 îi va fi menţinut acestuia şi calificativul de domn al Ţării Româneşti, ca o amintire recentă, dar care nu mai reprezenta în acel moment o situaţie reală, deoarece în toamna lui 1448 domn în Ţara Ro-mănească este indiscutabil Vladislav, pe care-l găsim în bune relaţii cu Ungaria, precum şi cu comandantul turc de la Nicopol.

Încadrarea mai strânsă a Ţării Româneşti în frontul comun al luptei antiotomane, în urma campaniei din iarna 1446-47 şi a morţii năpraznice a lui Vlad Dracul, n-a reuşit deci decât parţial.

O încercare similară întreprinde Ioan de Hunedoara şi în Moldova. El fusese în bune relaţii cir Ştefan II, fiul lui Alexandru cel Bun. Acesta domnise în Moldova de la 1432, împreună cu fratele său Iliaş, pe care-l înlăturase în 1444, rămânând singur domn. În 1446, Ştefan e îndepărtat de la tron de Roman II, fiul lui Iliaş. Ioan de Hunedoara trimite la începutul anului 1447 o armată în Moldova, sub conducerea nobilului Petru Csupor, pe care cronica moldovenească l-a păstrat sub numele, parcă luat din basme, de „Ciubăr vodă”. In fapt, acesta nu făcu altceva decât să înscăuneze pe pretendentul Petru II, fiul lui Ştefan, înrudit prin alianţă cu guvernatorul Ungariei. Petru II recunoscu suzeranitatea Ungariei asupra Moldovei şi îi cedă puternicului său protector cetatea Ohilia, important punct de apărare la gurile Dunării, pe care Ioan de Hunedoara se grăbi să-l întărească cu garnizoană maghiară. In favoarea acestui aliat şi spre a-l feri de pretenţiile polone şi de ale pribeagului Roman II, Ioan de Hunedoara scrie la 1 august 1448 regelui Cazimir IV al Poloniei, care se învoi cu prezenţa lui Petru în scaunul moldovenesc. Nu pentru multă vreme însă.

Anul 1447 aduse şi o nouă etapă în conflictul cu partida habsburgică şi cu Jiskra. Nu era o soluţie definitivă, dav cel puţin se contura un armistiţiu cu sorţi mai durabili şi o bază pentru tratarea unei păci reale.

La 23 februarie 1447 muri papa Eugen IV. Urmaşul său, Nicolae V, nu mai avea faţă de împărat obligaţiile personale asumate de înaintaşul său şi putu arăta mai multă libertate în tratarea împăcării lui Friedrich III cu statul maghiar. In aprilie 1447, noul papă scrise împăratului, îndemnându-l să se împace cu Ungaria. In acelaşi sens scrie, în mai şi lui Ioan de Hunedoara. Întrucât din partea habsburgului nu primise nici un răspuns, îi repetă acestuia îndemnul său, oferind un mediator în persoana cardinalului Carvajal. Acesta îşi începu de fapt activitatea abia

— Ioan de Hunedoara după ce ambele părţi căzuseră de acord asupra unui nou armistiţiu pe doi ani, care se încheie la 1 iunie 1447 şi al cărui

rezultat principal fu învoirea lui Friedrich III de a restitui cetatea Gyor. Celelalte oraşe, împăratul le păstra până la încheierea păcii definitive, în vederea căreia trimişii săi şi ai Ungariei urmau a se întâlni, la 11 noiembrie la Viena, cu legatul papal. Dacă în acea viitoare întrevedere nu s-ar fi ajuns la un acord, chestiunea avea să fie supusă arbitrajului papei şi colegiului cardinalilor.

Împăratul respectă de astă dată armistiţiul şi restitui într-adevăr cetatea Gyor, la sfârşitul lunii iunie, încheierea armistiţiului acestuia atrase după sine şi împăcarea lui Ioan cu Jiskra, împotriva căruia în primăvară se mai dăduseră încă lupte. Împăcarea, ce avu loc în iulie 1447, prevedea în esenţă dreptul lui Jiskra de a mai stăpâni Slovacia încă trei ani, ur-mănd ca după acest termen să restituie totul Ungariei. El se obligă totodată să dea tot sprijinul său guvernatorului îmipotriva oricărui duşman intern.

Pacificarea aceasta a părţilor de apus şi nord arată că Ioan de Hunedoara era, la acea dată, destul de puternic spre a impune o pace, dar nu îndeajuns pentru a impune pacea care ar fi vrut-o în urma înfrân-gerii adversarilor. Totuşi, rezultatele eforturilor sale politice din anii 1446-47 rămân considerabile. Ungaria era momentan mai puternică şi mai unitară decât fusese în vremea oricărui suveran din ultimii vreo şaizeci-şaptezeci ide ani. Spatele frontului îi era asigurat dinspre habsburgi, având pentru aceasta şi concursul diplomatic al papei, prin legatul Garvajal. Legăturile Ungariei cu Serbia rămâneau îndoielnice, dar cele cu IŢările Române se întăriseră şi el putea conta de aci pe un ajutor militar cam de 10.000 de oameni. Speranţele popoarelor subjugate din Balcani îl aşteptau, neclintite. Prin lupta şi activitatea lui de după alegerea ca guvernator, el nu făcuse altceva decât să-işi pregătească mai trainic temelia unei noi încercări de a îndreptăţi nădejdile puse în el, LT'NGA MORMÂNTUL LUI MURAD

„Nu curajul ne-a lipsit, ci armele...”

Ioan de Hunedoara.

La o nouă campanie ofensivă, pentru alungarea turcilor din Europa, se gândise Ioan de Hunedoara încă în cursul anului 1447. După ce aflase de alegerea ca papă a lui Nicoîae V, el trimise la Roma pe Nicolae Laszoeki, arhidiaconul de Cracovia, un polon care venise în ţară o dată cu Vladislav I. In drum spre Roma, acesta trecu şi pe la Veneţia. Cu o misiune asemănătoare fu trimis la Napoli, pe lângă Alfons V regele Aragonului, corniţele Ştefan de Segno. Scrisori cu cereri de ajutor sunt adresate ducelui Filip al Burgundiei şi regelui Franţei, Carol VII. Banul Croaţiei, Franko de Talovac, merse la Raguza.

Soliile de la Roma şi Napolfse întoarseră abia după vreun an, fără rezultat. Un ajutor bănesc promite doar Raguza. La 1 aprilie 1447 raguzanii scriu lui Ioan de Hunedoara ca, în ciuda greutăţilor pe care le au, ti vor trimite neapărat 2.000 de florini, chiar în acea vară, în ziua în care va trece Dunărea cu armata. Se vede de aci că expediţia era plănuită pentru vara lui 1447. Promisiunile unui ajutor fiind atât de sărace, Ioan de Hunedoara amină campania cu un an. II determina la aceasta şi speranţa încheierii păcii definitive cu habsburgii, aşteptată pentru la toamnă. O dată ce s-a văzut că o astfel de pace nu s-a putut înfăptui, rămânând în vigoare doar armistiţiul,

care expira în iunie 1449, guvernatorul trebui să se decidă pentru o acţiune în cursul anului 1448. Reluă deci, în 1448, cu şi mai multă insistenţă, demersurile diplomatice iniţiate cu un an înainte. Ţările europene îl puteau ajuta în mai multe feluri: cu armate obişnuite, cu trupe de voluntari „cruciaţi”, cu flotă, cu sume de bani.

De la împăratul german, Ioan de Hunedoara nici nu ceru vreun ajutor. Era mulţumit şi numai cu gân-dul că nu va fi atacat de habsburgi în cursul campaniei; mai mult nu aştepta de la ei. Scrise în schimb regelui Poloniei, care, scuzându-se cu neîntreruptele incursiuni tătare, ce îl obligau să ţină armata la hotarele de răsărit, îi trimise doar un mic detaşament, de cel mult 1.000 de călăreţi.

Insistenţe mai mari depuse guvernatorul în Italia, de unde nădăjduia bani şi flotă care să acţioneze iarăşi în strâmtori. Tratativele avansară mai mult cu AMons, regele Aragonului, pe lângă care se mai găsea încă solul maghiar, corniţele Ştefan de Segno. Un trimis al regelui Alfons venii în aprilie 1448 de la Napoli la Buda, adueînd cu sine daruri şi vestea îmbucurătoare că stăpânul său e favorabil încheierii unei alianţe împotriva turcilor. In liunâe se întoarce. la Buda însuşi Ştefan de Segno, cu formularea punctelor tratatului de alianţă cu Acagonul. La 24 iunie 1448 Ioan îi răspunde regelui că acceptă tratatul, că se înarmează în vederea campaniei şi îi va transmite planul de acţiune. Care au fost punctele acestei convenţii? Amănuntele ei nu se pot desprinde limpede. E aproape sigur că prevedea o colaborare navală a Aragonului, spre a repeta încercarea din 1444 de a ibloca strâmto-rile. Pentru realizarea unui atare plan însă, forţele maritime ale Aragonului erau insuficiente. Se impunea şi concursul naval al Veneţiei, precum şi cel financiar al papei.

Aceste două condiţii nu putură fi întrunite. Călătoriile pe care acelaşi Nicolae Laszocki le întreprinde la Roma îi aduc guvernatorului, din partea papei, titlul şi însemnele de duce, dar în privinţa ajutorului bănesc ori militar numai promisiuni, ce nu se vor împlini. Acţiunile pentru adunarea banilor necesari fură iniţiate de către papă atât de târziu, încât expediţiei proiectate nu-i mai puteau folosi cu nimic. Abia la 28 august ipapa cerea marelui maestru al ordinului teutonic să triimită la Roma o treime din sumele adunate pentru convertirea rutenilor şi altor „necredincioşi”, întrucât urmau a fi date ca ajutor Ungariei împotriva turcilor. Nici. Din colectările de dijme sau alte venituri papale oastea lui Ioan n-a beneficiat cu nimic.

În ce priveşte concursul militar al Veneţiei, el este cu desăvârşire compromis de evenimentele ce aveau loc în Italia. In 1447 murise Filiippo Viseonti, ducele Milanului, fără a lăsa moştenitori. Singurul urmaş care putea invoca anumite drepturi legale era regele Al’fons al Aragonului. Profitând de situaţia confuză creată la Milano (oraşul ar fi preferat să formeze o republică independentă), Veneţia ocupă localităţile Lodi şi Piacenza, ceea ce prilejui războiul între ea şi Milano. Veneţia trimise către apus, pe râul Pad, o flotă, pe care însă Francesco. Sforza, comandantul trupelor Milanului, o distruse; aceeaşi soartă avu şi armata de uscat a Veneţiei, în septembrie 1448. Al-fons intră în război împotriva Veneţiei. Aceasta însă îi distruse flota în luptele

navale de la Messina şi Siraeusa, pe coastele Siciliei. Pacea între Aragon şi Veneţia se încheie abia în 1449. Astfel, conflictele statelor italiene împiedicară punerea în aplicare a tratatului de alianţă al Ungariei cu Aragonul, cât şi nă-dăjduirea vreunui ajutor veneţian. Impresionat de evenimente şi văzmd în ele un binevenit prilej de a-şi scuza inacţiunea, papa Nicolaie îl sfătui pe Ioan de Hunedoara să amâne campania cu încă un an, când împrejurările îi vor îngădui să-l ajute mai mult. Era confirmarea unui nou eşec al încercărilor de a se înjgheba o alianţă europeană.

La 8 septembrie 1448, guvernatorul îi răspundea papei printr-o scrisoare demnă, în care reproşurile abia se pot reţine să nu înfrângă forma respectuoasă în care trebuia să se adreseze capului bisericii: „Ne-am adresat sanctităţii voastre cu deplină încredere, în convingerea că nu vom dobândi numai speranţe, ci ajutor real. Sanctitatea voastră însă, dân-du-ne mai mult curaj decât sprijin, doreşte amânarea campaniei şi prevede întârzierea ajutorului. Atunci însă când vechiul nostru duşman a câştigat noi puteri de pe urma ultimelor înfrângeri ale creştinătăţii şi se adună la hotarele noastre cu mari forţe, e mai cu folos ca şi noi să luăm degrabă armele, pentru ca lovitura să nu ne afle nepregătiţi... Ştirea ne-a venit prea târziu. Războiul e hotărât, armata adunată, poruncile sunt date. E întotdeauna mai mare puterea fotosind-o în atac, decât în apărare şi soarta războiului surâde mai mult aceluia care-l caută pe duşman în propriul său pământ. Pe lângă aceasta: e grea întrebare dacă în anul viitor se va mai aduna armata de acum şi va mai fi aşa de însufleţită. Din partea noastră, suntem gata să facem totul ca să ferim patria de primejdia ameninţătoare. In faţa urmaşilor noştri îmi p. are de tot atât slavă atât izbânda, cât şi moartea în luiptă. Noi şi vitejii noştri tovarăşi ne-am primejduit viaţa pentru binele creştinătăţii şi ar fi de dorit ca şi sfântul părinte să dăruiască un ajutor bănesc, pentru strângerea unei armate de sprijin” l.

Scrisoarea subliniază în cuvinte simple concepţia politică şi militară a lui Ioan de Hunedoara. Ea mai arată încă un fapt: putea rămâne apusul indiferent şi prins în meschinele lui certuri intestine; pe marele erou acest lucru îl putea întrista sau indigna, dar nu-lputea face să dezarmeze. Şi nu-l putea dezarma pentru că nu se dădeau bătute nici popoarele din aceste părţi, la al căror glas înăbuşit, dar totuşi puternic, ca un tunet subteran, Ioan de Hunedoara era, atunci, printre atât de puţinii oare îşi apleca auzul.

Fără a aştepta deznodământul tratativelor cu apusul, el se pregătea. Conta pe ajutorul ţărilor direct

1 Citat după L. Kiss, A rigomezei hadjârat, în Hadtqrtenelmi kozlemenyek (Bătălia din Câmpia Mierlei, în revista Comunicări de istorie militară), 1895, p. 17l-2.

Ameninţate de turci, dar miai cu seamă pe forţele interne ce-i stăteau la dispoziţie.

Izvoarele amintesc de un ajutor de 8.000 de călăreai romani, sub conducerea lui Dan, „domnul Ţării Ro-măneşti”. Mai menţionează chiar o încercare românească de trecere a Dunării pe la Nieopol, respinsă de begii turci. Im octombrie 1448, domn în Ţara Ro-mănească era însă în mod sigur

Vladislav II, aflân-du-se în bune relaţii cu comandantul turc din Nico-po’l, dar temându-se totuşi de un atac turcesc împotriva sa. A stabili deci adevărul asupra ajutorului muntean dat acestei caimipanii e destul de greu. Am făcut mai înainte presupunerea că Dan ar fi comandat de fapt trupe de-ale Ungariei, poate transilvane, întrucât în toamna aceea njar mai fi fost domn decât cu numele. S-ar mai putea pune şi întrebarea dacă acest Dan şi cu Vladislav II n-au împărţit cumva, un scurt timp, domnia în Ţara Românească, primul în partea de apus de Olt, iar celălalt în răsărit? Primul ar fi iparticipat la campanie (şi poate tocmai de aceea şi-a pierdut definitiv tronul), iar al doilea, nu? In acest caz însă, Dan n-ar fi avut de unde oferi un contingent militar atât de important, cât reprezentau, pentru Ţara Românească, cei 8.000 de călăreţi pe care îi pomenesc izvoarele. In schimb s-ar explica întrucâtva de ce Vladislav II, deşi în bune relaţii cu turcii, se temea totuşi de un atac din partea lor; putea fi suspectat eventual de complicitate ascunsă cu celălalt domn. Este, precum se vede, o problemă încă destul de obscură această participare munteană la luptele din 1448. In orice caz, chiar dacă am admite-o, credem că numărul de 8.000 de soldaţi trebuie întrucâtva redus.

Nu s-a putut asigura însă în nici un fel concursul despotului Brancovici. Campania urma să se desfăşoare peste teritoriul sârbesc şi în aceste condiţii aprovizionarea, transporturile armatei, în mare parte succesul însuşi al expediţiei depindeau de Serbia. Ioan de Hunedoara i-a solicitat din vreme alianţa, pe mai mult decât de pregătirea diplomatică a p niei, Ioan de Hunedoara s-a preocupat însă de pregătirea internă, de strângerea de arme, echipament, provizii, armată. Chiar experienţa tratativelor purtate cu alte state, în vederea obţinerii unui ajutor, îi arătase că va trebui să se sprijine aproape numai pe propriile sale forţe.

Regiunile în care călătoreşte el mai mult, în scopul pregătirii expediţiei, sunt acelea din răsăritul Ungariei. Aci avea el cele mai multe moşii şi legături personale. Transilvania şi Banatul stăteau aproape în întregime sub directa lui autoritate, deoarece în 1448 mai deţinea şi titlul de voievod al Transilvaniei, comite al secuilor, corniţe de Timişoara şi Solnoc.

Din octombrie 1447 şi până în martie anul următor, guvernatorul călătoreşte prin Transilvania, luând diferite măsuri administrative. Il întâlnim pe rând la Caransebeş, la Aiud, Odorhei, Sebeş, Sighişoara şi Turda. În primăvara lui 1448 merge iarăşi în Ungaria propriu zisă, iar în mai participă la dietă, la Buda. In această dietă s-a încuviinţat campania împotriva turcilor şi cheltuielile cerute de ea. Tot aci a fost „din nou ales, ca al doilea voievod al Transilvaniei, omul de încredere al lui Ioan, Emeric Pelsoczi Bebek, iar ca locţiitor al guvernatorului, în cazul lipsei acestuia din ţară, fu desemnat Nicolae Ujlaki.

După dietă, Ioan de Hunedoara îşi intensifică preparativele. Il aflăm dând dispoziţii pentru a se plăti solda ostaşilor. In iulie e din nou în Ardeal. La 1 august anunţă, din Mediaş regelui polon Cazimir IV apropiata plecare în campanie, adăugind, de circumstanţă, printre motive şi pe acela al răzbunării morţii crunte a regelui Vladislav I – polon şi el, ca şi cel căruia îi scrie acum. Peste câteva zile pleacă la Timişoara. Revine în Transilvania, dând în toate

părţile porunci de a se aduna bani de la anumiţi nobili, precum şi de a i se trimite din Dej, desigur pentru nevoile armatei, 1000 bolovani de sare. Către sfârşitul lui august e la Caransebeş, apoi la Dunăre, în tabăra de la Rubin, unde rămâne pentru a lua ultimele măsuri în vederea pornirii atacului.

Care erau forţele militare de care dispunea Ungaria în vremea aceea şi deci care puteau îi rezultatele acestei febrile activităţi de organizare ce o desfăşura guvernatorul?

Ungaria era, pe la jumătatea veacului al XV-lea, o putere militară însemnată în rândul ţărilor europene. Putea dispune de soldaţi mai mulţi decât, de pildă, Anglia, Franţa sau Polonia. Se socoteşte că ar fi putut aduna cam 80.000 de oameni pentru un război de apărare şi cam jumătate din această cifră pentru o campanie dincolo de graniţă. Ca şi în Imperiul german însă, multele abţineri ale nobililor împiedicau mobilizarea în întregime a tuturor acestor forţe. In comparaţie cu Imperiul otoman, care putea arunca în luptă, chiar într-un război ofensiv, 150-170.000 de oameni (socotind şi trupele auxiliare), puterea militară a Ungariei apare destul de redusă.

Pentru campania din 1448, Ioan de Hunedoara a reuşit să adune, în total, cam 22-24.000 oameni, în mare parte mercenari. Nucleul armatei consta din aşa-zisele banderii regale, compuse din ostaşi plătiţi din veniturile regale, pe care Ioan, ca guvernator, primise dreptul de a le folosi în asemenea scopuri. Banderiile regale erau compuse mai ales din cavalerie grea. Din aceeaşi armă făceau parte şi cei vreo 1.000 de polonezi, trimişi ca ajutor de regele Cazi-mir IV.

Banderiile nobililor constau din călăreţi uşor echipaţi. O însemnătate mai mare a putut acorda de astădată Ioan de Hunedoara şi infanteriei şi în special transportului ei pe căruţe, după felul husiţilor. Este campania în care a încercat, în cea mai largă măsură, să aplice acest sistem de transport şi de luptă. Avea în armata sa cam 4.000 de infanterişti, mercenari din toate naţiile, dar mai cu seamă nemţi şi cehi.

În privinţa armamentului, în afară de cel obişnuit – arcul cu săgeata, sabia, lancea – s-a dat acum o atenţie deosebită armelor de foc, pe atunci constituind ultimul cuvânt al tehnicii. În multe oraşe din Ungaria se dezvoltă, în prima jumătate a secolului al XV-lea, turnătorii de tunuri şi ateliere pentru fabricarea prafului de puşcă. Ioan de Hunedoara face din plin comenzi unor asemenea ateliere, în special la Bârtfa şi la Pojon. Se fabricau şi tunuri mai mari, de asediu şi tunuri mici, de luptă, aşezate pe două sau pe patru roţi. Gloanţele de tun erau de obicei din piatră, dar şi din plumb sau aramă.

Izvoarele sunt de acord în a afirmia că Ioan de Hunedoara a avut cu el tunuri numeroase în campania din 1448. Se spune că armata sa ducea cu sine vreo 2.000 de căruţe, din care multe trăgeau după ele şi tunuri. Printre acestea este chiar arătat un model aparte, numit „zarobotana”, cuvânt deformat din limba italiană („eerbottana”) şi care însemna un tun ce bătea la distanţă mai mare, întrucât avea o ţeava mai lungă deoît se întâlnea pe atunci în mod obişnuit.

Pe căruţele ce transportau infanteria se găseau încărcate proviziile şi armele trebuitoare. În fiecare căruţă mai stăteau câte doi luptători, unul

înarmat cu archebuză, altul cu armament obişnuit şi cu scut. Arohebuzele erau foarte greoaie la mânuit şi nu se puteau folosi decât în apărare, în locuri alese din vreme, căci pentru tragere trebuiau rezemate pe un suport înfipt în pământ.

Pregătirile acestea se desfăşurau într-o atmosferă destul de grea pentru Ioan de Hunedoara. Marii nobili nu-i dădeau nici un sprijin. Sătui de energia guvernării sale, îi priveau eforturile cu nădejdea tăinuită ca o înfrângere îl va face să nu se mai întoarcă sau îi va slăbi prestigiul în aşa măsură, încât să poată fi răsturnat de la putere. Mica nobilime nu era obligată, după legile, ţării, să ia parte la o expediţie dincolo de hotare. Ştiind la ce se putea aştepta din-tr-o parte, având mâinile legate de cealaltă parte, Ioan de Hunedoara n-a proclamat ridicarea generală a oştirii, nici n-a obligat pe înalţii prelaţi şi pe baronii cei mari să se înfăţişeze cu banderiile lor.

L-au urmat doar aceia care erau apropiaţi guvernatorului prin rudenie, prietenie sau legături directe de vasalitate. Astfel, cronicile înregistrează prezenţa în oaste a celuilalt voievod al Transilvaniei, Emeric Pel-soczi Bebek, cu ‘fratele său Ladislau, a lui Ioan Sze-kely, banul Slavoniei, cumnat cu guvernatorul, a marelui uşier Emeric Marezali, a lui Mihai Szilâgyi, alt cumnat al lui Ioan de Hunedoara şi a câtorva magnaţi şi nobili mai mărunţi. Era de faţă pretendentul turc Saudji (Daud Celebi), acela care venise în Ungaria în vremea campaniei burgunde pe Dunăre.

Scopul pe care-l urmărea Ioan de Hunedoara în a-această campanie era întrucâtva diferit de al celor precedente. In consecinţă, altul va fi şi planul său de atac. Deşi într-o scrisoare către papa, din 17 septembrie 1448, el afirmă că intenţia îi este de a înainta în pă-mântul duşman, „nu doar pentru a purta război, ci pentru a-l sfârşi”, pare cu totul improbabil ca un militar atât de experimentat ca el să fi nutrit iluzia de a atinge într-adevăr un asemenea ţel, cu mijloacele limitate pe care le avea. Nici colaborarea cu Scan-derbeg nu l-ar fi îndreptăţit să creadă că va putea, în acel an, să azvârle pe turci din Europa.

El spera însă să repurteze asupra turcilor o victorie care să-i deschidă pentru anul următor perspectiva unei continuări a campaniei până pe ţărmurile Bosforului. Aşa se explică de ce la sfârşitul lui septembrie, când abia puţine zile îl mai despărţeau de semnalul înaintării, el mai trimitea emisari la Veneţia şi la curtea din Napoli, a lui Alfons „Mărinimosul”, spre a împărtăşi acolo planurile sale şi a solicita un ajutor.

Ioan de Hunedoara îmbrăţişase prin urmare ideea unei respingeri pe etape a turcilor din Europa. Primul pas, ce urma să se înfăptuiască în toamna anului 1448 cu ajutorul lui Scanderbeg, avea să îie cucerirea Macedoniei şi a portului Salonic. Înaintând prin Serbia de sud şi unindu-şi forţele cu cele albaneze, el ar fi tăiat în două partea europeană a Imperiului turcesc. Cucerind Macedonia, Albania era pusa la adăpost de noi atacuri otomane, iar Salonicul putea deveni o bază pentru flotele veneţiană şi ara-goneză, în vederea blocării viitoare a strâmtorilor, iar pe uscat, a loviturii hotărâtoare în direcţia Adriano-polului.

În tabăra lui de pe Dunăre, în cursul lunii septembrie 1448, Ioan de Hunedoara chibzuia asupra ultimelor amănunte ale acestui plan. La 12 septembrie începu înaintarea spre sud, din dreptul vărsării Moravei în Dunăre. O altă parte a armatei trecu marele fluviu pe la cetatea Severinului. Era aceea care, îie că provenea sau nu din Ţara Româneaseă, se afla sub conducerea voievodului Dan. Această armată a înaintat prin valea Timocului şi s-a întâlnit cu grupul principal ce venea de-a lungul malului drept al Moravei, cam la vreo trei-patru zile de marş înainte de Niş.

Armata maghiară ajunse la acest oraş, de unde se îndreptă înspre sud-vest, către localitatea Prokuplje; de aci urmă cursul râului Toplica, până la Kursumlija; drumul oastei coti şi mai nitut spre miazăzi, trecând peste o parte a muntelui Kopaonik, ajungând în valea râului Lab, pe unde, în cel mult două zile, ajunse în Gâmpia Mierlei (Kossovopolje). Era cam prin 14-15 octombrie 1448.

O greşeală pe care a săvârşit-o Ioan de Hunedoara în timpul acestui marş, de peste 300 de km., în teritoriul duşman – cu toată îndelunga sa experienţă, n-a fost nici el scutit de aşa ceva – a îost slaba or-# ganizare a cercetării mişcărilor turcilor. Iscoadele sale i-au adus ştiri puţine şi greşite, eonvingându-l că sultanul era pe la Adrianopol sau Filipopol, în rasă;

Catedrala catolică din interiorul cetăţii de la Alba Iulia, unde e înmormântat Ioan de Hunedoara.

E unul din cele mai vechi şi mai frumoase monumente ale arhitecturii. Medievale din patria noastră.

Ritul Bulgariei, atunci când de fapt armata otomană se aduna la Sofia. Nici când a trecut prin Niş, unde abia 3-4 zile de drutm îl despărţeau de turci, Ioan n-a cunoscut această situaţie; apariţia armatei turceşti pe Câmpia Mierlei, direcţia din care ea venea, a fost o surpriză pentru dânsul. In schimb, Murad era perfect informat despre imişcările armatei maghiare, atât prin ştirile transmise de Brancovici, cât şi prin spionii săi proprii.

O altă greşeală a fost aceea de a confunda, în timipul trecerii prin Serbia, atitudinea despotului cu sentimentele poporului sârb. Refuzul lui Braneovici de a-l ajuta a fost pripit interpretat de Ioan drept duşmănie şi din partea populaţiei, astfel că, după anumite ştiri, el ar fi îngăduit armatei sale, în marş, să jefuiască ţinuturile prin care trecea.

Unde erau în această vreme turcii şi cum se pregăteau ei să înfrunte pe cel mai de temut duşman pe care-l întâlniseră până atunci în Europa?

Sultanul se găsea în vara acelui an în Albania, unde asedia Kjoja. Aci îl ajunseră veştile lui Brancovici despre apropiatul atac din partea Ungariei. Pe la sfârşitul lui iulie, sau începutul lui august, el părăsi Albania şi se îndreptă spre Sofia. Se aştepta să fie atacat cu forţe mai mari decât la Vama, astfel că de aci, din Sofia, el luă întinse măsuri de apărare. Curierii săi străbătură toate părţile imperiului, pana în Asia Mică, vestind în numele sultanului războiul sfânt şi ridicarea generală’ la oaste. In tabăra de la – Sofia se adunară trupele obişnuite: ienicerii, spahiii din Rumelia şi Anatolia, un mare număr de trupe auxiliare. Până şi îndepărtatul emirat al Caramaniei, de multe ori răzvrătit îmipotriva stăpânirii otomane, trimise un detaşament în ajutor. Izvoarele dau

cifre imense în legătură cu armata turcească pusă atunci în linie de luptă. Exagerările lor imerg până la 360-400.000 de oameni. Ştirile cele mai vechi şi mai demne de crezare ale cronicarilor turci vorbesc însă de 50-60.000 de ostaşi, la care se mai adaugă, probabil, un număr destul de însemnat de trupe auxiliare.

Şi din punctul de vedere al pregătirii şi echipării armatei, sultanul luă câteva măsuri noi. O parte din ieniceri erau înarmaţi cu archebuze. Oastea dispunea de o artilerie mobilă, deşi mai slabă decât aceea a ungurilor. Era bine dotată cu armament de rezervă, ceea ce se va vedea în momentele luptei, când Murad va îi în stare, cu totul în afara obiceiului, să înarmeze şi personalul auxiliar: căruţaşi, servitori etc.

Armata otomană porni din Sofia duipă ce Ioan de Hunedoara trecuse prin Niş şi se îndrepta către sud-vest. Turcii trecură prin Pirot, pe lângă Niş, ajungând la Kursunlu-Kilisse (biserica de plumb), care este, după toate probabilităţile, Kursumlija de azi. De, aci urmăriră armata1 maghiară spre Oîmpia Mierlei, mergând pe acelaşi drum pe care aceasta trecuse cu două-trei zile înainte.

Ioan de Hunedoara trebuia să se întâlnească cu Seanderbeg înainte de trecătorile care duceau în valea Vardarului, spre Macedonia. Pentru a-şi odihni,. Anmata, se opri vreo două zile în nordul Câmipiei Mierlei, în apropiere de Pristina, o veche reşedinţă a cnezilor sârbi din secolul al XH-lea.

Câmpia Mierlei este numele care se dă ţinutului din valea superioară a râului Sitniea, ce curge dinspre miazăzi către nord-nord-vest. E un ţinut de dealuri * domoale, înalte cam de 500-600 m. Se întinde pe o lungime cam de 40 de km. de la nord la sud”, iar de la răsărit spre apus măsoară o lăţime de vreo 14-17 km. In jur se ridică munţi nu prea înalţi, cam de 1000-1300 m. Râurile Sitnica şi Lab, a căror întâl-nire mărginea, înspre miazănoapte, ţinutul, îngăduiau armatei maghiare ce se odihnea aci alimentarea cu apă.

În largul câmpiei învălurate de măguri, printre clinele lor blânde, rotunjite, se ivea, la o oarecare depărtare de întâlnirea celor două râuri, către miazăzi, silueta ascuţită, nefirească, a unei piramide înalte de piatră, ce străjuia, sumbră, întinderile ca o rea prevestire. Era mormântul sultanului Murad I…, acela a cărui viaţă, curmată aci cu şaizeci de ani în urmă de pumnalul eroului Milos Obilici, mai apucase poate să prindă, în ultimele-i pâlpâiri, zvonul iureşului năpraznic al ienicerilor săi, care îngropa o dată cu el şi libertatea poporului sârb.

În vreme ce armata lui Ioan de Hunedoara aştepta sosirea lui Scanderbeg dinspre miazăzi, în dimineaţa zilei de 17 octombrie, într-o joi, din direcţia opusă apărură pe neaşteptate detaşamente turceşti. Era avangarda armatei sultanului. În cursul zilei, întreaga lui oaste apăru în şiruri nesiîrşite, aşezându-se în valea râului Lab, pe ţărmul lui sudic, având înspre apus albia Sitnicei, iar către răsărit înălţimile ce mărgineau Câmpia Mierlei.

— Pentru Ioan de Hunedoara, în faţa apariţiei neaşteptate a turcilor, se puneau două alternative: fie să se retragă înspre miazăzi, pentru a grăbi joncţiunea cu Scanderbeg, fie să reziste pe loc, aşteptându-i pe albanezi, care nu puteau fi departe. Un singur lucru era limpede, că lupta avea să se dea pe

Câmpia Mierlei şi nu altundeva. Guvernatorul renunţă la retragerea spre sud. Ar fi fost demoralizant pentru oştire să se vadă urmărită într-un marş p. rintr-un ţinut necunoscut şi într-o direcţie care o îndepărta şi mai mult ‘de patrie. Era de temut şi un atac turcesc asupra armatei, înşiruită pentru marş. In schimb, în punctul unde se găsea atunci, dispunea de o poziţie favorabilă de luptă, pe care nu era sigur dacă o va mai găsi în altă parte.

Acestea fură motivele care-l hotărâră să reziste pe loc. Trimise gra-bnic cavaleria să închidă detaşamentelor turceşti înaintate drumul către miazăzi. Manevra îi reuşi, cu preţul unor ciocniri destul de sârrgeroase, care au durat în tot timpul zilei de 17 octombrie. Abia spre seară avangarda otomană se retrase către Lab, unde era tabăra sultanului.

În acelaşi timp, Ioan de Hunedoara încropea, cu înfrigurare, întăritura de căruţe a taberei. Poziţia ocupată de tabăra lui era mai avantajoasă decât a turcilor. Era situată pe o înălţime de unde tunurile sale dominau valea, către miazănoapte. Poziţia turcilor avea un inconvenient principal: în caz de retragere, armata lor ar fi fost repede tăiată în două. O parte ar fi fost împinsă în valea Sitnicei, alta (în sus pe Lab. Aceasta pentru că în spatele taberei şi a confluenţei celor două râuri se ridicau înălţimi ce nu îngăduiau retragerea. In schimb, tabăra turcească nu era în primejdie de a-i lipsi apa, pe câtă vreme cea a guvernatorului se afla la o oarecare depărtare de râu. Depărtarea între cele două lagăre era de vreo 4-5 km.

Ioan îşi orândui armata în două părţi mari: cavaleria şi infanteria. Pe cea din turnă o aşeză în interiorul cetăţii de căruţe, unde mai erau plasate şi rezervele. Tunurile erau îndreptate înspre câmpia din faţă, înţesată de furnicarea albă a oştirii otomane. Pe unele le puseră pe căruţe, altele de-a dreptul pe pământ. Planul de luptă al guvernatorului era, în mare, să dea bătălia principală cu ajutorul cavaleriei. Dacă aceasta ar fi fost respinsă, pedestraşii dinăuntrul taberei aveau să stăvilească pe duşman, timp în care, în dosul căruţelor, cavaleria s-ar fi putut reface spre a relua lupta. Acest plan, care ţinea seamă de necesitatea cooperării cavaleriei1 cu infanteria, de îmbinarea atacului cu apărarea, precum şi de utilizarea largă a armelor de foc – tunuri, archebuze – fac din a doua ciocnire de pe Câmpia Mierlei, din 1448, una din primele bătălii de concepţie militară modernă.

În zorii zilei de 18 octombrie, vineri, armata se desfăşură pentru luptă. Cele 38 de steaguri1 ale cavaleriei se aşezară în două linii. La mijloc, în linia în-tâia, era cavaleria grea din Croaţia, Slavonia şi Transilvania, sub com’anda lui Ioan Szekely, alături de Unităţi militare.

Care stătea banul croat Franko de Talovae, veteranul atâtor grele lupte din ultimii ani. Tot în centru, dar în a doua linie, însuşi Ioan de Hunedoara comanda banderiile regale şi cavaleria grea de mercenari. La răsărit, pe aripa dreaptă, se mişcau banderiile magnaţilor, conduse de Benedict Losonczy, având în prima linie cavaleria uşoară, iar în a doua – pe cea grea. In acelaşi fel era aşezată şi aripa stingă, în faţă fluturând steagul voievodului Dan, iar în spate acela al nobilului Ştefan Bânffy. A treia linie a armatei o forma pedestrimea şi tunurile din cetăţuia de căruţe.

În faţă, întreaga lărgime de vreo 10-11 km. a văii, de la râul Sitnica spre răsărit, fierbea în clocotele albe, fâlfâitoare, ale desfăşurării oastei turceşti. In” zare, dincolo de râuşorul Lab, sub dealurile Gra-dec, se putea distinge mulţimea corturilor şi a căruţelor, păzite de trupe de strânsură, în mare număr. O iscoadă ce ar fi pătruns până acolo ar fi putut vedea un lucru namaiîntâlnit până atunci. Aceşti soldaţi, care de obicei nu luau parte la luptă – servi’torime, căruţaşi – erau acum şi ei înarmaţi şi puşi sub comanda begului Sinan, fiind gata, la nevoie, să intre în bătălie. Curajul acestor bieţi oameni, neînvăţaţi cu armele, nu le era prea mare şi pentru a li-l mai spori sultanul lăsase printre ei câteva detaşamente de trupe regulate, călăreţi şi pedestraşi. In felul acesta, înar-mând şi elementele auxiliare în vederea apărării taberei, sultanul socotea să aibă mai multă libertate pentru a întrebuinţa în atac puterea ienicerilor.

La miazăzi de Lab era armata propriu zisă, tot pe două linii, oa şi cea maghiară, într-o înşiruire oblică, având ceva mai în faţă capătul de răsărit şi mai în spate cel de pe Sitnica. La mijloc se înălţa cortul măreţ al sultanului Murad II, înconjurat de altele, cele ale şefilor turci. Era aci şi moştenitorul sultanului, viitorul Mohammed II. In jurul corturilor, în după amiaza şi în noaptea precedentă se săpase un şanţ, în dosul căruia fusese aruncat pământul săpat, alcătuind un taluz întrerupt din loc în loc de adâncituri prin care se iveau gurile ameninţătoare ale tunurilor, înaintea corturilor stăteau rândurile strânse ale ienicerilor; pe umerii unora sclipeau, mai rar şi oţelele archebuzelor. In afara şanţurilor, de trei ipărţi, mişunau asapii – pedestrimea neregulată.

Înspre râul Sitnica, în aripa dreaptă a armatei turceşti, mulţimea feţelor arămii şi a căutăturilor negre, crunte, trădau războinicile triburi din Anatolia, comandate de noul lor beglerbeg, albanez de neam, Skuras-paşa (Sguro). In linia a doua – spahii, în faţă • -• asapi şi achiogii1. E un lucru neobişnuit şi totuşi adevărat: în această luptă, deşi se desfăşura în Europa, turcii puseseră la aripa dreaptă trupele din Asia.

În cealaltă parte, trupele din Rumelia, aşezate în acelaşi fel ca şi aripa dreaptă, împinse mai aproape de frontul maghiar, stăteau gata’ să dea primul atac sub conducerea marelui vizir Halii.

Lucirile zilei se imai luptau cu umbrele nopţii când se dădeau ultimele porunci, din amândouă părţile. Io an de Hunedoara vorbi trupelor sale, amintindu-le de înfrângerea de la Vama şi de moartea regelui şi cerându-le să răzbune aceste fapte. Le arătă că fără o victorie orice retragere e cu neputinţă. „Dacă învingem, încheie dânsul, vom câştiga patriei pentru totdeauna o viaţă bună şi sigură, iar nouă un nume nemuritor. De suntem înfrânţi, vom muri cu glorie şi viaţă veşnică ne aşteaptă în cealaltă lume…”

În mijlocul taberei lui, sultanul, întors cu faţa spre Mecca, descăleca, lipindu-şi o vreme faţa de pământ; îşi ridică aipoi mâinile spre cer şi imploră cu glas tare ajutorul lui Allah: „Stăpâne atotputernic! Nu nimici în faţa necredincioşilor, pentru mulţimea: păcatelor mele, pe aceşti credincioşi slujitori ai tăi, ci ajută-i şi dă-le lor victoria…!”

Comandanţii se împrăştiară apoi pe la steagurile lor. Era pe la orele 8-9 dimineaţa. Izbucniră trâmbiTrupe neregulate, călări.

Ţele şi zgomotele tobelor. Armatele prinseră a se mişca încet, una către alta. Din primele rânduri se desprindeau, ici şi colo, grupuri mici pe cai repezi, se învălmăşeau câteva clipe în ciocniri scurte şi se întorceau în linii, cu primele picături purpurii pe haine. In urmă-le, rămânea, zăcând, pata albă a vreunui turc ori licărul cenuşiu al unei platoşe doborâte. Câte un cal fără frâu galopa înnebunit în largul câmpului, între cele două ziduri mişcătoare.

Privirile se aţintiră scurtă vreme asupra unui punct de pe oîmpul de bătaie, unde se petrecea un fapt destul de obişnuit în luptele de-atunci. Un luptător din armata maghiară ieşise din rânduri şi provocase la luptă pe oricine din armata turcească. Se înfăţişă aproape îndată fiul unui agă de ieniceri din Anato-lia. Cei doi se ciocniră cu furie, lăncile li se rupseră cu trosnet, iar ungurul se rostogoli în ţărână cu cal cu tot. Turcul însă, care-şi rupsese şi el armele şi chingile în groaznica izbitură, abia se mai ţinea în şa, astfel că nu-şi mai putu ataca adversarul căzut, ci se întoarse în tabără, unde sultanul porunci pe loc să fie răsplătit cu daruri bogate.

Armatele se apropiaseră mult unele de altele. Cavaleria începu să galopeze. Turcii dădură primul atac cu aripa lor stângă, a trupelor din Rumelia. In faţa primei izbituri, linia întâia a aripii drepte maghiare, formată din călărime uşoară, se retrase fără a-şi împrăştia rândurile, lăsând loc cavaleriei grele. Aceasta intră, la rândul ei, în luptă şi o bătălie furioasă se încinse în toată partea răsăriteană a câmpiei. Lupta se angaja şi pe aripa dinspre Sitnica, având cam aceeaşi desfăşurare. Ioan de Hunedoara îşi slăbi în-trucâtva centrul, trimiţând trupe în ajutorul flancurilor. O parte din cavaleria grea, pe care o îndreptă spre aripa de răsărit, o comanda chiar el.

Observând manevra guvernatorului, Murad II îşi aruncă prima linie asupra centrului armatei maghiare; asapii reuşiră să pătrundă în adâncime, dar focul puternic al tunurilor şi armelor din căruţele de tabără îi opri, iar infanteria imaginară, contraatacând, îi respinse pe locurile de unde plecaseră.

Şi în partea de apus a frontului erau ţinuţi turcii în loc. La aripa dreaptă, unde era centrul de greutate al bătăliei din acea zi, Ioan de Hunedoara decise lupta în favoarea sa. Turcii începură a se retrage spre tabăra lor. Cavaleria maghiară îi urmări până pe malul unui pârău, Brnjica, unde se opri spre a-şi adăpa caii. Seara se lăsa încet peste câmpul de bătaie. Amândouă ostile se retraseră în tabere.

În lagărul creştin domnea părerea că ziua aceea înseninase o victorie. Turcii fuseseră respinşi cu pierderi grele; se vorbea de 10-l5.000 leşuri îmbrăcate în alb, care ar fi răimas pe câmpul de luptă. Se credea, amintindu-se de luptele anterioare, că a doua zi turcii se vor retrage fără a mai lupta. Niciodată, în ultimii ani, o bătălie nu ţinuse mai mult decât o zi.

Adevărul era că turcii nu fuseseră încă nici pe departe atât de slăbiţi pe cât se credea. Ienicerii şi o parte din spahiii asiatici nici nu luaseră încă parte la luptă. De asemenea, nu se mişcaseră încă trupele auxiliare. Pierderi rqai mari suferise doar aripa stângă turcească. Aceasta se împrăştiase în parte

prin munţii din împrejurimi, unde populaţia sârbă, alungată din sate, începu a hărţui grupurile izolate de turci fugari.

Se aşternuse noaptea, dar nu urmă şi liniştea obişnuită. Asapii şi achingiii turci hărţuiră tabăra maghiară şi după lăsarea întunericului. Ioan de Hunedoara, în acea noapte de 18 spre 19 octombrie, ţinu sfat de război. Fu ascultat cuvântul pretendentului turc Daud Celebi, care propuse să se atace prin surprindere, chiar în timp de noapte, tabăra sultanului. El susţinu că turcii nu se vor aştepta la un asemenea atac şi că se oferea în felul acesta un mijloc hotărî-tor de a forţa victoria. Planul fu primit şi după miezul nopţii o parte din armată plecă la atac. Tabăra turcească era însă bine păzită. Încercarea maghiară fu descoperită din vreme, se dete alarma. Ienicerii erau la posturiurma o încleştare oarbă, printre rarele p: l-pâiri ale focurilor. Ungurii fură respinşi.

În zorii zilei de 19 octombrie, înainte de reînceperea luptei, sultanul retrase de pe aripa lui stingă cavaleria din Thessalia, pu «nând-o sub comanda lui Tu-rakhan, beglenbegul Rumeliei şi dându-i o misiune specială: de a învălui aripa stingă a armatei maghiare. Acest puternic detaşament înainta pe un drum ocolit, rămânând câtăva vreme departe de luptă.

Turcii atacară în această zi cu trupele din Anato-lia, care suferiseră în ajun pierderi mult mai mici. Bătălia îşi avu deci centrul de greutate pe malul drept al Silnicei, tocmai în partea qpusă locului în care se desfăşurase lupta din ziua precedentă. Ioan de Hunedoara aflase ceva despre intenţiile turcilor, astfel că întărise peste noapte aripa. de apus şi o pusese sub comanda lui Ioan Szekely.

Primul val al trupelor uşoare turceşti fu respins. Atacară atunci spahiii din Anatolia, asupra cărora se azvârli cavaleria grea a lui Ioan Szekely. In momentul acela sultanul dezlănţui, atacul pe tot frontul. Un timp sorţii părură a înclina de partea maghiară. A-vântul flancurilor turceşti se frânse, iar centrul maghiar, comandat de guvernator, pricinui o spărtură în rândurile ienicerilor. Ioan de Hunedoara concentra focul tunurilor asupra centrului turcesc şi trecu la atac, folosind infanteria şi tunurile mobile. Ienicerii rezistară fanatic în faţa taberei. Atacul maghiar începu a se măeina treptat. Apărură pe neaşteptate rezervele turceşti, trupele auxiliare conduse de Şi-nan beg, pe care sultanul le adusese la miazăzi de Lab. Deşi aceste trupe nu prezentau prea mare valoare, cel puţin prin numărul lor ele uşurară sarcina ienicerilor şi pricinuiră (pierderi în rândurile lui Ioan. Centrul maghiar începu retragerea. Ioan de Hunedoara trecu prin primejdie de moarte: căzu de pe cal şi fu scăpat de un hunedorean de-al său, cu numele Todor, care îi împrumută calul. Mai târziu guvernatorul îl va dărui cu moşii pentru această faptă.

CAMPANIA DIN 14-48 » Drumul lui loan de Hunedoara

— Drumul corpului eupediţwnar muntean.

Aripa dreaptă lupta din greu, astfel că Benedict Lo-sonczy, care o comanda, nu putu trimite nici un ajutor centrului. La aripa stingă se produsese deja dezastrul. Trupele lui Turakhan beglerbeg apărură în spatele frontului maghiar. Prinsă între două focuri, armata voievodului Dan ifu măcelărită şi constrânsă să capituleze. Ioan Szekely căzu. Restul se împrăşti-

ară. In acea parte bătălia era pierdută, cu urmări ho-tărâtoare pentru întreg eîimipu'l de luptă. Frânturile armatei maghiare se închiseră înăuntrul întăriturii formate de căruţe. In noaptea spre 20 octombrie turcii continuară a ataca tabăra, sub ochii sultanului, care stătu treaz toată vremea, în mijlocul ienicerilor.

O scurtă privire prin lagărul său îl convinse pe Ioan de Hunedoara de realitatea înfrângerii. Pierduse vreo 17.000 de oameni. Căzuseră în luptă: Ioan Szekely, banul Slavoniei, Franko de Talovae, banul croat, marele uşier Emeric Marczalâ, Benedict Loson-czy, care comandase aripa dreaptă, Ştefan Bânffy, Gheorgihe Csâky, cornitele Sătmarului, legatul papal Bartolomeu, episcop de Corona; zăcea greu rănit Emeric Pelsoczi Bebek, voievodul Transilvaniei.

Singurul lucru ce-l mai putea face era să salveze, înainte de ivirea zorilor, /măcar o parte din armată. Pe la orele 3-4 dimineaţa un detaşament condus de Mihail Szilâgyi simula o falsă ieşire, atrăgând asu-pra-i atenţia turcilor. Prin alt loc se strecură din tabără Ioan de Hunedoara cu o parte a oastei, ocoli rândurile turceşti şi fugi către Serbia. In dimineaţa de 20 octombrie, turcii luară tabăra cu asalt, cucerind-o în câteva ore. Găsiră acolo mai miult pedestraşi şi trupe auxiliare, printre care şi căruţaşi români. Pe mulţi îi uciseră, în furia primelor clipe, restul fură duşi în robie. Printre ei era şi Mihail Szilâgyi, cumnatul guvernatorului, care-i acoperise retragerea.

Tragedia se sfârşise. Peste câmpia adumbrită de fumul focurilor de tabără şi al pulberei, rămăseseră turcii stăpâni. Din adâncul morimântului său de piatră. Murad I şi-ar fi putut vedea fluturând steagurile semilunei, în semn că-i răzbunaseră pentru a doua oară moartea…

Armata maghiară fugea, risipită. Mai norocoşi fură aceia care scăpaseră spre miazăzi. La vreo două zile de drum, cam pe la localitatea Dulja de astăzi, se în-tâlniră cu armata lui Scanderbeg. La ştirea dezastrului, aceasta se întoarse în Albania.

Alţii ajunseră, istoviţi, tocmai la Raguza, de unde, mai întremându-se, fură trimişi spre Ungaria. Cei făcuţi prizonieri de turci îşi trăiră odiseea lor. Unii reuşiră să fugă pe drum, refugiindu-se la Constantino-pol. De aci, pe o corabie veneţiană, călătoriră spre porturile Dalmaţiei. Un nobil a reuşit să scape din captivitate tocmai de la Brussa, din Asia Mică, unde fusese dusPe Mihail Szilâgyi sultanul l-a eliberat nu după multă vreme.

Pe unde era Ioan de Hunedoara în timpul acesta? Tradiţia populară sârbă spune că, însoţit de 12 oameni, ar fi fugit către miazănoapte, prin valea râului Ibar, în care se varsă Sitnica. După o zi, ar fi sosit la cetatea Zvecan, unde s-ar fi odihnit şi de unde ar fi continuat drumul singur, pentru a nu atrage asu-pră-i atenţia vreunui duşman. La un moment dat trecu prin pericolul de a fi prins de un detaşament turcesc. După vreo trei zile, la 24 octombrie, întâlni un păstor sârb. Zdrobit de foame, îi ceru ceva de mâncare. Păstorul îl pofti în coliba-i săracă şi-i dădu pâine, ceapă şi apă. Deseori, mai târziu, Ioan şi-a adus aminte că niciodată vreo mâncare nu i s-a părut mai gustoasă ca aceea. Păstorul l-a călăuzit spre Semendria, pe unde guvernatorul voia să treacă Dunărea pentru a ajunge la Timişoara.

Înfăţişându-se lui Brancovici, acesta îl prinse şi îl închise. Despotul voia probabil să înlăture în ochii turcilor ultimele bănuieli de complicitate cu Ungaria. Era însă mai cu seamă supărat pe Ioan pentru faptul că i se confiscaseră moşiile ce le avea în Ungaria, deţinute acum de guvernator. Brancovici era în legături ou clica marilor feudali maghiari, duşmanii lui Ioan de Hunedoara şi voia să-i ajute pe aceştia, scă-pând Ungaria de un „tulburător”.

În Ungaria s-a aflat despre înfrângere după vreo două-trei săptămâni, fără a se şti nimic despre soarta lui Ioan. Vladislav, domnul Ţării Româneşti, aflase încă la 28 octombrie, de la turcii din Nicopol, teribilul adevăr. La 17. Noiembrie se ştia la Buda şi despre faptul că guvernatorul a scăpat şi se află la Semen-dria, unde ar fi „tratat cu cinste” de Brancoyici. Au-zindu-se însă că, în fapt, despotul îl ţine închis, Nico-lae Ujlaki, locţiitorul guvernatorului, convocă sfatul ţării, la Seghedin, pentru ziua de 6 decembrie şi înainta’ lui Braocovici un protest energic, cerând neîntâr-ziata punere în libertate a lui Ioan. Despotul fu silit să cedeze, mai ales că împotriva gestului său se ridicase partida feudalilor sârbi de orientare duşmănoasă turcilor, în frunte cu Gheorghe Mamavic.

Puse însă anumite condiţii şi trebuiră să-i promită îndeplinirea lor: restituirea moşiilor din Ungaria, împăcarea lui Ioan cu familia Cillei şi logodna fiului mai mic al guvernatorului, Matei, cu fiica lui Ulrich Cillei, Elisabeta, care era nepoata lui Brancovici, lăsarea drept chezaş la Semeodria a fiului mai mare, Ladislau de Hunedoara. Ioan n-a îndeplinit, după întoarcere, decât ultima condiţie. Pentru celelalte primi dezlegare din partea papei, întrucât îşi dăduse cuvân-tul în împrejurări în care voinţa lui nu fusese liberă să aleagă.

La 24 decembrie 1448, Ioan de Hunedoara ajunse la Seghedin, unde sfatul ţării îl întâmpină, arătându-i toată încrederea, fără un cuvânt despre dezastrul suferit.

Era atitudinea unui grup restrâns de nobili, legaţi de partida şi de politica guvernatorului. Înfrângerea nu întârzie însă a-rv arăta dăunătoarele sale urmări. Marii feudali semănau neîncredere în el, socoteau venită clipa spre a-i submina prestigiul şi a-i lua din mână puterea pe care o folosea cu asprime împotriva nelegiuirilor lor. Se deschide o nouă perioadă a crizei interne din Ungaria, a luptelor dintre puterea centrală şi cea a feudalilor. De astădată Ioan de Hunedoara, fără a fi cu totul înfrânt, nu va mai avea sprijinul trebuitor pentru a ieşi victorios. O bună parte din roadele politicii sale interne se vor pierde.

În istoria luptelor cu turcii, înfrângerea de la Cârn-pia Mierlei, din 1448, însemnează sfârşitul fazei ofensive, fază în care Ioan de Hunedoara se purtase cu atâta curaj şi măiestrie.

Se va întări însă cu atât mai mult voinţa popoarelor de a-şi apăra hotarele şi libertatea primejduită în propria lor ţară. Cu toate înfrângerile, greutăţile, decepţiile îndurate în anii ce vor urma, Ioan de Hunedoara nu va părăsi scena istoriei până când nu va da şi în această privinţă, o pildă urmaşilor de felul în care energia şi priceperea unui om pot sluji marilor şi dreptelor ţeluri ale poporului său.

FRĂMÂNTĂRI ŞI DEZILUZII.

Inârângerea de pe Câmpia Mierlei însemnează începutul slăbirii puterii lui Ioan de Hunedoara. Oligarhia feudală îşi ridică iarăşi capul. Partida guvernatorului, politica sa primiseră o lovitură gravă. Armata pe care se muncise s-o înjghebeze în vreme de doi ani îi fusese zdrobită. Mulţi dintre cei mai de seamă aderenţi ai săi erau morţi sau captivi. Nobilimea provincială devine tot mai şovăitoare, se teme să mai mizeze numai pe cartea, până atunci aşa de norocoasă, a lui Ioan. Oraşele îi rămân credincioase, dar ele nu reprezentau forţa necesară pentru a-i asigura stabilitatea regimului.

Drept urmare a acestor stări de lucruri, Ioan de Hunedoara nu mai poate păşi cu aceeaşi energie împotriva ligilor feudale, e constrâns la o politică de concesii, de defensivă, menită doar să menţină, în măsura posibilului, ceea ce înfăptuise între 1446-48.

Anii de după 1448 dezvăluie o latură până aci mai puţin vădită a calităţilor lui: iscusinţa de om politic. In vremea ascensiunii sale se ştiuse arăta hotărât, mergând drept pe drumul ales, necruţător cu duşmanii. Acum, când împrejurările nu-i mai permiteau, el nu-şi va pierde din vedere scopurile, dar va fi în stare să-şi schimbe metodele de luptă. Scopul său era întărirea puterii centrale şi înfrân-gerea marilor feudali, care, aliindu-se între ei, tindeau să submineze autoritatea centrală. El luptase până acum împotriva acestor „ligi” ale magnaţilor. De aci înainte, văzând că nu mai are forţe suficiente pentru a lupta deschis împotriva baronilor, adoptă tactica de a se uni cu unii din ei împotriva altora, intră el însuşi într-o anumită ligă. Aceasta nu înseamnă o renunţare la întărirea puterii centrale, ci doar un nou mijloc, folosit spre a o susţine.

În primele luni ale anului 1449 se observă întărirea grupului sau ligii de baroni conduse de familiile Cillei, Garai şi Brancovici. Cel din urmă îşi reprimeşte o parte a moşiilor din Ungaria. Palatinul Garai, sub diferite pretexte, judecă pe unii nobili care luptaseră împotriva lui Friedrich III. Îşi afirma astfel din nou sentimentele sale filo-hab-sburgice. Moartea lui Ioan Szekely şi a lui Franko de Talovac dă iarăşi putinţa întăririi familiei Cillei în Slavonia şi în Croaţia. Singură Transilvania ră-măne puternic supusă influenţei guvernatorului, cu toate că nu lipsesc nici în aceste părţi cazuri de întărire a unor nobili, ca de pildă familia Roz-gonyi.

Se semnalează din nou certuri şi lupte ale marilor feudali pentru stăpânirea unor moşii şi cetăţi. Chiar un prieten aşa de apropiat al lui Ioan de Hunedoara, cum fusese Ioan de Zredna, pare a-şi fi pierdut deplina încredere în el şi îl aflăm intrat într-o alianţă, ’ân mai 1449, cu magnatul Albert Losonczi.

La începutul lui iunie, guvernatorul convoacă dieta, încercând, prin intermediul hotărârilor ei, să combată tendinţele de nesupunere, de anarhie chiar, ‘, ce reîncepeau în Ungaria. Nu se ştie precis ce anume s-a hotărât în acea dietă, dar din mersul evenimentelor următoare se poate trage încheierea

1 că nobilimea de rangul al doilea: nu l-a sprijinit pe Ioan în măsură îndestulătoare.

În special în problema ţelului său principal, acela al continuării războiului cu turcii, dieta s-a arătat rezervată. Nu i-a acordat învoirea necesară, decât cu condiţia primirii unui ajutor din străinătate; perspectivele pentru o nouă campanie erau mai reduse decât oricând.

Poziţia guvernatorului slăbise însă şi pe tărâmul politicii externe. In Moldova, protejatul său, Petru II, fusese înlăturat de partida filo-polonă a lui Alexăndrel-Vodă. O perioadă de confuze lupte boiereşti vor îndepărta nădejdile lui Ioan de a face şi din această ţară baza răsăriteană a frontului de apărare contra Imperiului otoman.

Iniţiativa măsurilor de politică externă, chiar şi în raporturile cu turcii, alunecă în mâinile marilor baroni. Garai şi Ujlaki încredinţează lui Branco-vici mijlocirea păcii cu sultanul. Şi în ce condiţii!... Ioan de Hunedoara n-ar fi acceptat niciodată o asemenea bază de discuţii dacă nu şi-ar fi dat seama de clătinarea regimului său intern. Marii nobili renunţau la ideea oricărei acţiuni ofensive, acceptau vasalitatea ţărilor vecine faţă de turci. S-ar putea ca încă de pe acum să fi intervenit ca mediator şi Vladislav II, domnul Ţării Româneşti. Condiţiile pe care despotul sârb era autorizat să le ofere turcilor erau cam următoarele: Ţara Romå-nească să plătească jumătate tributul, la fel şi Serbia. Turcii să nu împiedice pe locuitorii acestor ţări de a veni în Ungaria, pentru afacerile lor. Negustorii din Imperiul otoman să poată veni cu mărfurile lor numai până la Severin, Kubin, Caransebeş. La fel se vor stabili şi locurile până unde vor putea merge negustorii creştini în Turcia. Pricinile ce se vor iviprivind asemenea negustori, vor fi cercetate de judecători din amândouă. Părţile.

Dacă turcii n-ar fi primit aceste condiţii, Bra’n-covici putea să ofere chiar şi. pe acelea, mult mai grele, ale păcii încheiate de Sigismund de Luxemburg în 142a, care prevedea plata întregului hara-ciu din partea Ţării Româneşti, a Serbiei şi a Bosniei.

La o pace nu s-a ajuns deocamdată; cel mult la un armistiţiu, mai mult tacit. Tratative se duceau, în orice caz, probabil acesta fiind motivul pentru care în anii 1449-50 constatăm o relativă linişte pe frontul turcesc.

Papa însuşi îl sfătuieşte pe Ioan de Hunedoara să se mulţumească de-acum înainte cu apărarea la hotare. Guvernatorul îi răspunse la 24 iunie, ară-tându-i că el n-a urmărit, nici prin campaniile anterioare, altceva decât apărarea hotarelor, esigura-rea liniştii şi a unei păci durabile, prin împingerea cât mai departe a duşmanului ameninţător. „A ră-mâne acum înăuntrul regatului...

— Ce altceva ar putea însemna, decât ca pe duşmanul şi aşa destul de apropiat, să ni-l aducem şi mai aproape?” 1

Ioan nu accepta, după cum se vede, nici în luptele cu turcii să renunţe definitiv la linia pe care o adoptase până aci. Tot numai împrejurările îl vor fi determinat şi pe acest plan, să primească o încetare momentană a preparativelor şi a ostilităţilor.

Mari greutăţi interne îi îndreaptă atenţia înspre alte părţi, lăsând tratativele cu Poarta otomană să se desfăşoare de la sine. Apărea veşnica duşmănie cu habsburgii şi cu Jiskra. Armistiţiile încheiate anterior expiraseră

ori fuseseră încălcate. De la sfâr-şitul lui iulie şi până în decembrie 1449, Ioan e în lupte cu Jiskra, prin Slovacia. Trebuie să renunţe la asediul cetăţii Kjemnitz, însemnat centru minier, dar nu şi la luptă. Abia prin martie 1450 încheie cu Jiskra un armistiţiu, în a cărui durabilitate, în-văţând din evenimentele trecute, nu credea nimeni.

Ciocniri cu Cillei au loc la hotarul apusean al Ungariei, până prin august 1450. Pentru a împiedica o acţiune unitară a armatei lui Jiskra şi a celei a habsburgilor împotriva sa, Ioan de Hunedoara îşi întăreşte legăturile cu oraşul Pojon şi veghează el

1 Schwandtner, lucrarea citată, II, p. 62.

H – Ioan de Hunedoara însuşi la fortificarea lui. Era o pană înfiptă între Austria şi Slovacia.

Tot pentru a-l izola pe Jiskra şi a nu lăsa ca acesta să fie sprijinit, în mod organizat, de trupele marilor feudali din Ungaria, guvernatorul intră în tratative cu o parte din aceştia. Sprijină îndeosebi pe nobilii din teritoriile recent smulse lui Jiskra,. Pentru a-l îndepărta de conducătorul ceh. Sub pretextul unui plan comun de readucere în ţară a regelui Ladislau Postumul, guvernatorul formează o ligă cu Nicolae Ujlaki, cu Ladislau Garai şi cu marele vistier Ioan Perenyi.

E o luptă încordată aceasta, în care caută, prin forţă, unde putea, prin tact diplomatic în alte cazuri – din nefericire tot mai dese – să înfrâneze valul crescând al anarhiei, alimentat continuu cu sprijin din afară.

Dobândi în vremea aceasta şi unele succese. Reuşeşte să-i convingă pe baronii din sfatul ţării să adopte o atitudine energică faţă de necredinţa pe-care Brancovici o arătase în 1448. In martie 1450 e confirmată confiscarea moşiilor acestuia din Ungaria. Intimidat, despotul se împacă cu Ioan, înapo-indu-i-l pe Ladislau, fiul său, rămas ostatic la Se-mendria.

În Moldova ajunge la cârmă un domn prieten Ungariei: Bogdan al II-lea, tatăl lui Ştefan cel Mare. Cu acesta, Ioan de Hunedoara încheie la 11 februarie 1450 un tratat de alianţă, prin care domnul Moldovei se obligă să nu încerce a relua Chilia decât cu voia guvernatorului. Se subînţelegea un eventual concurs militar al Moldovei împotriva turcilor, la Dunărea de jos. Se prevede pentru Ioan de Hunedoara dreptul de a primi, la nevoie, un azil prietenesc în Moldova, ceea ce dovedeşte că la acea dată era destul de îngrijorat în privinţa deznodă-mântului final al luptelor pe care le purta cu oligarhia feudală maghiară.

Încheie, în sfârşit şi mult amânata pace cu Frie-drich III de Habsburg. Nu era aşa cum ar fi dorit-o, ci un compromis, la care a fost silit; el urmărea prin aceasta să-l oblige pe împărat să nu mai acorde ajutor ligilor nobiliare din Ungaria. Guvernatorul lăsa în mâinile habsburgilor cetăţile de pe graniţă, printre care Şopron şi obţinea în schimb un lucru care i-ar fi putut aduce foloase: împăratul se îndatora ca, atunci când va renunţa la dreptul de tutelă asupra lui Ladislau Postumul şi va accepta să-l redeie Ungariei ca rege, să se consfătuiască mai întâi cu Ioan de Hunedoara. Tânărul suveran ar fi ajuns astfel sub influenţa guvernatorului şi nu sub aceea a lui Cillei sau sub a

restului clicii marilor baroni. In ansamblu însă, pacea rămâne o gravă, concesie făcută lui Friedrich.

După încheierea vechiului diferend cu împăratul, survenită în octombrie 1450, duşmanul cel mai direct şi mai agresiv rămânea Jiskra. Spre a-l izola definitiv, Ioan de Hunedoara încheie pace şi cu liga Cillei-Brancovici în august 1451. Îşi înnoieşte promisiunea de a căsători pe viitorul Matei Corvin cu Elisabeta Cillei. Ulrich Cillei e întărit |Ş demnitatea de ban al Slavoniei. Ladislau Garai primeşte cetăţi şi anumite drepturi de stăpânire prin Dalmaţia.

Înfăptuind împăcarea aceasta, tot ca o soluţie de moment, încercă din nou aducerea în supunere a lui Jiskra. Porni în campanie împotriva lui la 10 august 1451, întovărăşit de câţiva nobili. Avertiză din timp conducerea oraşelor din Slovacia să nu ţină partea lui Jiskra. Oraşele erau însă favorabile acestuia. Il trădează şi o parte din nobilii care-l însoţeau, astfel că guvernatorul, prin septembrie, trebui să se retragă din Slovacia şi abia îl putu respinge pe Jiskra, ce înaintase până la Agria (Eger), în Ungaria. Trebui deci să se mulţumească cu o nouă pace de compromis.

Lupta nereuşită împotriva Slovaciei, ţinut bogat în localităţi miniere şi de mare însemnătate pentru regatul maghiar, arată că baronii se temeau de noi victorii care ar fi consolidat din nou poziţia lui Ioan de Hunedoara, fiind gata să-l trădeze, pentru a-l menţine în situaţia dificilă ce i se crease după înfrângerea de pe Câmpia Mierlei.

Insuccesele împotriva lui Jiskra se repetau însă de mult. Nici în vremea când Ioan era în culmea puterii sale nu reuşise a-l reduce la tăcere pe acest duşman. Cum se explică faptul că acela ce obţinuse strălucite victorii şi asupra turcilor şi asupra unor armate reunite ale baronilor eşua cu regularitate în întâlnirile cu Jiskra? Numai trădarea unor feudali, care survenise acum, sau sprijinul venit de la habsburgi, nu constituie o explicaţie valabilă pentru întreg deceniul de lupte ce avusese loc la hotarele Slovaciei.

Mai trebuie să ţinem seama şi de problema, încă nestudiată îndeajuns, a politicii lui Jiskra în Slovacia, a raporturilor de clasă din aceste părţi, a intereselor ce legau păturile sociale de aci de turbulentul împuternicit imperial. E cert că oraşele miniere au salutat în Jiskra, chiar de la începutul stă-pânirii salş, pe omul care întrupa ceva din idealurile social-politice ale husiţilor. Aceste oraşe îi ră-măn în general credincioase… Din punctul de vedere al regimului feudal maghiar, al centralizării statului, pe care o urmărea partida lui Ioan, al luptei cu toate forţele în contra turcilor, prezenţa lui Jiskra în Slovacia şi nesupunerea acestui ţinut faţă de Ungaria era evident dăunătoare. Populaţia de aici însă prefera această stare de lucruri, întrucât stăpânirea lui Jiskra pare a fi fost oarecum mai favorabilă intereselor orăşenimii, lucrătorilor minieri şi maselor populare în genere, decât dominaţia deplină a feudalilor maghiari, în orice formă politică s-ar fi înfăţişat ea. Această bază socială mai largă a guvernării sale explică rezistenţa îndelungată pe care Jiskra a putut-o opune Ungariei.

În anii 1449-51 Ioan de Hunedoara nu mai fusese, prin urmare, sprijinit îndeajuns de păturile sociale pe care se bizuise până aci, pentru a putea Teinstaura o puternică autoritate centrală. In deosebi nobilimea mijlocie şi

mică era din ce în ce mai pasivă. Parte din ea se şi risipise prin bătălii, era obosită de atâtea sarcini militare, ba mai şi parvenise în slujbe înalte ori îşi rotunjise considerabil averile şi începea a se orienta înspre interesele marii nobilimi.

Eforturile guvernatorului de a păstra legăturile strânse ale Ungariei cu ţările învecinate se dovedeau a păşi pe un teren din ce în ce mai şubred. Tn Moldova e ucis aliatul Bogdan II şi scaunul domnesc încape fie în mâinile lui Alexandrei, omul polonilor, fie în acelea laşe, gata să se întindă rugătoare către sultan, ale lui Petru Aron.

Raporturile cu Brancovici rămâneau reci; în Bosnia se întăreşte curentul filo-turcesc; până şi mai îndepărtata, dar destul de fidela Raguză, face unele gesturi ce denotă o slăbire a încrederii în Ungaria.

Cu Imperiul otoman fusese nevoit să păşească <la o normalizare provizorie a relaţiilor. Ca urmare a tratativelor îndelungate, mijlocite de Brancovici şi Întrucâtva de Vladislav II, domnul Ţării Româneşti, se ajunge la 20 noiembrie 1451 la încheierea unui. Armistiţiu, care este confirmat în primele luni ale anului* 1452 prin pacea de la Adrianopol, prevăzută pentru trei ani.

Condiţiile ei nu erau prea favorabile Ungariei. Situaţia din Balcani rămânea, în cel mai bun caz.

— Asemănătoare cu aceea pe care o găsise Ioan, în momentul în care începuse marile sale campanii.

Turcii promiteau Ungariei, Serbiei şi Raguzei linişte pe trei ani. Ţara Românească intra sub o dublă atârnare, exprimată prin tribut şi slujbe militare faţă de turci şi prin respectarea vechilor raporturi de vasalitate faţă de Ungaria. Tributul obişnuit rămânea în vigoare pentru Serbia şi Bosnia. Cele două părţi, Turcia şi Ungaria, îşi făgăduiau reciproc să nu ridice noi fortificaţii de-a lungul graniţei, adică în primul rând pe ambele maluri ale Dunării.

Era, precum se vede, prin caracterul punctelor sale, mai mult un armistiţiu, căruia le-a plăcut să-i spună pace şi prin care se îndepărtau speranţele de eliberare ale popoarelor din sudul Dunării, recunoscându-se oarecum, în această privinţă, nereuşita eroicelor sforţări, de ani de zile, conduse de Ioan de Hunedoara. Nu însemna însă o înfrângere. La rândul său şi sultanul era ţintuit pe vechile poziţii. Tratatul îl întărise Mohammed II, căci tatăl său, bătrânul Murad II, murise în 1451.

Evenimentele din aceşti ani îl hotărâră pe Ioan de Hunedoara să facă o nouă încercare de a restabili în Ungaria liniştea internă, prin readucerea pe tron a lui Ladislau Postumul. El vedea, cu siguranţă, pericolul ca tânărul rege să cadă sub influenţa baronilor. Înţelegea foarte bine că prerogativele sale de guvernator ar fi încetat şi că pierderea pârghiei puterii prezenta serioase riscuri pentru partida sa. In schimb, întrevedea şi anumite avantaje. Nădăjduia ca restabilirea unei stări de lucruri legale, normale, să ia baronilor pretextul şi posibilitatea de a mai stârni tulburări. Credea chiar că gestul său l-ar putea duce la o împăcare mai durabilă cu magnaţii.

Urmărea mai ales un scop: readucerea Slovaciei sub dominaţia directă a coroanei maghiare, ceea ce ar fi sporit considerabil veniturile statului şi ar

fi consolidat unitatea lui. Jiskra pusese stăpânire pe Slovacia din încredinţarea fostei regine Elisabeta, mama lui Ladislau Postumul, sub motivul protejării drepturilor acestuia pe timpul cât tronul maghiar era ocupat de Vladislav I, un „uzurpator” din punctul de vedere al partidei Elisabetei. Acum, prin reintrarea deplină a lui Ladislau Postumul în drepPiatra de pe mormântul lui Ioan de Hunedoara turile sale regale, misiunea lui Jiskra în Slovacia şi-ar fi pierdut orice justificare.

Încă un motiv îl mai împingea pe guvernator să reaşeze în fruntea Ungariei pe rege. Acesta, prin legăturile sale dinastice, nu era numai rege al Ungariei, ci avea drepturi şi asupra tronurilor Cehiei şi Austriei. Ioan de Hunedoara întrevedea, prin urmare, viitoarea constituire a unei uniuni dinastice între aceste state, care le-ar fi concentrat forţele şi ar fi reprezentat o bază mai largă pentru reluarea luptelor cu turcii. Acum, când vedea că în forţele sociale interne ale Ungariei şi în rândul clasei feudale din ţările vecine, în miazăzi şi răsărit, nu găsise un sprijin de ajuns de trainic pentru a desă-vârşi el însuşi opera de centralizare politică începută în anii 1446-48, Ioan de Hunedoara recurgea la alte metode, la o tactică diferită, dar care, în intenţia sa, trebuia să ducă la aceleaşi mari scopuri: asigurarea liniştii interne şi a apărării ho-farelor.

Planul lui Ioan de Hunedoara era favorizat de data aceasta de greutăţile interne pe care trebuia să le înfrunte Friedrich III; acestea îl vor face pe împărat mai dispus să trateze în privinţa renunţării la tutela asupra lui Ladislau Postumul. In Austria se iviseră nemulţumiri împotriva împăratului, care merseră până la o revoltă, în 1451, când Friedrich pleca în Italia, pentru cea din urmă încoronare pe care suveranii germani au săvârşit-o la Roma.

În februarie 1452, dieta maghiară a hotărât să înceapă iarăşi demersuri la Viena. O solie numeroasă plecă în Austria, la începutul lui martie, in-trând în legătură cu Ulrich Cillei.

Împăratul refuză şi acum rezolvarea cererii de a-l înapoia pe copilul-rege. Se agită însă din nou împotriva sa marii nobili din Austria şi Cehia. Ungaria e pe punctul de a lua armele, iar în conflictul ce se anunţa inevitabil Friedrich nu obţine nici o promisiune de ajutor din partea principilor imperiului. Împrejurările acestea îl siliră să cedeze şi, la începutul lui septembrie 1452, încredinţa pe La-dislau Postumul protecţiei lui Ulrich Cillei. Împăratul uita astfel de convenţia din octombrie 1450, prin care se îndatora să-l consulte pe Ioan de Hunedoara înainte de a renunţa la drepturile sale de tutelă. Regalitatea se instaura din nou în Ungaria, însă ca un instrument al puterii marilor feudali, în frunte cu familia Cillei.

În decembrie 1452, Ioan de Hunedoara merse la Viena, unde se găsea regele şi demisiona din funcţia de guvernator. Primi în schimb titlul de căpitan suprem al Ungariei şi comite perpetuu al Bistriţei. Clica feudală, pripăşită deja în jurul regelui, constituindu-i curtea acestuia şi sugerându-i primele acte ale domniei, nu îndrăznea încă să-şi dea pe faţă planurile de a-l doborî pe Ioan. Il menajează deocamdată, acordându-i aceste titluri şi numindu-i pe fiul mai vârstnic, Ladislau, în slujba de ban al Dalmaţiei şi Croaţiei, demnitate pe care o împarte cu Cillei. Ioan de Zredna deveni cancelar al curţii regelui. In

februarie 1453, o dietă întrunită la Pojon confirmă restaurarea puterii regale în Ungaria şi celelalte măsuri luate ca urmare a acestui fapt. In aparenţă, puterea lui Ioan de Hunedoara şi a partidei sale rămânea considerabilă, mai ales prin faptul că şi lui Jiskra îi fu retras mandatul în baza căruia stăpânea în Slovacia.

În cursul anului 1453 ieşiră însă limpede la iveală planurile curţii de a-l înlătura pe Ioan din orice rol important în viaţa politică a ţării. Marii baroni acaparează toate demnităţile înalte, caută să-i slăbească poziţia ce o avea în Transilvania, alimentând unele nemulţumiri ale oraşelor săseşti. Încearcă să-i întindă şi anumite curse, pentru a-l suprima. Il învită la o consfătuire la Viena, la o dietă la Pojon. Ioan de Hunedoara, prevenit de planurile necurate ale curţii, nu merse. Acceptă o întrevedere personală cu Ulrich Cillei, la care amândoi se înfă|işară cu câte o puternică suită înarmată şi, neîncrezător în intenţiile ascunse ale ducelui, nu socoti suficiente asigurările pe care acesta i le dădu pentru o convorbire în cerc restrâns. Temându-se de un atentat, se întoarse fără a fi tratat nimic cu Cil-îei. In mod demonstrativ, tmarii nobili, ‘ân frunte cu arhiepiscopul de Strigoniu, formează o nouă ligă, care îşi asumă în scris obligaţia de a apăra pe rege şi pe Ulrich Cillei împotriva oricui, de orice fel de acţiune duşmănoasă.

Spre a-i mai îmbuna nemulţumirea şi a mai înlătura încordarea relaţiilor dintre partide, în numele regelui i se dădu lui Ioan un act prin care ii era întărită stăpânirea asupra tuturor moşiilor sale.

Atitudinii duşmănoase şi manevrelor curţii faţă de Ioan de Hunedoara îi puse însă frâu, pentru un moment, un fapt care zgudui adânc întreaga lume: la 29 mai 1453 turcii cuceriră Constantinopolui. După ce încă din iarna 1451-52 ei reluaseră ostilităţile împotriva bizantinilor, încercuind şi blocând capitala, în primăvara lui 1453 trecură direct la asediul ei, în ziua de 6 aprilie. De pe mare, flota turcească, alcătuită din 300 de corăbii mai mari şi mai mici, bloca oraşul, în vreme ce în lungul zidurilor se înşiruiră toate forţele de uscat ale sultanului Mohammed II.

Tunurile turceşti traseră săptămâni de-a rândul asupra zidurilor. Printre ele, un tun uriaş, fabricat de un meşter cu numele Urban, de origină probabil maghiară. Acest tun îl trăgeau vreo treizeci de perechi de boi. Două sute de soldaţi îl păzeau, iar alţi trei sute cincizeci erau însărcinaţi numai cu construirea de poduri şi drumuri pentru transportarea lui.

Bizanţul dispunea de foarte slabe resurse de apărare. Doar câteva corăbii şi cam 7.000 de soldaţi, în majoritate mercenari străini. Niciunul din statele europene nu răspunse deznădăjduitelor cereri de ajutor ale împăratului Constantin XII, în afară de Genova, care trimise vreo 700 de soldaţi.

La 29 mai 1453, turcii, într-un asalt general, trecură zidurile şi după o luptă furioasă de câteva ore nimiciră ultimele rezistenţe întâlnite. Constantin XII muri, apărându-şi cu sabia în mână ultima rămăşiţă a strălucitului Imperiu bizantin de odinioară.

Mohammed II îşi mută reşedinţa în noua lui cucerire. In Europa, uimirea şi consternarea pricinuită de vestea căderii Bizanţului fu urmată de o spaimă

ce paraliza iniţiativa oricărei acţiuni. Se fac unele planuri de o nouă cruciadă pentru recucerirea Con-stantinopolului, dar înfăptuirea lor se dovedi iluzorie. Dimpotrivă, Veneţia nu pregetă să linguşească pe sultanul triumfător, încheind un nou tratat cu turcii, prin care urmărea să-şi asigure condiţii avantajoase de comerţ prin strâmtori şi posesiunea unor foste insule, bizantine din arhipelagul grecesc.

La 1 august 1453 şi solii lui Brancovici se grăbeau să-l viziteze pe temutul învingător, în noua capitală, aducându-i tributul sporit. Ce impresie va fi deşteptat în sufletele acestor primi vizitatori aspectul Constantinopolului, la abia două luni de la prăbuşirea sa? Vor fi trecut printre vechile şi măreţele ziduri, purtând pretutindeni spărturile triste pricinuite de bombardele turceşti. In jurul lor se lucra, neîngrijit şi în grabă, la unele reparaţii, folosind pietrele prăbuşite. Cu strângere de inimă vor fi contemplat splendidele biserici prefăcute în moschei, stratul nemilos de var ce acoperea deja interiorul sfintei Sofia, sau mozaicurile minunate din biserica Hora… Pretutindeni forfotind dervişii, sol-dăţimea turcească. Palatul imperial, între zidurile căruia poate unii dintre soli mai văzuseră scenele desfăşurării fastuoase a ceremonialului curţii bizantine, era pustiu şi purta urmele groaznicului jaf la care fusese supus. In apropiere se lucra cu înfrigurare la construirea unui nou palat pentru Mohammed II. Pentru aceasta, meşterii dărâmau mai multe clădiri, îndeosebi biserici mai mici, luând piatra trebuincioasă. Alte biserici stăteau descoperite, deoarece fusese nevoie de acoperişul lor de plumb.

Cucerirea Constantinopolului flutura iarăşi dinaintea popoarelor europene spectrul primejdiei otomane. Era limpede că turcii nu vor mai putea fi alungaţi din Europa; dimpotrivă, erau de aşteptat noi şi puternice atacuri din partea lor. Feudalii maghiari, cărora nu le convenea nici să-şi apere ţara, dar nici să şi-o piardă cu totul, încetează acţiunile lor făţişe împotriva lui Ioan de Hunedoara, dându-şi seaima că vor mai avea nevoie de el. In toamna anului 1453, Cillei începe a se retrage mai în umbră: influenţa lui la curte e mai scăzută. Lui Ioan îi este prelungită calitatea de căpitan suprem al regatului. La sfârşitul lunii octombrie el merge la Praga, unde participă la încoronarea lui Ladis-lau Postumul ca rege al Cehiei. Aci încheie o alianţă cu Gheorghe Podebrad, cel mai puternic şi mai influent dintre nobilii cehi, ducând totodată tratative şi cu reprezentanţii clasei dominante din Mo-ravia şi Austria, pentru un ajutor militar împotriva turcilor, pe care l-a şi obţinut în luptele ce le-a purtat în anul următor. Aci, la Praga, apar nişte trimişi ai paşei de Caramania, din Asia Mică, duşman al turcilor, oferind colaborarea împotriva inamicului >comun. In ianuarie 1454, Ioan de Hunedoara se întorsese în Ungaria şi luă parte la dezbaterile dietei de la Buda, care se ocupă de problema apărării împotriva turcilor. Hotărârile ei arată o nouă creştere a influenţei lui Ioan. Este numit comandant, pe timp de un an, al noii armate ce avea să se organizeze. Se iau măsuri de control asupra felului cum sunt întrebuinţate veniturile regale în scopuri militare. Prelaţii şi nobilii sunt obligaţi să-şi adune banderiile, fără a li se îngădui vreo răscumpărare în bani

a neprezentării lor la oaste. Amenzi grele şi ameninţări cu confiscarea moşiilor erau măsurile luate pentru a garanta îndeplinirea acestei obligaţii.

În afară de obişnuitele armate feudale, urmau a se mai aduna trupe şi printr-un fel de conscripţie generală – fără a se (ţine seama de nici un fel de scutire – prin care se reglementa obligaţia nobililor de a da câte patru călăreţi şi doi pedestraşi înarmaţi uşor de fiecare o sută de sesii iobăgeşti. Nu există dovezi că această ultimă parte a hotărî-rilor dietei s-ar fi şi aplicat.

Întinse proiecte de „cruciadă” se fac şi în dieta imperială, care se ţine în aprilie 1454 la Regens-burg. S-au risipit însă mai mult fraze răsunătoare, al căror ecou n-a răsunat de loc în practică.

În Ungaria, Ioan de Hunedoara începu cu toată energia punerea în aplicare a hotărârilor dietei din ianuarie. Asprimea lui ridică plângeri din partea unor nobili, nemulţumiţi fiindcă erau constrânşi să ia parte la oaste. Curtea regală se comportă cu multă făţărnicie: îl lasă să se zbată cu organizarea rezistenţei, dar face totul pentru a nu-i îngădui să-şi întărească prin aceasta puterea politică, într-o altă dietă, la care n-a fost invitat Ioan. se decide instituirea unui consiliu de optsprezece prelaţi şi nobili, care să dispună de întrebuinţarea veniturilor regale.

Era o atingere gravă adusă prerogativelor căpitanului suprem. Nobilii se fereau să participe la oaste, obligându-l să se bazeze iarăşi pe mercenari. Veniturile din care i-ar fi putut angaja pe aceştia erau acum încredinţate grijii umor altor persoane, când firesc ar fi fost ca el, care avea răspunderea întreagă a organizării armatei, să aibă principalul cuvânt în acest domeniu.

Ioan de Hunedoara, jignit, îi cere explicaţii regelui. Ladislau, povăţuit de curtenii din jurul său, îi răspunse tăgăduind că instituirea acelui consiliu s-ar fi făcut cu ştirea lui. Perfidia anturajului regal, ascunsă sub aparenţe de bunăvoinţă printr-un nou act de întâi

— Ioan de Hunedoara rire a moşiilor lui Ioan, apare mai ales din faptul că în aceeaşi vreme i se înapoiau lui Jiskra cetăţile din Slovacia, la care acesta trebuise să renunţe după atâ-ţia ani de lupte şi tratative. Cancelarul Ioan de Zredna pare a fi fost în curent cu adevăratele sentimente ale curţii faţă de prietenul său, dar nu l-a prevenit, îintrueît începuse a se pleca influenţei clicii feudale din jurul regelui.

În această reţea de intrigi duşmănoase, care îi luau cu o mână ceea ce se prefăceau a-i oferi cu alta, trebui Ioan să caute mijloacele trebuitoare pentru strân-gerea unei armate. Din lipsă de bani, el intră în legături în acest an cu anumiţi bancheri florentini sau cu unii orăşeni bogaţi de prin Slovacia. Îşi angajează din nou şi o parte din veniturile sale proprii.

În vara anului 1454, sultanul Mohammed II încalcă înainte de termen armistiţiul pe trei ani, din noiembrie 1451. Apare în Serbia cu o puternică armată, pe care o pregătise la Adrianopol încă de la începutul primăverii, devreme. Pătrunzând în Serbia de sud, turcii cuceriră importantul oraş minier Novo-brdo, despre care un călător francez spunea, cu vreo douăzeci de ani înainte, că aduce despotului sârb un venit anual de peste două sute mii de ducaţi şi că, pierzându-l, Brancovici nu va întârzia să fie alungat din ţara sa.

Armata otomană se îndreptă apoi către miazănoapte şi asedie Semendria. Ioan de Hunedoara sosi la Dunăre în prima jumătate a lunii august. Sultanul fu din vreme înştiinţat de iscoadele sale despre apropierea trupelor maghiare; nedispunând de forţe suficiente, el ordonă retragerea, lăsând în urmă o ariergardă destul de puternică, sub comanda lui Feriz beg. Ioan trecu Dunărea şi pe la 1 octombrie surprinse această armată, lângă Kjusevac, zdrobind-o cu desă-vârşire, aproape fără luptă. Abia la o săptămână după victorie îl ajunse oastea lui Brancovici şi cea trimisă de Ulrich Cillei.

Fee” -

Armata maghiară înainta către Sofia. Se ciocni cu forţe turceşti superioare şi se retrase către Vidin, pus-tiind împrejurimile acestui oraş. Reveni după aceea la Belgrad, unde rămase până în iarnă, temându-se câe un nou atac. Brancoviei imploră pacea, oferind sultanului o mărire a tributului său.

Campania din 1454 aprinse iarăşi speranţa eliberării printre popoarele din Balcani. Ioan de Hunedoara nu era însă destul de puternic pentru a înfrunta întreaga oaste a sultanului şi a-i impune pacea. Victoria rămase fără alte urmări, cu toate planurile de ajutor care se vânturau prin apus şi îndeosebi în Imperiul germanic.

După un început promiţător, făcut în dieta de la Frankfurt, din septembrie 1454, când împăratul păru aproape hotărât să păşească în sprijinul Ungariei, Friedrich III îşi schimbă atitudinea şi renunţă la campania prevăzută pentru anul 1455, în vederea căreia Ungaria nădăjduia să obţină din partea Imperiului germanic un ajutor de 10.000 de călăreţi şi 20.000 de pedestraşi. In conferinţa care se ţinu în Austria, la Neustadt, în februarie 1455, la care participă soli poloni, aragonezi şi burgunzi, precum şi Ioan de Hunedoara în fruntea delegaţiei maghiare, împăratul ascultă fără să clipeaiscă apostrofa indignată a solilor unguri: „Destul cu vorbele, arată fapte, dacă eşti adevărat creştin şi adevărat împărat!” împăratul declară apoi că toate pregătirile trebuie amâ-nate pentru 1456 şi folosi ca motiv întâmplarea binevenită a morţii papei Nicolae V. De fapt, ceea ce îl reţinea pe Friedrich III erau conflictele cu principii imperiului, lipsa lui de autoritate, care nu-i îngăduia să conteze pe o mobilizare mai substanţială a forţelor militare ale Germaniei.

Noul papă, Calixt III, afişă de la început o gălăgioasă propagandă de cruciadă în vederea „eliberării Gonstantinopolului”, dar deocamdată cu aceleaşi îndoielnice efecte cu care se soldase şi comedia războinică jucată de împărat. Cu predicarea acestei cruciade în părţile Ungariei şi Poloniei se însărcinează un fanatic călugăr franciscan, numit Ioan de Capistrano.

Deşi în primăvara şi vara anului 1455 turcii pus-tiiră din nou Serbia, iar Ioan de Hunedoara vedea pericolul ameninţând hotarele ţării sale, el nu putu întreprinde nimic de seamă, fiind reţinut de o nouă izbucnire de ură împotrivă-i, din partea marilor feudali, în frunte cu Cillei. O ligă, în care intrau Cillei, Ladislau Garai şi Nicolai Ujlaki, se ridică în contra lui, reproşându-i asprimea conducerii sale, felul în care foloseşte veniturile ce i se puneau la dispoziţie din partea regelui şi faptul că s-ar folosi de armată în interesele

sale. Ţinând cont de iminenţa pericolului turcesc, Ioan nu încearcă să ia armele pentru a-şi lichida adversarii, nu dezlănţuie un război civil; dimpotrivă, se arată oît mai împăciuitor cu putinţă, re-nunţând la orice ambiţie personală, pentru binele ţării.

În faţa unui auditoriu ostil, în dieta de la Gyor din iunie 1455, Ioan de Hunedoara oferă pe cheltuiala sa un număr de 10.000 de călăreţi în vederea luptei cu turcii. Aminteşte zadarnic de promisiunile de ajutor din partea apusului, de sprijinul pe care-l oferea din nou Brancovici, grav înşelat în politica sa de alianţă cu sultanul. Prezise alungarea turcilor din Europa în trei luni, ba chiar şi înaintarea până la Ierusalim, dacă ar dispune de forţe suficiente. Nobilimea nu se lăsă convinsă. Era mai puternică ura împotriva lui, temerea de forţa şi prestigiul ce l-ar fi redobândit Ioan în fruntea unei astfel de expediţii.

Dezgustat de reaua voinţă cu care erau întâmpinate orice acţiuni ale sale, Ioan de Hunedoara renunţă, în lunile iulie-august, la titlul de căpitan suprem al regatului, păstrând numai apărarea regiunilor de sud şi slujba de comite al Bistriţei. Renunţă la câteva cetăţi mai însemnate, aflate sub controlul său direct, printre care Buda. Fiul său mai vârstnic, Ladislau, cedează în întregime lui Cillei banatul Dalmaţiei şi Croaţiei, iar al doilea fiu, Matei, e trimis ca un fel de chezaş la curtea regală. Cu preţul acestor concesii, ce însemnau pierderea puterii politice, Ioan de Hunedoara asigură încheierea unei noi păci interne cu marii baroni din jurul curţii.

Din acest gest se poate vedea cât de neîntemeiate erau acuzele duşmanilor săi, că ar fi nutrit aspiraţii la tronul regal, că ar fi fost un ambiţios ce urmărea, prin energia politicii sale, doar ridicarea propriei lui familii.

Şi după aceste dovezi de duşmănie şi jigniri ce i se aduseseră, lipsindu-l de demnităţile la care îl înălţa-seră meritele sale şi interesele mai adinei ale poporului, Ioan de Hunedoara îşi face cu perseverenţă şi cu modestie datoria. Mai are sarcina de a apăra hotarele de miazăzi? Un altul, lovit ca dânsul, s-ar fi dezinteresat de ea. El însă se află în septembrie 1455 în Hunedoara, în mijlocul armtatei sale. Ia măsuri pentru a opri incursiunile izolate turceşti, întreprinse asupra Transilvaniei prin Ţara Românească. Pregătirile lui determină pe turei să-şi regrupeze forţele din Balcani, evacuând unele ţinuturi din sud-vestul Serbiei. Orăşenii din Raguza arătau, în aceste zile, poate fără să vrea, marele rol pe care Ioan de Hunedoara continuă să-l joace în viaţa popoarelor subjugate de turci, scriind: „Se vede de ce folos ne-a fost: când a plecat cu armata spre apărarea Ţării Româneşti, a înlăturat şi primejdia ce ne ameninţa pe noi…”

Invidia şi duşmănia clicii feudale din Ungaria îi puteau răpi marelui erou slujbele după care ea însăşi râvnea, dar nu şi meritele militare câştigate, a căror strălucire păstra aţintite asupra lui privirile maselor populare. In cele mai grele clipe ce se apropiau pentru Ungaria, oamenii simpli, dar iubitori de libertate, se vor aduna încă odată în jurul lui Ioan de Hunedoara.

IN MIJLOCUL POPORULU0SAU

„. Atâta popor era în Ungaria, încât se aduna ca zăpada învolburată de viscol”.

Mihail Szilăgyi.

Prin luna septembrie 1455 sosea la Raguza, din Grecia, o veste neliniştitoare: turcii pregăteau pe Dunăre o flotă de război. In primele luni din anul următor se primesc ştiri tot mai dese despre mari pregătiri turceşti. Regele Bosniei îl înştiinţa pe banul unguresc de Macva' că sultanul ar avea de gând, chiar din luna martie, să pornească asupra Semendriei şi a Belgradului. Fură trimise iscoade în Balcani pentru a afla în ce măsură veştile acestea erau adevărate. Prin martie ele trimiteau primele ştiri, arătând că la Uskiib (azi Skoplje), în Macedonia, turcii înfiinţaseră ateliere în care se lucra în grabă la făurirea de arme. Din Constantinopol şi din alte părţi erau aduse materialele trebuincioase pentru turnarea de tunuri. Arte maşini de război se găseau pe flota dunăreană a turcilor, care începea să se adune la Vidin. Sultanul era, prin aprilie, la Adrianopol; oraşul forfotea de armată turcească. Un funcţionar veneţian ce venea de la Constantinopol spunea, în aceeaşi lună, ragu-zanilor, drept lucru sigur, că armata otomană se va îndrepta curând către fortăreţele de la. Dunăre şi asupra Ungariei.

Mohammed II, cuceritorul Constantinopolului, voia să-şi încunune gloria, aşa grabnic dobândită, prin zdrobirea acelor popoare ce de ani de zile ţineau în loc Imperiul otoman, la Dunăre şi în Balcani.

1 Ţinut în sudul Ungariei de atunci (azi în R. P. F. Jugo-slavia), la apus de Belgrad.

În Ungaria, Ioan de Hunedoara se aştepta demult la acest atac decisiv. De câte ori nu prevenise el nobilimea asupra unei clipe grele ce avea să vie, în vederea căreia îi ceruse în zadar să uite de interesele ei egoiste şi de certurile mărunte, făcând în schimb toate eforturile cu putinţă pentru a pune ţara în stare de apărare? Acum, când se auzeau departe primele tunete ale avalanşei ce se năpustea spre Ungaria, glasul său răsuna tot în pustiu.

De pe la sfârşitul anului 1455 înştiinţase Ioan pe legatul papal, cardinalul Carvajal, că el era gata să dea, cu osteneala şi cheltuiala lui, 7.000 de ostaşi pentru viitoarele lupte cu turcii. In schimb cerea un ajutor militar cât mai temeinic. In ianuarie 1456, Carvajal îi răspunde în cuvinte măgulitoare, menite să ascundă otrava indiferenţei: „Ne încredem în domnul, că acei 7.000 de oameni, chiar dacă alt ajutor omenesc ar lipsi, vor dobândi victoria sub conducerea domnului guvernator, Machabeul timpului nostru”. Carvajal, ce nu era tocmai un ignorant în materie (de ani de zile lucra, în părţile Ungariei, în diferite misiuni diplomatice şi ştia cine sunt turcii), nu putea să nu vadă că a-l sfătui pe Ioan să lupte numai cu cei 7.000 de soldaţi, pe care spera să-i adune singur, era ceva cu totul absurd.

De aceea cardinalul crezu potrivit să stăruie din nou pe lângă papa Calixt III în favoarea dispoziţiei de a se predica o cruciadă împotriva turcilor. Metoda aceasta nu putea crea bisericii nici o încurcătură. Era acoperită în faţa lumii, arătând astfel că face şi ea ceva în vederea apărării, iar banii pe care credincioşii obişnuiau să-i dea în asemenea împrejurări (la posibilitatea unei înrolări efective nu se gândea nimeni) prindeau întotdeauna bine – mai ales atunci când nu erau folosiţi pentru cheltuieli militare. Călugărul italian Ioan de Capistrano, trimis în părţile Ungariei ca inchizitor împotriva ereticilor,

fu cel dintâi care luă crucea, la 14 februarie 1456, începând predica de cruciadă. La început însă nu obţine prea mari succese, deoarece nu cunoştea limba populaţiei în fata căreia predica; avea şi tâlmaci nepricepuţi. Poporul de jos îl privea cu neîncredere pe fanaticul călugăr, care în calitatea lui de inchizitor se dedase la persecuţii împotriva „ereticilor” şi a tuturor celor de altă credinţă decât catolicismul. Nu mai departe decât în Transilvania, Capistrano luase măsuri brutale împotriva ortodocşilor. Din îndemnul său fusese prins şi închis Ioan de Calfa, un „vlădică”, probabil ortodox, ce activa în părţile Hunedoarei şi ale Albei. Mulţi preoţi ortodocşi din aceleaşi ţinuturi suferiseră o soartă asemănătoare.

Ioan de Hunedoara l-a sprijinit întrucâtva pe Capistrano în aceste acţiuni ale sale, dar nu considera de loc potrivite, în acel moment, violenţele religioase împotriva unei populaţii paşnice; el n-ar fi voit să îndepărteze poporul simplu de ideea luptei împotriva turcilor prin asemenea persecuţii. Ajutorul pe care-l dă lui Capistrano era determinat numai de speranţa că influenţa acestuia la curtea papală ar fi putut contribui la dobândirea unui sprijin militar sau bănesc din apus. Cu toate acestea, Capistrano se şi plânge de dificultăţile pe care i le crea Ioan de Hunedoara, prin „încetineala” cu care aplica măsurile preconizate împotriva ereticilor.

Ioan avea în vremea aceasta preocupări mai serioase. El lua măsuri de întărire a liniei Dunării. Profita de faptul că regele şi nobilimea erau în panică din momentul în care îşi dăduseră seama de realitatea iminentă a atacului otoman şi convocaseră o dietă, prin aprilie 1456, menită să ia măsuri excepţionale de apărare. Cu un surâs de amară satisfacţie va fi privit Ioan de Hunedoara nobilimea îngâmfată, care stătea acum să-i cadă la picioare şi, aiurită de spaimă, lua în dietă hotărâri desperate. Se decretă ridicarea generală a armatei. Arhiepiscopul-primat al Ungariei, episcopul de Oradea şi Ioan de Hunedoara trebuiau să ceară de îndată legatului papal să scrie papei Calixt III despre gravitatea situaţiei, cerând plecarea urgentă a unei flote în strâmtori, pentru a stânjeni mişcările turcilor. Ani de zile îl împiedicaseră pe Io an să înarmeze ţara aşa cum dorea el: acum recunoşteau că Ungaria nu va fi capabilă să reziste singură şi cereau neapărat un ajutor dinafară, stri-gând că e în joc soarta creştinătăţii întregi şi că o întârziere de zile, sau chiar de ore, ar putea fi fatală Ungariei. Graba lor venea cam târziu…

De altfel, nici de astă dată nu lipsiră dovezile de inconştienţă din partea regelui şi a curţii. Tot în aprilie, Ladislau V îi cerea lui Ioan de Hunedoara un împrumut de 8.000 de florini, punându-i în schimb zălog veniturile comitatului Timişoarei. Pentru ce avea nevoie de aceşti bani? Pentru a-şi plăti datoriile personale către Ulrich Cillei, căruia avea să-i dea suma uriaşă de 53.000 de livre de argint. Jumătate din această sumă i-o plăti pe loc ducelui, iar restul se obligă în scris să i-l plătească, înaintea oricărei alte datorii, până la sfârşitul lui mai, din felurite venituri regale. Şi aceasta într-un timp când fiecare ban era preţios pentru echiparea armatei! Regele plecă apoi de la Buda, sub pretextul unei vânători, din care nu se mai întoarse… Fugi pur şi simplu la Viena şi nu se mai mişcă de acolo până după ce primejdia turcească trecu.

Ioan de Hunedoara îşi păstră calmul necesar în asemenea grele împrejurări. Întări garnizoanele cetăţilor mai direct ameninţate. La Belgrad, trimise 5.000 de mercenari – unguri, cehi şi poloni – punându-i la dispoziţia com:» ndantului cetăţii, Mihail Szilâgyi. Acestuia îi dădu ordin să se folosească de toate mijloacele pentru a Întări fortăreaţa. Locuitorii oraşului răspunseră chemării de a ajuta la transportul maşinilor de război.

În legătură cu măsurile de apărare a Belgradului şi a Ungariei trebuie pusă şi întorsătura pe care o iau relaţiile cu Ţara Românească în primăvara anului 1456.

În ultimii ani, raporturile dintre Ioan de Hunedoara şi Vladislav II fuseseră schimbătoare. Domnul muntean contribuise la mijlocirea păcii din 1452. Se pare însă că el intrase în legături prea strânse cu turcii, căci îndată după aceea Ioan de Hunedoara îi confiscă posesiunile din Transilvania – Amlaşul şi Făgăraşul -•, atrăgând plângerile lui Vladislav şi chiar încercări de răzbunare prin incursiuni în ţinutul saşilor din sudul Transilvaniei. Conflictul se mai aplanează în cursul anului 1453, dar fără a se limpezi întru totul motivele de neînţelegere.

În anul 1455 relaţiile se înrăutăţiră din nou. O incursiune munteană, ajutată de turci, atacă cetatea Saan (pe insula Ada-Kaleh). Vladislav însuşi pradă în sudul Transilvaniei, păgubindu-i mai ales pe saşi, care adăposteau la ei un pretendent la tron, pe Vlad, fiul lui Vlad Dracul. Sunt jefuite şi moşii ale lui Ioan de Hunedoara. Unor detaşamente turceşti li se îngăduie să treacă prin Ţara Românească, spre a pătrunde în Transilvania. In toamna aceluiaşi an, prin noiembrie, Ioan, care mersese la Braşov, se străduieşte să ajungă la o împăcare; spera să obţină chiar ajutorul lui Vladislav II împotriva turcilor. Încercările sale au rămas fără urmări durabile, căci în aprilie 1456 duşmănia dintre cele două ţări e din nou vădită. Ioan de Hunedoara are de înfruntat o răscoală a românilor făgărăşeni, pe care o sprijinea, după toate probabilităţile, domnul muntean. In faţa acestei stări de lucruri, Ioan de Hunedoara a ajutat pe pretendentul Vlad, oare va fi supranumit Ţepeş, să pătrundă în Ţara Românească pentru a detrona pe Vladislav II. Vlad Ţepeş avea şi sprijinul unei părţi din boierime. Evenimentul se petrecu între 15 aprilie-26 iunie 1456. Vladislav fu ucis, în împrejurări ce nu se cunosc bine – poate în vreo luptă – iar Vlad Ţepeş ajunge domn. Ungaria se asigura astfel mai trainic împotriva unui atac turcesc prin Ţara Românească şi îşi concentra forţele pe frontul principal de la Belgrad.

1S2

Era un indirect ajutor pe care-l dobândea Ioan de Hunedoara. Mai nădăjduia în concursul mereu neînvinsului Scanderbeg şi al albanezilor săi. Scanderbeg avea chiar de gând sa trimită armată în Serbia, dar acţiunea lui e oprită printr-un atac turcesc, secundar, dezlănţuit cam în acelaşi timp cu înaintarea armatei otom’ane către Belgrad.

Lui Ioan de Hunedoara îi rămâneau prin urmare doar forţele militare interne ale Ungariei, dar şi acelea numai într-o măsură relativă. Cu toată obligativitatea înfăţişării generale la oaste, marii nobili şi înalţii prelaţi nu se mişcară. Aveau un bun pretext în însăşi atitudinea laşă a regelui.

Se strânseră' astfel în tabăra de la Seghedin numai ostile unor feudali mai mici şi ale acelora care, avân-du-şi slujbele ori moşiile în sudul Ungariei, aproape de Serbia, erau interesaţi direct în a şi le apăra. Adăugându-se trupele transilvănene, mereu credincioase lui Ioan şi cele de mercenari, armata se ridică la vreo 20.000 de oameni, socotind şi mercenarii trimişi înainte spre a întări garnizoana Belgradului.

Era puţin în comparaţie cu puhoiul otoman – se zvonea că sultanul avea o armată de 100-200.000 de oameni – care se îndrepta spre Belgrad. Ii veni însă un ajutor neaşteptat din partea acelora pe care feudalii nu voiau niciodată să se sprijine, însă în care Ioan de Hunedoara avusese întotdeauna o încredere ce-i era acum răsplătită: se ridicară la luptă masele populare.

Veştile despre groaznica primejdie a invaziei turceşti învinseră rezerva cu care poporul primise la încăput predicile de cruciadă ale lui Oapistrano şi deşteptară puternica lui dragoste de libertate. Spre surprinderea chiar a lui Capistrano şi a clerului, poporul de jos nu-şi mai dădu obolul în miîinile ce i le întindeau călugării, ci prinse a lua armele şi a se arăta gata să lupte. Se însoriseră chiar şi unii mici nobili, dar subordonarea lor faţă de marii feudali nu le îngădui să plece în oaste. Sărăcimea oraşelor şi satelor, însă, nu ţinu seama de nici o oprelişte a nobililor, nemulţumiţi de plecarea atâtor oameni. Se adunară în număr mereu crescând, în diferite puncte, cerură arme, conducători, călăuze, pentru a pleca spre teatrul de luptă. Şi nu numai în Ungaria se petrecu faptul acesta, ci şi în alte ţări, mai cu seamă în Imperiul germanic.

Slab înarmaţi, puţini din ei având lănci şi cai, dar înfrângând <cu însufleţirea lor toate piedicile puse de nobili şi de conducerea oraşelor, aceste detaşamente populare porniră spre Ungaria. Erau mulţi meşteşugari şi ţărani, preoţi săraci. Treceau prin oraşe cân-tând; purtau pe umeri bietele arme ce le putuseră strânge. Mulţi din ei aveau doar bâte şi praştii. Unii, învinşi de greutăţile drumului, nici nu mai ajunseră în Ungaria, ori sosiră după ce lu/ pteîe se sfârşiseră.

Se adunară şi aceşti cruciaţi, venind de pretutindeni în tabăra de la Seghedin. Izvoarele spun că ar fi fost cam la 60.000 de oameni. Altele, probabil mai aproape de adevăr, vorbesc numai de vreo 27-28.000.

Oricâţi ar fi fost, pilda poporului simplu acoperea cu ruşine capetele încoronate şi nobilimea. In nişte însemnări contemporane aflăm limpede exprimat acest sentiment: „Unde este Imperiul roman ' care întotdeauna s-a luptat cu toţi barbarii?... Unde e regele francez, care vrea să se intituleze regele prea-creştin? 2 Unde sunt regii Angliei, Danemarcei, Norvegiei, Suediei, Poloniei?... Ţărani neînarmaţi, potcovari, croitori, meseriaşi merg în fruntea armatelor; pare că numlai pe ei i-a însufleţit domnul cu credinţa în fapte mari...” 3

Pe când în Ungaria poporul alerga astfel sub steagurile lui Ioan de Hunedoara, armata otomană se apropia de Belgrad. Ea trecu prin Sofia, înainta apoi

1 Se înţelege aici Imperiul germanic, care purta numele oficial de Sfântu] imperiu roman de naţiune germană.

2 Regele Franţei se intitula, într-adevăr, „regele prea-creştin” (Le roi tres-chretien).

3 După Elekes, lucrarea citată, p. 444,

Titus Dugovici în lupta de pe zidurile Belgradului rsKSf? G?

I mai îndeamnă odată tovarăş”; fa luptă ‘ către Dunăre prin valea Moravei. La Veneţia se zvonea că prin părţile acelea ar fi căutat să le reziste turcilor o armată sârbă de vreo 9.000 de oameni, care ar fi fost nimicită, în ziua de 18 iunie. Brancovici, în scrisorile sale, nu pomeneşte despre episodul acesta, poate pentru a nu spori, în apus, descurajarea. El aminteşte doar de trecerea sultanului pe sub zidurile Semendriei, înspre Belgrad şi asigură pe nunţiul papal că depune toate sforţările în vederea apărării.

În ultimele zile din iunie, turcii apărură în văzul Belgradului. Înconjurară oraşul din toate părţile, revărsând în jurul său o mare de corturi albe. Îşi aşezară în poziţie de tragere tunurile, din care vreo douăsprezece măsurau 32 de coţi lungime, începând bombardarea zidurilor în ziua de 4 iulie 1456.

Pe Dunăre, mai în sus de Belgrad, fu împinsă flota turcească. Erau vreo 60 de galere şi cam 150 de vase mai mici. Ele trebuiau să împiedice aprovizionarea oraşului pe calea apei.

Belgradul era o fortăreaţă deosebit de puternică. Mai înfruntase şi în 1440 un asediu turcesc. Era aşezat pe o înălţime, la confluenţa Dunării cu Sava, fiind astfel apărat din trei părţi de obstacolul natural format de cele două râuri. Înspre sud avea un şir dublu de şanţuri şi întărituri de pământ. Ziduri masive îl apărau din toate părţile. In imediata apropiere a fluviului, pe o înălţime, era clădită fortăreaţa centrală.

La rândul ei, armata turcească se dovedi a nu fi chiar aşa de puternică pe cât o zugrăveau zvonurile ce alergaseră înainte-i. Nu însuma mai mult de 100.000 de ostaşi, din care mulţi erau creştini renegaţi. Pe aceştia, turcii îi aduseseră cu ei, fiindcă se pricepeau în luptele de asediu. Erau însă oameni care nu luptau cu suflet de partea turcilor: aproape jumătate dintr-înşii au dezertat în timpul bătăliei.

Tot în luna iunie se puse în mişcare şi armata lui Ioan de Hunedoara, pornind către gura Moravei. La

22 iunie trecu prin Timişoara, iar peste câteva zile era la Kubin, pe malul de nord al Dunării, de unde scria saşilor din Transilvania să-i trimită în cea mai mare grabă armata lor. De-a lungul marelui fluviu începuseră deja luptele. Flota turcească nu sosise încă, astfel că Ioan trecu Dunărea şi începu lupta de hărţuială cu turcii, retrăgându-se treptat spre Belgrad.

La 2 iulie ajunse în cetate şi Capistrano, cu cinci corăbii mari ce purtau primele detaşamente de cruciaţi, îndată după sosire, el porni pe Dunăre, cu trei vase, să întâlnească pe Ioan de Hunedoara, care era în luptă cu avangarda turcească, nu prea departe, la răsărit de Belgrad. Se stârni însă o furtună atât de puternică, încât nu mai putu coborî pe fluviu. Trebui să tragă la mal şi să se întoarcă pe uscat la Belgrad. Dacă ar fi înaintat cu ceva mai departe, ar fi ajuns în dreptul malurilor ocupate deja de turci şi ar fi căzut în mâinile lor.

A doua zi după această încercare, Capistrano scria din Belgrad că turcii vor începe din clipă în clipă asediul şi cerea stăruitor ajutorul regelui Ungariei, al prelaţilor şi al nobililor.

Ioan de Hunedoara, în primele lupte îndârjite cu turcii, nu-i putu opri de a înconjura Belgradul. Se retrase la o mică distanţă, către nord-vest de fortăreaţă, aşezându-şi tabăra lângă cetatea Zemun. In dreptul acestei cetăţi se legăna, pe Dunăre, pădurea de catarguri a flotei turceşti, care desăvârşea încercuirea Belgradului.

Cel dintâi lucru care trebuia făcut era să se deschidă drumul pe fluviu, pentru a putea întări şi aproviziona garnizoana asediată. Înlăturarea flotei era mai uşor de încercat decât o rupere a blocadei pe uscat. Ioan de Hunedoara dădu porunci să se adune pe Dunăre, la Szalânkemen (azi Slankamen, la vărsarea Tisei în Dunăre), toate vasele de care se putea dispune la repezeală. Se strânseră ca la vreo două sute, dar numai puţine din ele echipate pentru luptă. Cele mai muMe erau de transport şi a trebuit să se lucreze zi şi noapte pentru a le amenaja în vederea unei ciocniri cu turcii.

Când această flotă fu pregătită, Ioan îl înştiinţa prin oameni de credinţă pe Mihail Szilăgyi, comandantul garnizoanei din Belgrad, să fie gata pentru ziua de 14 iulie, spre a ataca din spate flota otomană cu vasele ce le avea ancorate sub fortăreaţă. Primind mesajul, Mihail Szilâgyi pregăti vreo patruzeci de vase. Le echipă mai ales cu sârbii din oraş, oameni care urau de moarte pe turci şi erau gata să rişte orice împotriva lor.

La 14 iulie flota maghiară porni de la Szalânke-men spre sud. In frunte naviga un vas mare, înarmat puternic şi plin cu soldaţi de elită, pe care îi alesese însuşi Ioan de Hunedoara. Pe malurile fluviului, în dreptul locului unde avea să se dea bătălia, se concentra armata de uscat, vreo 15-16.000 de oameni, din care mulţi cruciaţi, în frunte ou Capistrano. Lângă bătrânul călugăr se înălţa flamura cruciaţilor, purtată de un mic nobil cu numele de Petru.

Armata aceasta trebuia să împiedice pe turci de a veni, pe uscat, în ajutorul flotei şi de asemenea să prindă echipajele vaselor turceşti care ar fi voit să debarce şi să scape prin fugă.

Lupta care se angaja pe fluviu între cele două flote dură cinci ore. Deşi turcii aveau corăbii mai bune, ci fură înfrânţi. Trei sau patru corăbii de-ale lor se scufundară, tot pe atâtea căzură în mâinile lui Ioan. Multe din ele fugiră, având stricăciuni aşa de grave, încât sultanul dădu poruncă să fie aprinse, pentru a nu cădea în mâinile ungurilor. Calea Dunării era din nou liberă şi încă de a doua zi, 15 iulie, în Belgrad pătrunseră trupe proaspete, arme şi alimente. De fapt, după această dată, încercuirea Belgradului nu mai era deplină. In partea de apus, înspre Zemun, turcii nu putură menţine blocada.

Acum începură a sosi în număr tot mai mare detaşamentele de cruciaţi, aşezându-se în tabăra lor de pe malul stâng al Savei, la apus de cetate. Privind din înălţimea zidurilor la mulţimea ce se aduna zi de zi, Mihail Szilâgyi spuse cuiva că niciodată n-ar fi crezut, de n-ar fi văzut cu ochii lui, că în Ungaria era a’tâta popor, care se aduna ca zăpada învolburată de viscol…!’

Din tabăra de pe malul Savei pătrundeau în fiecare noapte în oraş detaşamente de ajutor, ducând mai ales provizii. Se foloseau de insuliţele ce se aflau între braţele Dunării, la vărsarea Savei.

După ce-şi văzu flota împrăştiată, sultanul continuă cu şi mai multă furie asediul pe uscat. Fără încetare trăgeau asupra cetăţii tunurile turceşti. Adesea se năruiau cu vuiet zidurile şi stricăciunile erau atât de mari, încât se ajunsese ca numai câteva turnuri şi ele Mnte pe jumătate, să mai arate, din loc în loc, pe unde fusese brâul de piatră al oraşului. Iratr-o scrisoare către Ladislau Garai, Ioan de Hunedoara spunea că cetatea nici nu se mai poate numi cetate, ci mai curiînd câmp, deoarece zidurile îi sunt făcute una cu pământul.

Turcii lucrau cu înfrigurare la astuparea şanţurilor din jurul cetăţii, cu pământ, lemne, frânturi din ziduri. Asediaţii aruncau ploaie de săgeţi asupra soldaţilor otomani ce se îndeletniceau cu această pregătire a asaltului general. Trăgeau într-una şi cu tunurile. Zilnic turcii mai dădeau şi atacuri parţiale, care erau respinse cu străşnicie. Un glonţ de tun din cetate îl ucise pe Tadji Karadja, beglerbegul Rumeliei, care avea conducerea directă a lucrărilor de asediu.

Mohammed II hotărî asaltul general pentru ziua de 21 iulie. Tabăra turcească se puse în mişcare în întregime. Până în fortăreaţă şi departe peste Sava, în tabăra cruciaţilor, se auzi toată dimineaţa duruitul necontenit al tobelor ce anunţau atacul. Ioan de Hunedoara îmbarcă o parte din armată pe corăbii, pentru a avea putinţa isă o mişte cât mai uşor înspre

1 N. Iorga, Notes et extraits pour servir î l'histoire des croi-sades au XV-eme siecle (Note şi extrase pentru întocmirea istoriei cruciadelor în secolul al XV-lea), IV, p. 142.

Locurile ameninţate, iar o altă parte o aduse în imediata apropiere a fortăreţii, în ajutorul garnizoanei care-şi ocupase posturile pe ziduri.

Destul de târziu, în după amiaza de 21 iulie, începu asaltul general. Pedestrimea turcească se năpusti peste şanţurile pe jumătate astupate, peste zidurile dărâmate, împrăştie trupele ce încercau să-i reziste în dreptul lor şi pătrunse în oraş. De două ori intrară turcii în oraş şi de fiecare dată contraatacurile armatei lui Ioan îi azvârliră îndărăt. A treia oară, ienicerii înaintară până sub zidurile citadelei de pe malul râpois al Dunării, pe care tunurile nu reuşiseră să o distrugă. Căutau să ocupe podul prin care se intra în fortăreaţă, spre a tăia retragerea trupelor din oraş. O parte din garnizoană, cuprinsă de spaimă, fugi lăsând armele şi aruncându-se în Dunăre. Chiar şi din fortăreaţă unii săriră peste ziduri şi prin ferestre de-a dreptul în fluviu, căutând scăpare la corăbiile ce pluteau în jurul oraşului. Ioan de Hunedoara rămase însă neclintit în mijlocul trupelor sale. La fel cruciaţii, în rândul cărora fură văzute luptând şi femei. Din tabăra de pe Sava treceau râul mereu noi şi noi detaşamente de cruciaţi, în ajutorul. Lui Capistrano, ce apăra cu încăpăţânate podul lăsat în jos, prin care turcii ar fi putut pătrunde în citadelă. După lupte crâncene, acest punct important fu curăţit de ieniceri.

În alte părţi însă turcii puseseră de-acum scări pentru a da asalt ultimelor ziduri. Asupra lor se arunca de sus apă clocotită şi smoală încinsă.

Totuşi ei începură să urce scările. Lângă unul din turnuri, pe parapet, se găsea un vasal apropiat al lui Ioan de Hunedoara, cu numele Titus Dugovici. Luptase alături de seniorul său la Vama. Prin dreptul locului pe care-l apăra acum, turcii ajunseră la înălţimea turnului. In frunte, un ostaş cu steagul semilunei în mâini, gata să-l înfigă pe ziduri. Titus Dugovici se năpusti asupră-i. Armele li se Mnseră, ori le scăpară şi atunci se încleştară unul într-altul cu braţele. Astfel înlănţuiţi se prăbuşiră amândoi luptătorii din înalA ^^ Locul luptei navale de pe Dunăre (fo iulie) -*• Atacuri turceşti (zi iulie)» Atacuri ale trupebr maghiare 91 a/e cruciaţilor Ea Pniţie de plecare la atac 3 trupelor turceştii ‘ tul turnului, rămânând morţi în şanţul cetăţii. Steagul otoman nu ajunsese ‘să fluture pe zid!

Întăririle care soseau mereu de peste Sava îngă-duiră către seară dezlănţuirea unui contraatac ce respinse cu totul pe turci. Oraşul fu recucerit, ienicerii fugiră până lângă tunuri, în locul de unde porniseră cu câteva ore mai înainte. Nici noaptea nu conteniră luptele, dar Ioan de Hunedoara dădu poruncă să se întrerupă urmărirea, dând trupelor răgaz să se mai odihnească.

În zorii zilei de 22 iulie donwiea încă o oarecare linişte. Treptat însă lupta se aprinse din nou. Însufleţite de victoria din ajun şi din timpul nopţii, trupele creştine nu puteau fi mai mult ţinute în loc.

Fără să mai aştepte vreun ordin, detaşamentele populare, în primul rând, începură a hărţui pe turci, angajând lupte izolate cu pâlcuri de cavalerie otomană. Bătălia se întinse ca scânteile în pulberea de puşcă. Întreaga tabără a poporului trecu Sava şi se aruncă asupra oştilor din Anatolia, ce se găseau în faţa lor.

Ioan de Hunedoara era atunci pe corăbii. Văzând că armata nu mai putea fi oprită din lupta în care se avântase, se hotărî să intervină şi el cu trupele sale, ce erau răspândite prin fortăreaţă şi prin oraş. Un atac general se dezlănţui asupra taberei turceşti. Tunurile sultanului fură cucerite şi întoarse împotriva turcilor în derută. Ienicerii însă mai luptau cu dârzenie. Mohammed II, deşi rănit în pulpă de o săgeată, stătea în mijlocul lor. Aga ienicerilor, Has-san, muri aooperindu-l pe sultan cu trupul său. Mo-hamâmed respinse trupele maghiare pătrunse în tabără şi dădu poruncă să se reia tunurile cu orice preţ. De trei ori atacară cu furie turcii, dar focul nimicitor cu care erau întâmpinaţi îi îngenunchie. Tunurile nu putură fi recucerite. Armata otomană dădu semne de descurajare, mai ales după ce nici un detaşament de călăreţi odihniţi nu izbuti să schimbe soarta bătăliei. Turcii o luară la fugă. Sultanul mai rezistă în tabără până spre seară, cu trupele din jurul său. In cursul nopţii de 22 spre 23 iulie îngropară, după ritul lor, pe morţii găsiţi pe-aproape, încărcară răniţii pe un lung şirag de căruţe şi părăsiră apoi tabăra, îndrep-tându-se în grabă, aproape în fugă, către sud-est.

În lagărul turcesc pătrunse oastea învingătoare. O aştepta o pradă imensă, părăsită de armata oto-mlană în retragere. In mijlocul vălmăşagului cumplit al taberei pustii, printre căruţe răsturnate, corturi, animale rătăcind slobode, răniţi uitaţi în frigurile plecării, se puteau recunoaşte locurile unde stătuseră suWanul şi ceilalţi comandanţi musulmani. Miasme grele pluteau

peste câmipul de bătaie, ce văzuse aştemlndu-i-se, în oîteva zile, atâtea mii de cadavre. Începuseră să bântuie molime în rândurile armatei.

Din Belgrad, scrisorile lui Ioan de Hunedoara şi ale lui Capistrano răspândiră pretutindeni ştirea ma-rei victorii împotriva celui care cucerise Constanti-nopolul. Europa sărbători ca niciodată izbânda. Procesiuni avură loc la curtea imperială germană, la Veneţia şi până în îndepărtata Anglie, la Oxford. Papa Calixt III înălţa în laude „până deasupra stelelor” numele ilustrului voievod Ioan, ca unul din cei mai slăviţi oameni care trăiseră până atunci pe lume. Institui şi o nouă sărbătoare bisericească, spre a celebra evenimentul.

Bucuria triumfului dădu loc la zvonuri ca acelea că galerele papale (care încă nici nu porniseră din Italia) ar fi recucerit Constantinopolul. Se aştepta continuarea urmăririi sultanului fugit şi veştile unor noi victorii.

În locul lor sosi însă una neaşteptată şi întristătoare: la 11 august 1456, în tabăra lui de lângă Zemun, Ioan de Hunedoara murise. Il răpusese molima ciumei, care cuprinsese armata.

Intreaiga lume rămase adânc tulburată de moartea aceluia cu care odată se risipeau multe din nădejdile de libertate şi de pace ale popoarelor. Papa, capetele încoronate, învăţaţii timpului, cronicarii toţi îi înseamnă şi îi deplâng stingerea. Cronicarul polon Dlugosz, care în general nu îl prezintă într-o lumină favorabilă, recunoaşte totuşi că „moartea lui a fost păgubitoare nu numai ţării Ungariei, ci întregii lumi creştine, căci nimeni nu se află printre principii şi baronii unguri care să ducă mai cu însufleţire lupta împotriva turcilor”. Însuşi învinsul său, Mohammed II, a rămas impresionat de această moarte, spunând că de la începutul veacurilor, niciodată n-a stat un asemenea om în slujba vreunei cauze.

Trupul marelui erou fu adus şi înmtormântat în catedrala catolică din Alba Iulia, unde poate fi până astăzi văzută frumoasa piatră de mormânt, aşezată câţiva ani mai târziu deasupra osemintelor sale. A rămas şi după moarte în mijlocul acelei Transilvanii, din care îl înălţase pe culmile măririi devotamentul popoarelor maghiar şi român, a căror luptă înfrăţită o condusese.

Anul 1456 văzu dispărând şi alte două figuri însemnate ale luptei împotriva expansiunii otomane, tovarăşi de durată mai lungă sau mai scurtă – mai credincioşi ori mai şovăielnici – ai lui Ioan de Hunedoara. Unul era Ioan de Capistrano, care muri pe la sfârşitul lui octombrie, celălalt – Gheorghe Bran-covici, sfârşindu-şi prin luna decembrie patriarhala-i viaţă de peste 90 de ani.

— MOŞTENIREA ISTORICA A LUI IOAN DE HUNEDOARA

„Insă decât toate, ce-i mai scump pe lume, Peste multe veacuri, marele său nume! „

J. Arany, Toldi.

Victoria de la Belgrad încheie strălucita cariera politică şi militară a lui Io an de Hunedoara. Cu bucuria triumfului în suflet, îi fusese scris să moară aşa precum trăise: ca un ostaş, în mijlocul armatei şi al poporului său. Lăsa poporului maghiar şi român, înfrăţite în marea luptă împotriva jugului

otoman, o moştenire de care acei ce l-au urmat la conducere nu s-au arătat vrednici prea îndelungă vreme: libertatea neştirbită, dragostea şi însufleţirea popoarelor de a lupta pentru ea.

Duipă bătălia de la Belgrad, frontul luptei anti-oto-mane se întăreşte. Vlad Ţepeş domnea în Ţara Romă-nească; peste un an, în Moldova, începe domnia lui Ştefan cel Mare. Şaptezeci de ani va mai rezista Ungaria puhoiului turcesc. Aceste şapte decenii sunt în bună parte urmarea eforturilor sale şi ale continuării politicii duse de el, sprijinite pe forţe sociale cât mai largi. Atunci oînd, după moartea fiului său Matei Corvin, marele rege al Ungariei, oligarhia feudală va redeveni atotputernică şi va reîncepe să oprime sălbatic propriul popor, urmările n-au întârziat să se arate: teribile răscoale interne, îndepărtarea maselor populare de la lupta de apărare a unei patrii care pentru ele nu reprezenta decât suferinţe. Slăbită astfel, Ungaria feudală şi trupele ei n-au mai găsit tăria de pe vremea lui Ioan de Hunedoara. La 1521, Belgradul, apărat odinioară de el, cade în mâinile turcilor, pentru ca după cinci ani, înfrângerea groaznică de la Mohâcs să îngroape libertatea Ungariei şi să prelungească cu sute de ani dominaţia otomană asupra popoarelor de pe malurile Dunării.

Rolul şi importanţa istorică a personalităţii lui Ioan de Hunedoara nu se desprinde însă numai din faptul direct al reuşitei sale de a opri, pentru mai bine de o jumătate de veac, expansiunea otomană. Contururile -sale se modelează mai limpezi numai atunci când privim întreaga lui activitate, scopurile pe care Ie-a urmărit, mijloacele de care s-a folosit spre a le înfăptui şi mai ales măsura în care ţelurile sale serveau cauzei dezvoltării economice, sociale, politice sau culturale a popoarelor în mijlocul cărora a trăit.

Cucerirea otomană era marele pericol ce pândea popoarele din răsăritul Europei, în veacul al XV-lea. Le ameninţa cu o înrobire ce frâna progresul lor economic şi cultural, datorită politicii de jaf şi abuzuri pe care o instaurau turcii în teritoriile subjugate. Pentru a lupta cu sorţi de izbândă împotriva înrobirii otomane era necesară liniştea şi ordinea internă, tulburată de marii feudali. Apărarea şi centralizarea statului au fost marile scopuri politice pe care le-a întruchipat Ioan de Hunedoara.

Înfăptuirea lor însemna o pavăză îndărătul căreia masele muncitoare îşi puteau îndeplini munca lor paşnică, se puteau dezvolta meseriile, comerţul, oraşele, agricultura.

Pentru a atinge aceste scopuri Ioan de Hunedoara a trebuit să caute sprijinul unor cât mai largi pături ale populaţiei. De aci legăturile lui cu oraşele şi concesiile făcute ţărănimii. Necesitatea centralizării statului coincidea cu interesul miieii nobilimi, din care făcea el parte, de a se ridica pe o treaptă mai înaltă spre conducerea politică a ţării.

Pentru a-şi asigura resursele trebuincioase purtării luptei cu Imperiul otoman, Ioan de Hunedoara a luat măsuri directe de sprijinire a activităţii economice, care aducea venituri statului. In multe din tratatele încheiate are în vedere interesele negustorilor, pe care îi înştiinţează aproape totdeauna despre posibilităţile

19f ce le au de a face comerţ cu Ţara Românească, Moldova, cu Austria sau chiar cu turcii. A căutat să intensifice producţia ocnelor de sare, îmbunătăţind starea lucrătorilor şi curmând neregulile pe care le săvârşeau cămăraşii sării. A încurajat producţia meşteşugărească, în primul rând ramurile legate de întreţinerea şi echiparea armatei. Încearcă să aducă îmbunătăţiri şi felului cum se cultivau şi se exploatau domeniile feudale.

Politica aceasta i-a asigurat sprijinul unor mase mai largi, dându-i în acelaşi timp o independenţă mai mare faţă de baronii feudali. Când aceştia nu vor să-l ajute ori luptă chiar împotrivă-i, Ioan de Hunedoara dispune de mijloace îndestulătoare pentru a-şi întări armata cu trupe de mercenari.

Metodele sale de a-şi consolida puterea poartă însă din plin şi pecetea mentalităţii feudale, căreia-i era şi el supus. Îşi întăreşte şi poziţia lui personală, acaparează moşii imense, se foloseşte de obligaţiile militare pe care le au faţă de el mulţi nobili mărunţi şi cnezi, mai ales din Transilvania. Deosebirea între el şi alţi feudali constă însă în faptul că această putere personală a pus-o în slujba ţării, nu s-a oprit la interesele lui egoiste. Întemeindu-se pe avântul de luptă de care erau pătrunse masele populare şi pe folosirea trupelor de mercenari, care, spre deosebire de ostile feudale, îl urmau oriunde, Ioan de Hunedoara a putut folosi ofensiva ca formă principală de luptă împotriva turcilor. Prin aceasta el venea în ajutorul popoarelor subjugate din peninsula balcanică şi putea conta pe colaborarea lor în campaniile sale militare.

El s-a străduit să dea o formă oît mai trainică colaborării acesteia, luptând împotriva partidelor feudale ce se arătau gata să cedeze presiunii otomane şi sprijinind pe acei domni sau acele partide care militau pentru o alianţă cu Ungaria. Din dorinţa de a crea o alianţă a popoarelor din sud-estul Europei, primejduite de cotropirea otomană, au rezultat desele lui intervenţii în Ţările Române.

Fără preget s-a adresat el întregii Europe, atrăgân-du-i atenţia asupra luptei pe care o ducea şi asupra însemnătăţii ei pentru soarta tuturor popoarelor. Papalitatea, Polonia, Imperiul germanic, oraşele italiene, Aragonul, Franţa, Burgundia sunt puterile pe care necontenit încearcă să le smulgă din amorţirea şi indiferenţa lor. N-a reuşit decât în mică măsură şi nu din vina lui; dar nici n-a deznădăjduit din această pricină, căci încrederea îi era adine răsădită în devotamentul poporului său şi al popoarelor învecinate. Simţea că, prin felul cum le slujeşte interesele, va câştiga şi va merita întotdeauna înţelegerea lor, neştirbită de nici un fel de greutăţi trecătoare, de nici un soi de intrigi ale feudalilor celor mari.

Sub flamurile sale au alergat oameni din multe neamuri: maghiari, români, sârbi, bulgari, cehi, poloni, nemţi sau chiar elemente izolate din ţări şi mai îndepărtate, ca Italia, ‘Elveţia, Franţa ori Spania.

Nu-i însufleţea pe toţi aceştia numai conştiinţa instinctivă a faptului că luptau pentru propria lor cauză; îi atrăgea şi faima lui Ioan de Hunedoara, sporită încă de atunci de legenda şi poezia populară, îndreptăţită prin însăşi pilda lui personală de ostaş priceput şi curajos.

Ioan de Hunedoara a fost unul dintre comandanţii militari care s-au găsit încontinuu în mijlocul oastei lor. Sprijinirea sa pe păturile largi ale poporului, atragerea lor în rândurile oştirii s-au oglindit în această trainică legătură morală dintre el şi luptătorii săi. Se ocupa fără încetare de instruirea armatei, se îngrijea de nevoile ostaşilor, de plata soldei la timp. Pe cât de aspru atunci când dădea o poruncă şi urmărea îndeplinirea ei, pe atât de biînd şi prietenos se purta cu soldaţii în clipele sale puţine de răgaz.

În lupte apărea veşnic în punctele cele mai grele. In campania cea lungă a comandat avangarda, în cursul înaintării şi ariergarda în retragere. La Vama a rezistat cu trupele din jurul său până la ultimele puteri. Pe Câmpia Mierlei, numai devotamentul unui hunedorean de-al său îl salvează din primejdia în care se avântase. Exemplul său, mereu viu, cuvântă-rile sale înaintea bătăliilor însufleţeau pe acei luptători care au fost gata să se jertfească spre a-l salva – cum a făcut un Simion Kamonyai – ori să dea zguduitoare pilde de eroism pentru dobândirea victoriei, ca Titus Dugovici.

Dorinţa de glorie sau spiritul de aventură nu l-au atras pe Ioan de Hunedoara pe cărările lor prăpăstioase. Corespondenţa pe care o poartă ne dezvăluie în el un om măsurat, pentru care războiul şi victoria nu erau un scop, ci un mijloc. Ţinta lui cea mare era întotdeauna să sfârşească războiul, să asigure poporului său pacea. Deşi era în primul rând un om al armelor, Ioan n-a urmărit înfăptuirea acestui ţel numai pe calea războiului cu turcii. S-a orientat cu înţelegere şi calm în fiecare împrejurare şi uneori a fost mai sincer sprijinitor al încheierii unei păci sau al unui armistiţiu, decât baronii, ce se fereau să dea vreodată ochii cu duşmanul temut.

Apărarea libertăţii poporului împotriva cotropitorilor din afară, ţinerea în frâu a acelora care nu urmăreau decât să-l oprime şi să-l exploateze fără măsură, încercarea de a sprijini munca paşnică a maselor muncitoare, ideea solidarităţii popoarelor în lupta împotriva agresiunii din partea unui duşman comun, dorinţa de a dobândi o pace trainică, reprezintă acele elemente din activitatea lui Ioan de Hunedoara care rămân valabile de-a lungul veacurilor şi îşi păstrează până astăzi actualitatea.

Rolul pozitiv pe care l-a jucat în istorie personalitatea lui Ioan de Hunedoara nu apare, deci, numai din marile lui calităţi personale, ci în primul rând din faptul că activitatea lui, interesele sale şi ale păturii sociale din care făcea parte au coincis – în împrejurările particulare ale momentului istoric – cu interesele păturilor mai largi ale poporului şi cu sensul evoluţiei progresive a istoriei în general.

Fără această largă bază socială a politicii sale, Ioan de Hunedoara ar fi fost un general înfrânt. Fără excepţionala sa personalitate militară, lupta popoarelor împotriva jugului otoman n-ar fi înregistrat, poate, succese atât de răsunătoare, într-un timp atât de scurt. Această legătură strânsă între el şi soarta poporului său îl înalţă pe treptele unei glorii simple, sobre, dar cu atât mai durabile, a cărei amintire i-o păstrează până astăzi cuvântul istoriei şi poezia legendei.

SFÂRŞIT